

Een doorgaande leerlijn binnen muziekonderwijs

AFSTUDEERONDERZOEK LEERKRACHT BASISONDERWIJS

Renske van der Biezen
Fontys Hogeschool Kind en Educatie
's-Hertogenbosch
3017273
Onderzoeksdocent: Lorijn Corvers
16-04-2020

Inhoud

Samenvatting.....	3
1. Probleemanalyse.....	4
1.1 Analyse en context.....	4
1.2 Probleemstelling.....	5
2. Theoretisch kader.....	6
2.1 Het belang van muziekonderwijs.....	6
2.2 Kerndoelen voor muziekonderwijs.....	6
2.3 Leerlijnen.....	7
2.3.1 De muzikale ontwikkeling van het jonge kind.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2.3.2 Leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2.3.3 De rol van de leerkracht bij muziekonderwijs.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2.4 Onderzoeksvraag.....	11
2.4.1 Hoofdvraag.....	11
2.4.2 Deelvragen.....	11
3. Opzet van onderzoek.....	12
3.1 Beschrijving en verantwoording dataverzameling.....	12
3.2 Respondenten.....	13
3.3 Instrumenten.....	13
3.4 Wijze van documentanalyse.....	16
4. Resultaten.....	17
4.1 Deelvraag 1:.....	17
4.2 Deelvraag 2:.....	21
4.3 Deelvraag 3:.....	21
4.4 Deelvraag 4:.....	22
5. Conclusies en aanbevelingen.....	23
5.1 Conclusies.....	23
5.2 Kritische reflectie op het onderzoeksproces.....	25
5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen.....	26
Bibliografie.....	28

Bijlage	31
Bijlage 1	31
Bijlage 2:	45
Bijlage 3:	49
Bijlage 4:	57
Bijlage 5:	83
Bijlage 6:	96
Bijlage 7:	121
Bijlage 8:	127
Bijlage 9:	128

Samenvatting

De werkgroep 'cultuuronderwijs' van basisschool 't Sparrenbos constateerde dat er niet volgens de eerder afgesproken doorgaande leerlijn muziek gewerkt wordt. De leerkrachten zijn niet op de hoogte van elkaars handelen. Ook wordt betwijfeld of de lessen worden onderbouwd vanuit de vakinhoud van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) en TULE (SLO, 2009b). Vanuit deze situatie is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd: "Hoe kunnen de leerkrachten het geven van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) in de groepen 1 t/m 4 op basisschool 't Sparrenbos verbeteren vanuit de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?"

Dit onderzoek is gericht op muziekonderwijs aan het jonge kind. Daarbij worden begrippen als 'muzikale ontwikkeling', 'vakinhoud', 'leerkrachtvaardigheden' en 'doorgaande leerlijn muziek' gehanteerd.

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van observatielijsten en individuele interviews, waarbij de huidige situatie in beeld is gebracht. Daarnaast heeft een focusgroep-interview plaatsgevonden waarbij mogelijkheden, knelpunten en oplossingen vanuit leerkrachten naar voren zijn gekomen.

Uit de resultaten is gebleken dat de leerkrachten niet volgens een doorgaande leerlijn de doelen voor muziek vanuit TULE (SLO, 2009) aanbieden. De doelen van de muzikale domeinen 'luisteren', 'muziek maken' en 'lezen en noteren' worden nauwelijks tot niet aangeboden. Leerkrachten ervaren tijdgebrek als knelpunt bij het verdiepen in deze domeinen. De leerkrachten zien het aanbieden van de domeinen 'luisteren', 'muziek maken' en 'lezen en noteren' als een kans om het muziekonderwijs te verbeteren. De belangrijkste aanbeveling is het realiseren van een doorgaande leerlijn muziek door middel van een doelenrooster of digitale methode die uitgaan van TULE (SLO, 2009b).

1. Probleemanalyse

1.1 Analyse en context

Muziek speelt een grote rol in het leven van een kind. Op verschillende manieren zijn kinderen bezig met muziek (Van der Lei, Haverkort & Noordam, 2015). Kinderen kunnen naar muziek luisteren, spelen op instrumenten, een dans maken op klanken of een lied zingen. Goed muziekonderwijs stimuleert naast de muzikale ontwikkeling ook de creatieve, sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling (Bastian, 2003).

Basisschool 't Sparrenbos maakt deel uit van Educatief Centrum 't Sparrenbos. De school werkt binnen dit educatieve centrum samen met het kinderopvang Kanteel. Basisschool 't Sparrenbos is aangesloten bij de stichting 'Signum Onderwijs' en is ontstaan door een fusie van basisschool de Vlek en de Hoeven. De school bevindt zich in de wijk Sparrenburg in Rosmalen en heeft een onder- en bovenbouwlocatie. Op de onderbouw staat de ontwikkeling van kinderen van 0 tot en met 8 jaar centraal en op de bovenbouw de ontwikkeling van 9 tot 13 jaar. 't Sparrenbos heeft 408 leerlingen, verdeeld over 12 homogene groepen. Alleen de groepen 1-2 zijn gecombineerd. In totaal zijn er 38 mensen werkzaam op de school, waaronder een muziekdocent.

De school beschrijft in haar visie aandacht te besteden aan een brede ontwikkeling (Schoolgids, 2019). Onder de brede ontwikkeling valt muziek. Uit gesprekken met de cultuur- en onderzoeksgroep van de school blijkt dat zij niet tevreden zijn over het huidige muziekonderwijs. De school werkt volgens leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) en wil een doorgaande leerlijn welke aansluit op de kerndoelen en leerlijn van TULE (SLO, 2009b).

Drie jaar geleden heeft de cultuurwerkgroep voor de onderbouw uitgezocht op welke manier zij muzieklessen kunnen aanbieden. Na de fusie bleek dat op beide scholen de methode van Bennie Vrede en 'Moet je doen' aanwezig waren. Deze zijn ingezet voor de groepen 1-2 en 4. Inmiddels zijn de uitgaves van de methodes verouderd en worden ze door enkele leerkrachten niet meer gebruikt. Beide scholen hanteerden voor de fusie de leesmethode 'Maan, Roos, Vis' van Zwijsen. Vanuit deze methode is het muziekonderwijs voor groep 3 vormgegeven. Deze methode wordt al een aantal jaar niet meer gebruikt, waardoor de leerkrachten zelf het muziekonderwijs moeten vormgeven. De cultuurwerkgroep geeft aan dat er in 2017 door de leerkrachten op de onderbouw is gevraagd om doelen te stellen voor muziekonderwijs. Deze doelen kunnen de leerkrachten koppelen aan thema's. Verder is er een verrijdbare muziekkast gemaakt. Deze staat op de onderbouwlocatie en moet ervoor zorgen dat ritme en muziek maken meer gaat leven in de school (Ketelaars, persoonlijke communicatie, 18 oktober 2019).

De groepen 5 zijn aangemeld voor het project 'klas en kunst' van Babel. Binnen dit project maken de leerlingen kennis met muziek. De groepen 6 t/m 8 krijgen iedere week les; deze wordt verzorgd door een muziekdocent. De muziekdocent is een freelancer en werkt 36 jaar bij 't Sparrenbos. De afgelopen jaren zijn er regelmatig gesprekken geweest over een doorgaande leerlijn muziek, maar uit het gesprek bleek dat de visie van de docent niet in lijn lag met die van de school. De school heeft ervoor gekozen om hem enkel les te laten geven en niet te betrekken bij de vormgeving van het

muziekonderwijs. Naast de muzieklessen wordt een enkele keer schoolbreed gewerkt aan muziek tijdens vieringen, bijvoorbeeld tijdens de kerstmuziekochtend waar alle leerlingen aan kunnen deelnemen en waar luisteren, zingen en muziekspelen centraal staan.

De cultuurgroep (persoonlijke communicatie, 18 oktober 2019) geeft aan dat er een doorgaande leerlijn zou moeten zijn binnen het muziekonderwijs op 't Sparrenbos. Zij constateren dat deze niet gevolgd wordt door de leerkrachten van de groep 1 t/m 4, met als gevolg dat leerlingen minder de kans krijgen om zich muzikaal te ontwikkelen. Uit het gesprek met de onderzoeksgroep (15 oktober 2019) blijkt dat muziek niet leeft binnen de school. Zij zijn niet op de hoogte van de adviezen van de cultuurwerkgroep, met als gevolg dat er niet wordt gehandeld naar gemaakte afspraken. De werkgroepen hebben geen inzicht in het handelen van de leerkrachten bij muziekonderwijs. Ze kennen elkaars expertise niet en kunnen daardoor geen gebruik maken van elkaars talenten. De onderzoeksgroep betwijfelt of de muzieklessen in groep 1 t/m 4 allemaal aansluiten op de vakdidactiek van muziek en de leerlijn en kerndoelen van TULE (SLO, 2009b). Een leerkracht geeft aan niet muzikaal te zijn. Over het algemeen denken veel leerkrachten alleen muzikaal te zijn wanneer ze goed kunnen zingen of een instrument kunnen bespelen (Vrolijk, 2009). Muzikaliteit is meer dan dat. Men kan ook een talent hebben voor beweging, klankkleur, ritme, dirigeren, improviseren, luisteren naar muziek of het delen van de liefde voor muziek (Winsemius, 2016).

1.2 Probleemstelling

De cultuurgroep constateert dat er op dit moment in de groepen 1 t/m 4 niet volgens de eerder afgesproken doorgaande leerlijn wordt gewerkt. De leerkrachten zijn niet op de hoogte van elkaars handelen en de eerder gemaakte afspraken rondom muziekonderwijs. Muziekonderwijs leeft niet binnen de school. Tot slot betwijfelt de onderzoeksgroep of de lessen vanuit de vakdidactiek en de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) worden onderbouwd.

Dit onderzoek is gericht op de vormgeving van het muziekonderwijs van de groepen 1 t/m 4 op basisschool 't Sparrenbos. Het doel is inzicht te krijgen in het huidige muziekaanbod en het in beeld krijgen van de behoeften en handvatten van leerkrachten gericht op de vormgeving van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) vanuit de leerlijn van TULE (SLO, 2009b).

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt allereerst het belang van muziekonderwijs beschreven, gevolgd door de kerndoelen en de leerlijnen. Om inzicht te krijgen in goed muziekonderwijs aan het jonge kind, dient de muzikale ontwikkeling en de vakinhoud van muziekonderwijs in beeld te worden gebracht.

2.1 Het belang van muziekonderwijs

De rijksoverheid (z.d.) geeft aan dat zij wil dat in het jaar 2020 iedere basisschool gestructureerd muziekonderwijs geeft. Muziek kan een positieve invloed hebben op het onderwijs, mits er gestructureerd en volgens een doorgaande leerlijn gewerkt wordt (Kraan, 2017). Van der Lei et al. (2015) geven drie redenen om gestructureerd muziekonderwijs aan te bieden, namelijk het bevorderen van de muzikale ontwikkeling, het leren omgaan met de functies van muziek binnen onze cultuur en het leveren van een bijdrage aan niet-muzikale ontwikkelingen.

Door gestructureerd goed muziekonderwijs aan te bieden, krijgen kinderen de kans om zich muzikaal te ontwikkelen. Dit zorgt ervoor dat kinderen later beter muzikaal functioneren, doordat ze bijvoorbeeld makkelijker bewegen op muziek en gevoeliger zijn voor muzikale impulsen. Ook wordt actieve deelname aan de muzikale cultuur toegankelijker (Bastian, 2000; Elliot, 1995; Gardner, 2004)

Muziek speelt een belangrijke rol binnen onze cultuur en heeft verschillende functies binnen onze culturele samenleving. Muziek kan een sociale functie hebben, waarbij groepen mensen gezamenlijk muziek maken of zich identificeren met een muzieksoort. Ook kan muziek emoties naar boven brengen, zoals verdriet of blijdschap. Door gestructureerd muziekonderwijs aan te bieden, leren kinderen omgaan met deze functies (Van der Lei et al., 2015, p.271).

Dat muziek een bijdrage levert aan niet-muzikale ontwikkelingen blijkt uit verschillende onderzoeken. Het onderzoek van Bastians (2003) toont aan dat muziek effect heeft op het sociale gedrag van kinderen, de leerprestaties, de intelligentie en het concentratievermogen. Er is gebleken dat muziek bevorderlijk is voor het IQ en de cognitie. Zo stimuleert muziek ook de taalontwikkeling bij jonge kinderen (Gagnon, 2018). Verder stimuleert muziek het sociale gedrag van kinderen, doordat kinderen samen muziek maken en leren rekening te houden met anderen (Bastian, 2003; Gagnon, 2018). Muziek zou daarnaast een positieve interactie tussen het kind en de volwassene stimuleren, omdat kinderen en ouderen naar dezelfde muziek luisteren en daarover communiceren (Gerry, Unrau, & Trainor, 2012). Jeroen Schippers (2019) geeft aan dat muziek een speciale manier is van communiceren waarin je een gevoel kunt leggen, dat je niet altijd kunt uitspreken. Muziek is in dit geval een middel bij identiteitsvorming. Muziek draagt ook bij aan de creatieve ontwikkeling. De lerarenredactie van Leraar24 (2019) zegt het volgende over het actief deelnemen aan verschillende muzikale activiteiten: "Dit reorganiseert hun hersenstructuur en hersenfunctie en versterkt de werking van de prefrontale cortex hetgeen op zijn beurt de creativiteit weer verder stimuleert."

2.2 Kerndoelen voor muziekonderwijs

Om tot goed inhoudelijk muziekonderwijs te komen heeft het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) kerndoelen geformuleerd voor het domein Kunstzinnige Oriëntatie. Hieronder valt het vak muziek (Ministerie van OCW, 2006). De geformuleerde kerndoelen spelen in op het belang

van muziekonderwijs. Zo bevatten de kerndoelen naast muzikale aspecten ook niet-muzikale en culturele aspecten (Ministerie van OCW, 2006, p. 59-61). Het ministerie van OCW (2006, p.63) heeft drie kerndoelen beschreven voor het domein Kunstzinnige Oriëntatie.

“54 De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.”

Kerndoelen vormen de hoofdlijn van het onderwijsaanbod in het primaire onderwijs. De scholen hebben de verplichting om datgene aan te bieden dat in de kerndoelen beschreven staat en de kerndoelen te nemen als streefdoel wanneer kinderen de basisschool verlaten. Scholen hebben vrijheid in de manier waarop de inhoud van kerndoelen aangeboden wordt (SLO, 2009a).

2.3 Leerlijnen

SLO heeft in opdracht van het ministerie OCW leerdoelen en tussendoelen geformuleerd bij de kerndoelen. Deze staan beschreven in het project Tussendoelen en Leerlijnen (TULE) van SLO. De beschreven leerlijn en tussendoelen bieden een richtlijn bij het vertalen van de kerndoelen naar concreet onderwijs (Ministerie van OCW, 2006). Volgens Van der Lei et al. (2015) biedt een leerlijn een duidelijk overzicht van wat kinderen leren en wat hen geleerd wordt, daarbij worden didactische aanwijzingen gegeven.

De leerlijn van TULE (SLO, 2009a) voor kerndoel 54 is beschreven voor de groepen 1/2, 3/4, 5/6 en 7/8 en bestaat uit drie leerlijnen: de inhoudslijn, de lijn van de lerende en de onderwijslijn. In de inhoudslijn staat beschreven wat de kinderen leren. Er zijn (tussen)doelen geformuleerd per combinatiegroep. In de lijn van de lerende worden concrete voorbeelden gegeven van hoe er geleerd kan worden. In de onderwijslijn staan didactische handelingen bij het vak muziek beschreven. Ook zijn er enkele vaardigheden beschreven waarin de rol van de leerkracht naar voren komt (SLO, 2009a). De lijn van de lerende en de onderwijslijn zijn exemplarisch.

SLO (2009a) geeft aan de leerlijnen te vormen vanuit de ontwikkeling en de karakteristiek van het vakgebied. De tussendoelen en activiteiten die beschreven staan bij kerndoel 54 sluiten dan ook aan op de muzikale ontwikkeling. De inhoudslijn, de lijn van de lerende en de onderwijslijn zijn elk onderverdeeld in de vijf muzikale gedragingen/ domeinen ‘zingen’, ‘luisteren’, ‘bewegen’, ‘muziek maken’ en ‘lezen en noteren’ (Van der Lei et al., 2015). In de tussendoelen en activiteiten zijn de aspecten klank, vorm en betekenis verwerkt. Op deze manier komt de vakinhoud van muziek terug in de leerlijn bij kerndoel 54 (SLO, 2009a).

2.3.1 De muzikale ontwikkeling van het jonge kind

De leerlijn bij kerndoel 54 wordt vormgegeven vanuit de vakinhoud van muziek en de muzikale ontwikkeling. In deze paragraaf wordt de muzikale ontwikkeling van het jonge kind beschreven.

SLO (2019) geeft aan dat het jonge kind op de basisschool, een kind in groep 1, 2, 3 of 4, erg beweeglijk is en een korte concentratieboog heeft. Binnen de muzieklessen speelt voor zowel groep 1-2 als 3-4 bewegen een belangrijke rol (SLO, 2019). Een kind leert de wereld te ontdekken door te ervaren en te bewegen (Hendriksen, 2015, p. 31). Op deze manier maakt het jonge kind kennis met de klank- en vormaspecten van muziek (SLO, 2019). Deze kennismaking gebeurt voornamelijk binnen een thematische context (Vrolijk, 2009).

Volgens Swanwick en Tillman (in Tolle, 2006) zijn kinderen in groep 1-2 voornamelijk bezig met het experimenteren met klanken en het beheersen van materialen bijvoorbeeld muziekinstrumenten en het lichaam als instrument. Volgens hen krijgt het kind na deze fase aandacht voor de persoonlijke betekenis en waarde van muziek. In deze nieuwe fase gaan kinderen imiteren. Het kind imiteert muzikale gedragingen, zoals het naklappen van ritmes. In groep 3-4 gaan kinderen deze fase verder uitbreiden naar hun eigen omgeving. Kinderen zijn bezig met het spelen van eigen muziek of het koppelen van emoties aan muziek. Hargreaves en Galton (in Edu'actief, 2011) geven echter aan dat het aspect 'betekenis' pas later naar voren komt. Volgens hen leren kinderen in groep 1-2 omgaan met aspecten vanuit klank en betekenis door middel van het maken van muziek. Ook maken zij kennis met eenvoudige notatie en symbolen. Pas rond groep 3-4 komt er ook bewondering voor de rol van muziek in hun omgeving. In deze fase gaat het kind ook verder met notatie.

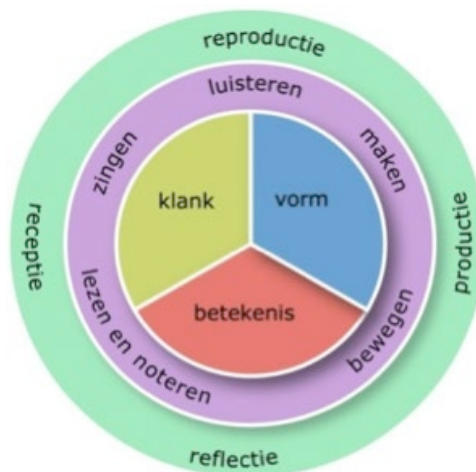
Bamberger, Uptis en Hildebrandt (in Koopman, 2005) hebben de ontwikkeling van het noteren van muziek zichtbaar gemaakt. Aan de hand van notatievormen kan muziek gespeeld of gecomponeerd worden. In groep 1-2 leert het kind omgaan met picturale notatie gericht op klank en expressie. In groep 3-4 vindt er een overgang plaats van picturale naar grafische notatie. Een kind experimenteert met klankverschillen en ritmes. Een kind geeft dit weer met abstracte tekens.

Uit het onderzoek van Davidson (1984) blijkt dat ook het zingen zich altijd volgens een vast patroon ontwikkelt. Bij jonge kinderen richt het zingen zich in eerste instantie op de tekst. Vervolgens komt het ritme, gevolgd door de melodie. Bij het zingen is de melodie herkenbaar, maar daarbij kunnen er wisselingen van toonsoorten optreden. Pas later wordt ook het lied in de juiste toonsoort gezongen. Vanaf ongeveer 8 jaar kan een kind een lied écht correct en zuiver zingen (Hameleers, 2013). SLO (2019) geeft aan dat het kind in groep 1-2 vooral plezier heeft in het samen zingen. Omdat de stem en het gehoor in ontwikkeling zijn, zijn de liedjes eenvoudig van melodie, kort en klein van omvang betreffende de toonhoogte. De liedjes liggen dan ook tussen de vijf á zes tonen. In groep 3-4 is het concentratievermogen en het geheugen toegenomen, waardoor het mogelijk is om langere liedjes te zingen. Het kind heeft een betere stembeheersing, waardoor sprongen gemaakt kunnen worden tussen verschillende tonen en liedjes een grotere toonsomvang krijgen.

2.3.2 Leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs

De leerlijn bij kerndoel 54 wordt naast de muzikale ontwikkeling ook vormgegeven vanuit de vakinhoud van muziek (SLO, 2009a). Muziekonderwijs kan op verschillende manieren worden vormgegeven. Vrolijk (2009) beschrijft drie typen muziekonderwijs, namelijk ontwikkelingsgericht, ervaringsgericht en leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs. Bij ontwikkelingsgericht muziekonderwijs ligt de nadruk op hoe het kind leert en minder op wat het kind leert. Ervaringsgericht muziekonderwijs gaat ervan uit dat de leerkracht het kind volgt in zijn of haar ideeën en activiteiten, om daarmee de betrokkenheid te verhogen. Dit onderzoek richt zich op leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs.

Binnen leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs ligt de nadruk op het ontwikkelen van de muzikale intelligentie en vaardigheden. Kinderen leren de taal van de muziek te begrijpen en in te zetten in de wereld. Ook ervaren kinderen dat muziek een speciale betekenis kan hebben voor hen of voor anderen. Leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs wordt vakinhoudelijk vormgegeven vanuit het Klank-Vorm-Betekenismodel (KVB-model) (Vrolijk, 2009). Het KVB-model geeft inhoud aan het vak muziek op de basisschool. Het KVB-model komt terug in de opbouw van de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) en de muzieklessen. Het model bevat drie ringen.

(Cramer, Helmes, Van der Lei, Toenink, 2010, p.4).

Van der Lei et al. (2015) geven aan dat klank, vorm en betekenis de kern van muziek vormen. Deze aspecten vormen de binnenste ring. Onder het aspect 'klank' valt klankduur, klankhoogte, klanksterkte en klankkleur en onder 'vorm' vallen de vormprincipes, vormeenheden, vormtechnieken en compositievormen. Betekenis houdt in dat muziek iets kan uitbeelden, een eigen betekenis kan hebben of een betekenis kan geven aan iets anders, zoals het ophalen van een herinnering.

De klank-, vorm- en betekenisaspecten worden in de lessen vaak aan elkaar gekoppeld. Zo kan een betekenis ontstaan door verschillende klankaspecten in een muziekstuk te koppelen aan ervaringen of emoties (Van der Lei et al., 2015).

De middelste ring wordt gevormd door de vijf domeinen van muziek: luisteren, maken, bewegen, lezen en noteren en zingen. De domeinen zetten de aspecten klank, vorm en betekenis om in muzikale gedragingen en activiteiten (Van der Lei et al., 2015).

De buitenste ring bevat de begrippen 'reproductie', 'productie', 'reflectie' en 'receptie'. Deze begrippen zeggen iets over de intentie waarmee gewerkt wordt met de drie aspecten en de vijf domeinen (Cramer, Helmes, Van der Lei, Toenink, 2010, p.4).

2.3.3 De rol van de leerkracht bij muziekonderwijs

De leerkracht heeft een grote rol bij het aanbieden van muziekonderwijs (Van der Lei et al., 2015). De onderwijslijn geeft inzicht in hoe de leerkracht het KVB-model kan inzetten tijdens muzieklessen en geeft didactische aanwijzingen bij het aanbieden van muziekonderwijs (SLO, 2009a). Binnen leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs heeft een leerkracht voornamelijk een sturende rol. De leerkracht stuurt de stappen die gemaakt worden en bepaalt de inhoud van de lessen. De nadruk ligt op het overdragen van kennis en vaardigheden (Vrolijk, 2009).

Volgens Van der Lei et al. (2015) wordt er bij het geven van muzieklessen veel van leerkrachten gevraagd. Voorbeelden hiervan zijn: leidinggeven aan een groep, organiseren, inzicht hebben in de muzikale ontwikkeling en werken aan kwaliteitsverbetering. Ook moeten leerkrachten over verschillende vaardigheden beschikken als zij goed muziekonderwijs willen aanbieden. Deze vaardigheden zijn gericht op de vijf domeinen.

Een leerkracht moet kunnen zingen met kinderen. Daarbij heeft de leerkracht aandacht voor expressie, articulatie, ademhaling, resonantie en zuiverheid. Bij het domein 'luisteren' moet een leerkracht kinderen kunnen inspireren door ze te laten luisteren naar muziek uit verschillende culturen. De leerkracht kan kinderen op deze muziek laten bewegen met aandacht voor klank, vorm en betekenis. Ook moet een leerkracht muziek kunnen maken met kinderen. Daarbij heeft de leerkracht de taak om kinderen muziek te laten bedenken en muziekstukken te laten uitvoeren. Bij het muziek maken moet er aandacht zijn voor klank, vorm en betekenis. Tot slot geldt voor het domein 'lezen en noteren' dat de leerkracht bij het ontwerpen en spelen van muziek gebruik kan maken van picturale, grafische en traditionele notatie (Van der Lei et al., 2015). Chris Winsemius (2016) geeft leerkrachten de tip om ook naar de talenten van kinderen te kijken en deze in te zetten tijdens de les.

2.4 Onderzoeksvraag

Het doel van het onderzoek is inzicht krijgen in het huidige muziekaanbod in de groepen 1 t/m 4 op basisschool 't Sparrenbos; het in kaart brengen van de behoeften van leerkrachten en het bieden van handvatten om leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) te kunnen geven. Hierbij wordt uitgegaan van de leerlijn van TULE (SLO, 2009b). Dit leidt tot de volgende hoofdvraag en deelvragen.

2.4.1 Hoofdvraag

Hoe kunnen de leerkrachten het geven van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) in de groepen 1 t/m 4 op basisschool 't Sparrenbos verbeteren vanuit de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?

2.4.2 Deelvragen

1. Welke aandacht besteden leerkrachten van groep 1 t/m 4 momenteel aan de leerdoelen van muziekonderwijs volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?
2. Welke kansen en mogelijkheden zien leerkrachten om muziekonderwijs vorm te geven volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?
3. Welke knelpunten ervaren leerkrachten bij het realiseren van de doelen voor muziekonderwijs en welke mogelijke oplossingen zien zij daarbij?
4. Op welke manier kan de doorgaande leerlijn in de school bewaakt worden volgens leerkrachten?

3. Opzet van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de dataverzameling beschreven en verantwoord. Ook wordt er een beschrijving gegeven van de respondenten en de instrumenten. Tot slot wordt de wijze van data-analyse toegelicht.

3.1 Beschrijving en verantwoording dataverzameling

Het doel van het onderzoek is inzicht te krijgen in het huidige muziekaanbod in de groepen 1 t/m 4 op basisschool 't Sparrenbos; het in kaart brengen van de behoeften van leerkrachten en het bieden van handvatten bij het geven van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b). Om antwoord te krijgen op de deelvragen wordt gebruik gemaakt van verschillende instrumenten. Het gebruik van observaties, individuele interviews en een focusgroep-interview zorgt voor triangulatie. Volgens Kaldenberg, Koster, Onstenk en Scheepsma (2012) vergroot triangulatie de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.

Om antwoord te krijgen op deelvraag 1 is gebruik gemaakt van observaties en interviews. Observaties zijn geschikt voor het in beeld brengen van gedragingen en handelingen (Kaldenberg et al., 2012). Tijdens het observeren is gekeken naar de manier waarop de leerlijn van TULE (2009b) terugkomt in het handelen van leerkrachten. Na het observeren wordt een interview afgenomen. Kaldenberg, et.al (2012) beschrijven dat een observatie en interview het meeste resultaat opleveren bij het in kaart brengen van onderwijsgedrag. Een interview is een geschikt instrument voor het verkrijgen van informatie over ervaringen en meningen (Baarda, Van der Hulst, & De Goede, 2017). In het interview worden onderdelen uit de observatie verder bevraagd. Door datgene dat waargenomen is te bevragen tijdens het interview, wordt gecontroleerd of meningen en ervaringen aansluiten op de praktijk en overeenkomen (Kaldenberg et al., 2012). De betrouwbaarheid wordt vergroot doordat de observatie en het interview op dezelfde dag plaatsvinden.

Het focusgroep-interview geeft antwoord op deelvraag 1 t/m 4. Bij een focusgroep-interview worden meerdere respondenten bevraagd over een bepaald onderwerp (Swaen, 2017). Op deze manier waren meerdere respondenten betrokken bij het onderzoek en was het aantal respondenten representatief voor de onderbouwleerkrachten. Een groepsinterview is geschikt om meerdere meningen en ervaringen gelijktijdig naar boven te brengen (Baarda et al., 2017). Volgens Swaen (2017) komen aspecten zoals verbeterpunten en mogelijkheden eerder naar boven tijdens groepsinterview. Baarda et al. (2017) geven aan dat in een groepsinterview respondenten elkaar kunnen inspireren en kunnen wijzen op ervaringen en ideeën waar zij in eerste instantie niet aan hadden gedacht. Doordat respondenten de mogelijkheid hadden om te reageren op een ander, vindt ook kwaliteitscontrole plaats (Swaen, 2017). Om de kans te vergroten dat alle respondenten inbreng hadden tijdens het interview, is gekozen om gebruik te maken van een werkvorm tijdens het focusgroep-interview. Na het stellen van een hoofdvraag konden respondenten ervaringen en meningen opschrijven op een post-it. Na enkele minuten zijn de post-its besproken, zodat het mogelijk was om te vragen om een toelichting. Voorafgaand aan het focusgroep-interview zijn de eerste resultaten van de observaties en individuele interviews gedeeld. Deze resultaten zorgden voor een duidelijk beeld van het huidige muziekonderwijs, van waaruit het groepsinterview kon worden gevoerd.

3.2 Respondenten

Dit onderzoek richt zich op muziekonderwijs in de onderbouw op basisschool 't Sparrenbos. De respondenten zijn leerkrachten van de groepen 1 t/m 4. Het betreffen 7 leerkrachten verdeeld over 6 groepen.

Bij het selecteren van de respondenten van de observatie en het interview is gekeken naar een spreiding die representatief is voor de onderbouwleerkrachten. Bij het selecteren van de respondenten is gekeken naar het leerjaar waarin lesgegeven wordt, de leeftijd, het geslacht, het aantal jaar ervaring als leerkracht en of de leerkracht parttime of fulltime werkt.

Er zijn vier leerkrachten geobserveerd en geïnterviewd, waarvan één leerkracht in groep 4, één in groep 3 en twee leerkrachten in groep 1-2 lesgeven. Doordat alle leerjaren op de onderbouw zijn vertegenwoordigd, zorgt deze spreiding voor een representatief beeld (zie tabel 1).

De respondenten voor het focusgroep-interview waren alle aanwezige leerkrachten van de groepen 1 t/m 4 op de dag van afname. Dit betreffen zes leerkrachten, waarvan drie leerkrachten ook hebben deelgenomen aan de observaties en het individuele interview. Vanwege de betrouwbaarheid van het focusgroep-interview, is gekozen om de leerkrachten die aangesloten zijn bij de onderzoeksgroep niet deel te laten nemen, om mogelijke beïnvloeding vanuit hen op het gesprek te voorkomen (zie tabel 2).

Tabel 1: observatie en interview

Respondent nummer	Groep	Geslacht	Leeftijd	Aantal jaar leservaring	Parttime of fulltime
2	1-2	V	57	36	Parttime
3	1-2	V	27	5	Parttime
4	3	V	30	10	Parttime
5	4	M	62	40	Parttime

Tabel 2: schematische weergave respondenten focusgroep-interview

Respondent nummer	Groep	Geslacht	Leeftijd	Aantal jaar leservaring	Parttime of fulltime
2	1-2	V	27	5	Parttime
3	3	V	30	10	Parttime
4	4	M	62	40	Parttime
5	1-2	V	56	20	Parttime
6	1-2	M	43	8	Parttime
7	3	V	45	23	Parttime

3.3 Instrumenten

Om antwoord te krijgen op de deelvragen is gebruik gemaakt van een observatieschema en twee interviewleidraden voor een individueel semigestructureerd interview en een focusgroep-interview.

Observatie

Om antwoord te krijgen op deelvraag 1 zijn observaties uitgevoerd. Hierbij is gekeken naar hoe leerkrachten de leerlijn van TULE (2009b) inzetten tijdens het muziekonderwijs. Er is gekozen voor een niet-participerende, gestructureerde observatie. Bij gestructureerde observaties wordt gebruik

gemaakt van een observatieschema. Hierdoor worden de observaties volgens een vast schema uitgevoerd en is het makkelijker om resultaten te vergelijken (Dingemanse, 2018). Tijdens de observatie is de afstand bewaard tot de geobserveerde respondenten. Volgens Janson en Menelink (2015) bevordert dit de objectiviteit tijdens het observeren. Om de validiteit te vergroten is de observatielijst getest door middel van een proefobservatie (Baarda et al., 2017). Daarnaast is de observatielijst voorgelegd aan de onderzoeksgroep, waarbij gekeken is naar de relevantie van de observatiepunten. Voorafgaand aan het afnemen van de observatie is toestemming gevraagd voor het opnemen van beeldmateriaal, zodat de observatie teruggekeken kan worden. Er wordt gebruik gemaakt van interbeoordelaars om de betrouwbaarheid van de observatie te verhogen (Baarda et al., 2013).

Bij de vormgeving van het observatieschema zijn kernbegrippen geoperationaliseerd van waaruit deelonderwerpen zijn geformuleerd: het belang van muziekonderwijs, de doorgaande leerlijn, vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs, de muzikale ontwikkeling en de rol van de leerkracht. Vanuit deze deelonderwerpen zijn observatiepunten opgesteld. In het theoretisch kader staat beschreven dat klank, vorm en betekenis de kern vormen van muziekonderwijs (Van der Lei et al., 2015). Aan de hand van deze vakconcepten is een leerlijn opgesteld voor muziek (SLO, 2009a). Het observatiepunt: 'de leerkracht besteedt aandacht aan klank, vorm en/of betekenis' is dan ook afgeleid van het deelonderwerp 'vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs'.

De observatielijst bestaat uit 20 observatiepunten. De observatiepunten kunnen beantwoord worden met ja, nee of n.v.t., daarnaast is er een kolom voor aanvullingen. Bij de opgestelde observatiepunten is de frequentie van de handeling niet van belang; enkel of het observatiepunt wél of niet is waargenomen. De kolom voor aanvullingen biedt de mogelijkheid om te noteren hóé het observatiepunt zichtbaar was. Algemene informatie als respondentnummer, duur en datum zijn bovenaan genoteerd. Onder aan de pagina is ruimte voor overige opmerkingen. De observatielijst is te vinden in de bijlagen (bijlage 3.1).

Individueel interview

Om deelvraag 1 te beantwoorden zijn naast de observaties ook individuele semigestructureerde interviews afgenomen, waarbij een interviewleidraad is gehanteerd. Bij semigestructureerde interviews zijn de hoofdvragen vastgesteld. Een semigestructureerd interview wordt volgens een vast schema afgenomen, waardoor het eenvoudiger is om resultaten te vergelijken. Een semigestructureerd interview biedt anderzijds ook voor de mogelijkheid om door te vragen op de gegeven antwoorden (Kaldenberg et al., 2012; Baarda et al., 2013).

De interviewvragen zijn vooraf bepaald aan de hand van het theoretisch kader. Hierbij zijn dezelfde deelonderwerpen gebruikt als bij de observatie. De vraag: "Met welke intentie ben je deze les gaan geven?" is afgeleid van het deelonderwerp 'belang van muziekonderwijs'. In het theoretisch kader staat het volgende beschreven over het belang van muziekonderwijs: "*Van der Lei, Haverkort en Noordam (2015) geven drie redenen om gestructureerd muziekonderwijs aan te bieden, namelijk het*

bevorderen van de muzikale ontwikkeling en de invloed van muziek op niet-muzikale ontwikkelingen. Tot slot wordt de rol van muziek binnen onze cultuur genoemd.”

De interviewleidraad is getest tijdens een proefinterview, waarbij gekeken is of de vragen voldoende relevant en specifiek genoeg zijn. Ook is gekeken of enkele informatie miste. Er is gekozen om de individuele interviews af te nemen in het eigen klaslokaal. De respondenten waren op een vertrouwelijke plek, zonder beïnvloedbare factoren. (Kallenberg et al., 2012). Eveneens is de betrouwbaarheid verhoogd, doordat de interviews zijn opgenomen met een audiorecorder. Zo was het mogelijk om de interviews volledig te transcriberen en te laten controleren door de respondenten en het onderzoeksteam. Op deze manier was er een maximale controle achteraf (Kallenberg et al., 2012). De volledige interviewleidraad is te vinden in de bijlagen (bijlage 2).

Focusgroep-interview

Het doel van het focusgroep-interview is antwoorden krijgen op deelvraag 1 t/m 4, waarbij naast de huidige situatie ook de verbeterpunten, knelpunten en kansen voor muziekonderwijs op basisschool 't Sparrenbos in beeld worden gebracht.

Voor het focusgroep-interview is een semigestructureerde interviewleidraad gehanteerd, waarin hoofdvragen zijn geformuleerd en ruimte was om in gesprek te gaan (Baarda et al., 2017). De hoofdvragen zorgen voor structuur, waardoor belangrijke onderwerpen aan bod komen (Dingemanse, 2018). De hoofdvragen zijn gesteld als open vragen. Volgens onderzoek IB&C (2010) worden er veel diverse antwoorden gegeven op open vragen, waardoor een gesprek tussen respondenten kan ontstaan. Bij enkele hoofdvragen zijn de respondenten gevraagd in kleinere groepen te gaan zitten. Aan de hand van post-its konden respondenten ervaringen en meningen delen over de hoofdvraag. Naderhand zijn de post-its besproken en is ruimte gemaakt voor toelichtende en verdiepende vragen. Op deze manier werd de betrouwbaarheid verhoogd, doordat de kans groter werd dat alle respondenten inbreng hadden tijdens het interview.

Vragen 1 t/m 4 zijn gericht op het in beeld brengen van de huidige situatie. Vragen 5 t/m 10 zijn gericht op het in beeld brengen van ervaringen, mogelijkheden en knelpunten met betrekking tot het geven van muziekonderwijs volgens de leerlijn muziek van TULE (SLO, 2009b). De vragen zijn geoperationaliseerd aan de hand van het theoretisch kader. Bij het operationaliseren is gebruik gemaakt van de deelonderwerpen 'doorgaande leerlijn', 'vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs' en 'de rol van de leerkracht'. In het theoretisch kader staat beschreven dat scholen de leerlijn van TULE als richtlijn kunnen gebruiken bij het realiseren van een doorgaande leerlijn (SLO, 2009a). Vanuit deze informatie is de vraag: "Hoe zetten jullie de leerlijn bij kerndoel 54 van TULE in tijdens het muziekonderwijs?" opgesteld. Deze vraag sluit aan bij het deelonderwerp 'doorgaande leerlijn'. De volledige interview leidraad is te vinden in de bijlagen (bijlage 2).

3.4 Wijze van documentanalyse

Individueel interview:

De individuele interviews zijn opgenomen met een recorder. Na het afnemen van de interviews zijn de interviews volledig getranscribeerd. Na het transcriberen is de niet-relevante informatie doorgestreept en is de relevante informatie gelabeld. De labels zijn geformuleerd aan de hand van begrippen uit het theoretisch kader. De gehanteerde labels zijn: **intentie**, **organisatie**, **methode**, **doorgaande leerlijn**, **muzikale ontwikkeling**, **klank, vorm, betekenis**, **vijf domeinen** en **leerkrachtvaardigheden**. Het label 'doorgaande leerlijn' is onderverdeeld in sub-labels **hanteren en formuleren leerdoelen** en **reflecteren**. Na het labelen zijn de gelabelde fragmenten geordend in tabellen, waarna de fragmenten zijn samengevat.

Observaties:

De observatiepunten zijn op dezelfde manier gelabeld als de individuele interviews. In bijlage 6.3 is genoteerd hoe vaak een observatiepunt is getoond. Op deze manier was het eenvoudiger om gegevens vanuit de observatie te vergelijken met de individuele interviews.

Focusgroep-interview:

Het focusgroep-interview is op twee verschillende manieren geanalyseerd. De antwoorden op de vragen, waarbij een werkvorm gehanteerd is, zijn weergegeven in een tabel. De toelichting en verdieping op de antwoorden zijn samenvattend beschreven. De overige vragen zijn volledig getranscribeerd.

Nadat niet-relevante informatie is doorgestreept zijn de fragmenten gelabeld. Het eerste gedeelte van het groepsinterview is gericht op deelvraag 1 en heeft daardoor een overlap met de labels van het individuele interview en de observatie. De gehanteerde labels zijn **intentie**, **organisatie**, **klank, vorm, betekenis**, **de vijf domeinen**, **leerkrachtvaardigheden** en **doorgaande leerlijn**. Onder het label 'doorgaande leerlijn' valt het sub-label **hanteren en formuleren leerdoelen**. De antwoorden op deelvraag 1 zijn toegevoegd aan bijlage 6.1 en 6.2.

Bij het tweede deel zijn de labels: **knelpunten**, **kansen en mogelijkheden** en **handvatten** gehanteerd. De gelabelde fragmenten zijn geordend in een tabel, waarna de fragmenten zijn samengevat.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de data-analyse beschreven. Per deelvraag zijn de resultaten van de observaties en interviews geordend op label.

4.1 Deelvraag 1: welke aandacht besteden leerkrachten van groep 1 t/m 4 momenteel aan de leerdoelen van muziekonderwijs volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?

Intentie:

Uit de analyse van de observaties is gebleken dat drie van de vier respondenten tijdens een muziekles aan de hand van een thema lesgeven.

Uit de analyse van de individuele interviews en het focusgroep-interview blijkt dat vijf van de zeven respondenten thematisch muziekles geven. Respondenten 2 en 3 geven thematisch les, met de nadruk op het aanleren van muzikale vaardigheden. Respondent 3 zegt hierover: *“Het doel is gewoon echt muziek, maar we koppelen het natuurlijk wel, als het kan, aan een thema.”* Respondent 4 zet muzieklessen in als sfeerelement en koppelt dit aan muzikale vaardigheden.

Organisatie:

Uit de analyse van de observaties is gebleken dat bij alle vier de respondenten een muziekles 20 tot 25 minuten duurt.

Uit de analyse van de individuele interviews blijkt dat drie van de vier respondenten één keer per week muziekles geven. Respondent 1 geeft twee tot drie keer per week muziekles. Een les duurt tussen de 20 en 30 minuten.

Methode:

Uit de analyse van de individuele interviews blijkt dat drie respondenten geen methode hanteren. Respondenten 1, 3 en 4 bedenken de lessen zelf. Respondent 2 hanteert de methode ‘Eigenwijs’.

Doorgaande leerlijn:

Uit de analyse van de observaties blijkt dat twee van de vier de respondenten voorkennis ophalen en een voorgaand leerdoel bespreken.

Uit de analyse van de individuele interviews en het focusgroep-interview blijkt dat er geen doorgaande leerlijn muziekonderwijs is. Respondenten 3, 4 en 7 hebben wél een opbouw in lesstof gedurende het schooljaar. Respondent 3 zegt hierover het volgende: *“Ik zorg wel dat er een opbouw is. Dus ik neem af en toe een fluit mee en dan pak ik weer terug. - Ik zorg gewoon dat ik alle doelen heb bereikt.”*

Hanteren en formuleren leerdoelen:

Uit de analyse van de observaties blijkt dat de drie van de vier respondenten het leerdoel benoemen tijdens de les.

Uit de analyse van de individuele interviews blijkt dat drie van de vier respondenten hun leerdoelen formuleren. Dit doen zij *“op gevoel”* (R1, R2, R3). Respondent 4 hanteert geen leerdoel. De reden

hiervoor formuleerde hij als volgt: *'Het moet gewoon lekker zingen zijn. - Een stuk ontspanning in een dag van leren, leren, leren.'*

Uit de analyse van de individuele interviews en het focusgroep-interview blijkt dat respondenten 1, 2, 4 en 7 de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) niet inzetten bij het formuleren van leerdoelen. Respondent 3, 5 en 6 hebben de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) wel in hun hoofd bij het formuleren van leerdoelen, maar weten niet of alle doelen gedekt worden.

Reflecteren:

Uit de analyse van de observaties blijkt dat drie respondenten niet met de klas reflecteren op het leerdoel. Één respondent deed dat wel.

Uit de analyse van de individuele interviews blijkt dat respondenten 2 en 4 zelden reflecteren op het leerdoel. Respondent 3 reflecteert regelmatig met als doel om de lessen te verbeteren en om te kijken of het doel behaald is. Respondent 1 reflecteert niet. De reden hiervoor formuleerde ze als volgt: *'Nou ja, als je wel een doorlopende lijn wil maken en je wil als school daarin iets betekenen, dan wel. Want dan moet je van elkaar weten wat doe je en hoe kunnen we dat het beste bereiken, maar nu is dat nog niet het geval, dus dan heb ik niet die behoefte om dat te doen.'*

Muzikale ontwikkeling:

Uit de analyse van de observaties blijkt dat drie van de vier respondenten een liedje aan heeft geboden dat een eenvoudige melodie heeft, kort van duur is en een kleine toonomvang heeft. Alle respondenten hebben ruimte gemaakt voor beweging.

Uit de analyse van de individuele interviews blijkt dat de respondenten op verschillende manieren rekening houden met de muzikale ontwikkeling. Respondenten 1 en 2 besteden aandacht aan beweging, laten kinderen experimenteren en zorgen ervoor dat liedjes eenvoudig van structuur zijn. Respondent 2 benadrukt daarbij de toonhoogte van de liedjes. Respondent 3 tekent en beweegt bij het aanleren van liedjes en respondent 4 zorgt voor een opbouw in de complexiteit van liedjes.

Klank, vorm, betekenis:

Uit de analyse van de observaties blijkt dat alle respondenten aandacht besteden aan klank vorm en betekenis. Daarbij heeft respondent 3 alle drie de aspecten laten zien; respondenten 1, 2 en 4 klank en betekenis.

Uit de analyse van de individuele interviews en het focusgroep-interview blijkt dat alle respondenten aandacht besteden aan klank en betekenis. Alle zeven respondenten bieden betekenis aan door te bewegen. Respondent 4 heeft een voorkeur voor klank en zegt: *'Ik vind het leuk om melodielijnen te laten horen, van hoog en laag.'* Vorm komt terug doordat zes respondenten coupletten, refreinen en herhalingen benoemen.

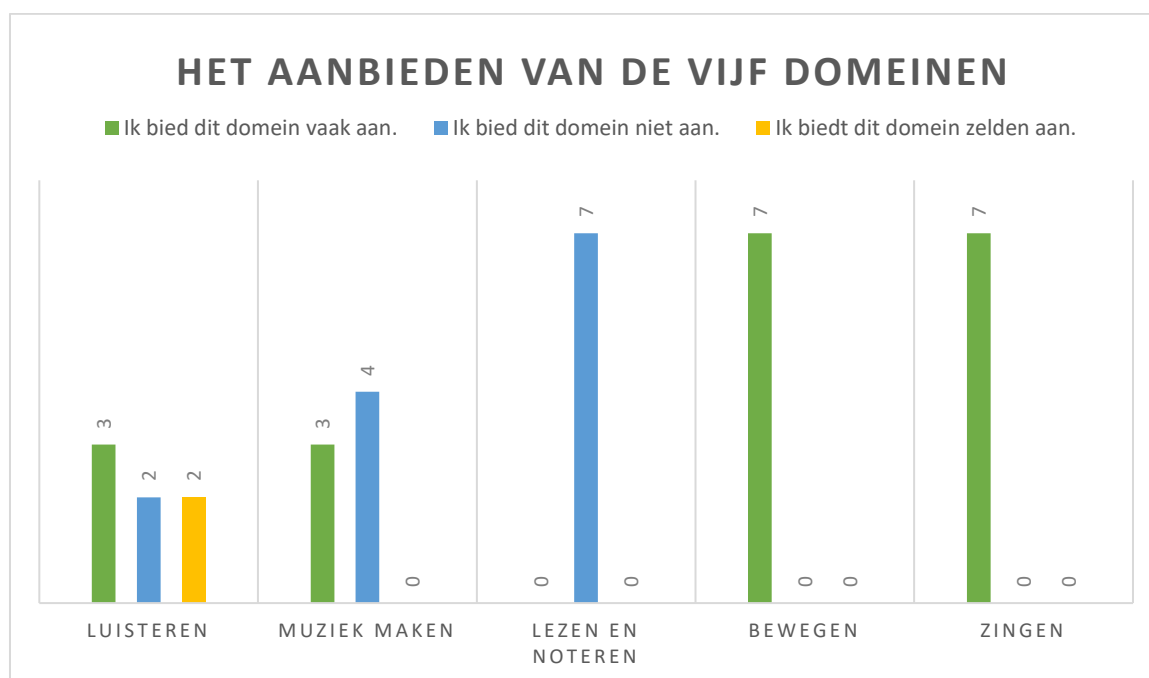
Vijf domeinen:

In tabel 3 is af te lezen hoe vaak een domein is waargenomen tijdens de observaties. De domeinen 'muziek maken' en 'noteren en lezen' zijn niet waargenomen. Alle respondenten hebben aandacht besteed aan 'zingen'. Drie respondenten hebben 'bewegen' terug laten komen en twee respondenten hebben aandacht besteed aan 'luisteren'.

Tabel 3: waargenomen domeinen tijdens observaties. (N=4)

Label:	Observatiepunt:	Ja	Nee	N.V.T.
De vijf domeinen	Luisteren 7.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein luisteren.	2	0	2
	Zingen 8.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein zingen.	4	0	0
	Muziek maken 9.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein muziek maken.	0	0	4
	Noteren en lezen 10.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein noteren en lezen.	0	0	4
	Bewegen 11.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein bewegen.	3	0	1

In figuur 1 is schematisch weergegeven welke domeinen wel en niet vaak aangeboden worden volgens de respondenten uit de individuele interviews en het focusgroep-interview. Geen respondenten geven aan het domein 'lezen en noteren' aan te bieden. Drie respondenten bieden het domein 'muziek maken' aan. Bij het domein 'luisteren' geven drie respondenten aan het vaak aan te bieden. Twee respondenten bieden het zelden aan en één respondent biedt het domein niet aan. De domeinen 'zingen' en 'bewegen' worden door alle respondenten vaak aangeboden. 'Zingen' wordt aangeboden, omdat het ervaren wordt als een relatief makkelijk domein (R3, R4). 'Bewegen' komt vaak voor "Omdat je zeker bij jonge kinderen muziek gebruikt om even te ontspannen en daarbij te bewegen." (R7).

Figuur 1: schematische weergave aangeboden domeinen volgens leerkrachten. (N=7)

Leerkrachtvaardigheden:

In tabel 4 is weergegeven welke leerkrachtvaardigheden waargenomen zijn tijdens de observaties. Uit de tabel is af te lezen dat drie van de vier respondenten een muzikale werkvorm hebben ingezet die aansluit op het leerdoel. Twee respondenten hebben bij het luisteren aandacht besteed aan klank, vorm en betekenis. Bij het domein 'zingen' hebben drie respondenten de begintoon aangegeven, gedirigeerd en het lied afgesloten. Vier respondenten hadden bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte. Twee respondenten hebben bewegingen gekoppeld aan betekenis. Een respondent heeft bewegingen gekoppeld aan zowel betekenis als klank.

Tabel 4: waargenomen leerkrachtvaardigheden tijdens observaties (N=4)

Label:	Observatiepunt:	Ja	Nee	N.V.T.
Leerkrachtvaardigheden	5- De leerkracht zet een muzikale werkvorm in die aansluit op het leerdoel.	3	1	0
	Luisteren 7.2- De leerkracht laat leerlingen bewust naar muziek luisteren en heeft daarbij aandacht voor klank, vorm of betekenis.	2	0	2
	Zingen 8.2- De leerkracht geeft de begintoon aan, dirigeert en sluit het lied door middel van een gebaar af. De leerkracht heeft daarbij aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.	3	1	0
	8.3- De leerkracht heeft bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.	4	0	0
	Muziek maken 9.2- De leerkracht geeft de start en het einde aan van de muziek en heeft daarbij aandacht voor de klankaspecten (hard-zacht, snel-langzaam, lang-kort).	0	0	4
	Noteren en lezen 10.2- De leerkracht hanteert de juiste vorm van notatie (picturaal of grafisch).	0	0	4
	Bewegen 11.2- De leerkracht besteedt aandacht aan bewegen en koppelt dit aan klank, vorm of betekenis aspecten.	3	0	1

Uit de analyse van de individuele interviews blijkt dat twee van de vier respondenten niet op de hoogte zijn van de muzikale ontwikkeling. Respondent 1 past de muzikale ontwikkeling toe bij het bedenken van een les. Alle respondenten weten wat ze kunnen doen als leerkracht, maar zijn er niet bewust mee bezig "*dat komt omdat het vanzelf gaat.*"(R1). Respondent 4 voelt zich onzeker bij het aanleren van - voor hem - onbekende liedjes, omdat hij geen noten kan lezen.

Uit de analyse van het focusgroep-interview is gebleken dat geen van de respondenten handelingsverlegen zijn.

4.2 Deelvraag 2: welke kansen en mogelijkheden zien leerkrachten om muziekonderwijs vorm te geven volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?

Kansen en mogelijkheden:

Uit de analyse van het focusgroep-interview blijkt dat respondenten 3, 4 en 7 kansen zien in het vormen van een doorgaande leerlijn. Alle respondenten benoemen dat er meer aandacht moet zijn voor de doelen van de domeinen 'lezen en noteren', 'muziek maken' en 'luisteren'. Ook vinden alle respondenten dat er een opbouw moet komen in de lessen. Respondenten 3 en 7 vinden dat er duidelijke afspraken moeten komen over wat wanneer aangeboden moet worden. Ook bij een methode, want *"anders krijgen we nog steeds geen doorgaande lijn"* (R3). Respondent 3 benoemt de mogelijkheid om muziek te bespreken tijdens bouwvergaderingen.

Uit de analyse van het focusgroep-interview blijkt dat meer dan de helft van de respondenten kansen ziet om meer kennis op te doen over de vergeten doelen en domeinen (R2, R3, R5, R7). Ook willen ze meer kennis over de vakinhoud *"specifiek richting eigen groep"* (R3). Vier respondenten vinden het belangrijk om gebruik te maken van elkaars specialisme.

4.3 Deelvraag 3: welke knelpunten ervaren leerkrachten bij het realiseren van de doelen voor muziekonderwijs en welke mogelijke oplossingen zien zij daarbij?

Knelpunten:

Uit de analyse van het focusgroep-interview blijkt dat alle respondenten tijdsgebrek als knelpunt ervaren. Bij respondenten 3, 5 en 6 gaat het om voorbereidingstijd, waardoor domeinen vergeten worden en ze zich niet kunnen verdiepen in de doelen. Respondent 6 geeft aan dat hij niet weet of hij aandacht besteedt aan klank, vorm en betekenis, *"omdat je geen methode hebt"*. Respondent 4 slaat muziek over in geval van tijdsdruk. Volgens respondent 2 is een te kort aan handen, *"bijvoorbeeld bij het uitdelen van instrumenten"*, een knelpunt. Ook is gebleken dat de helft van de respondenten vindt dat er te weinig inspiratie en materiaal is om muzikles te geven (R2, R4, R6).

Handvatten:

Uit de analyse van het focusgroep-interview blijkt dat de respondenten meerdere oplossingen noemen. Alle respondenten benoemen dat er een doelenrooster met lesvoorbeelden, met TULE (SLO, 2009b) als richtlijn, moet komen. Alle respondenten vinden ook een digitale methode geschikt, omdat je hierbij de les kunt visualiseren op het bord. Respondent 3 wil een methode die niet te vast is. Hierover zegt ze het volgende: *"Ik vind het ook heel leuk als we wel ruimte hebben voor thema liedjes."* Ook is gebleken dat meer dan de helft van de respondenten *"een actieve workshop"* (R3) wil volgen om kennis op te doen en zich een methode eigen te maken (R2, R3, R4, R5). Respondent 6 noemt de optie voor een muzikleerkracht die een keer in de twee weken lesgeeft. Respondent 2 geeft aan dat er meer dezelfde instrumenten nodig zijn, zodat meer kinderen hetzelfde kunnen spelen.

4.4 Deelvraag 4: op welke manier kan de doorgaande leerlijn in de school bewaakt worden volgens leerkrachten?

Kansen en mogelijkheden:

Uit de analyse van het focusgroep-interview blijkt dat de respondenten kansen zien door te evalueren (R7, R3, R2). Respondent 3 benoemt dat dit tijdens bouwvergaderingen kan gebeuren. Respondent 2 wil eerst zelf evalueren en later met collega's.

Knelpunten:

Uit de analyse van het focusgroep-interview blijkt dat respondent 3 vindt dat er te weinig praktijkvoorbeelden zijn en dat deze niet genoeg steun bieden.

Handvatten:

Uit de analyse van het focusgroep-interview blijkt dat alle zes de respondenten eerst meer kennis willen hebben over muziek. Dan willen ze een toegankelijke methode of een doelenrooster en daarna komt het evalueren (R3). Respondent 7 benoemt dat de evaluatie vaker terug moet komen.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

In dit onderdeel wordt eerst antwoord gegeven op de deelvragen, daarna wordt de hoofdvraag beantwoord.

1) Welke aandacht besteden leerkrachten van groep 1 t/m 4 momenteel aan de leerdoelen van muziekonderwijs volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?

Uit het onderzoek blijkt dat basisschool 't Sparrenbos niet volgens een doorgaande leerlijn werkt die aansluit op de leerlijn van TULE (SLO, 2009b). De leerkrachten geven aan een opbouw in de lesstof binnen de leerjaren te hebben. Er wordt ongeveer een keer per week muziekles van 20 à 30 minuten gegeven. Er is geen vaste methode. De leerkrachten maken zelf lessen, waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende bronnen. Bij het formuleren van leerdoelen wordt geen gebruik gemaakt van de leerlijn van TULE (SLO, 2009b). De leerlijn van TULE (SLO, 2009b) is vormgegeven vanuit de muzikale ontwikkeling en het KVB-model (SLO, 2009a). Uit de analyse van de observaties en de interviews blijkt dat de leerkrachten veel aandacht besteden aan klank en betekenis, zoals beschreven in het KVB-model. Vorm komt in mindere mate voor. De doelen bij de domeinen 'zingen' en 'bewegen' komen veel aanbod. De domeinen 'luisteren', 'muziek maken' en 'lezen en noteren' komen nauwelijks tot niet aanbod. Dit zijn de "vergeten" domeinen. SLO (2019) geeft aan dat bewegen een belangrijke rol speelt bij muziekonderwijs aan het jonge kind. Ook dienen eenvoudige liedjes aangeboden te worden aan het jonge kind. De leerkrachten maken veel ruimte vrij om te bewegen en zetten eenvoudige liedjes in; wat aansluit op de muzikale ontwikkeling van het jonge kind. Echter blijkt dat de leerkrachten niet volledig op de hoogte zijn van de muzikale ontwikkeling van het jonge kind, maar op gevoel handelen. Ook zijn niet alle leerkrachten op de hoogte van de benodigde leerkrachtvaardigheden bij muziekonderwijs die beschreven zijn in het theoretisch kader (kopje 2.3.3).

2) Welke kansen en mogelijkheden zien leerkrachten om muziekonderwijs vorm te geven volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?

De leerkrachten zien de mogelijkheid om een doorgaande leerlijn muziek te realiseren die gebaseerd is op de leerlijn van TULE (SLO, 2009b). Daarbij willen de leerkrachten dat er duidelijk afspraken komen over welke doelen wanneer aangeboden worden. Op deze manier komt er een duidelijke opbouw in de lessen. De leerkrachten geven aan dat er meer aandacht moet komen voor de doelen van de "vergeten" domeinen van TULE (SLO, 2009b). Zo zien leerkrachten mogelijkheden in het opdoen van kennis over deze domeinen gericht op de eigen groep, door bijvoorbeeld het volgen van een workshop passend bij een methode.

3) Welke knelpunten ervaren leerkrachten bij het realiseren van de doelen voor muziekonderwijs en welke mogelijke oplossingen zien zij daarbij?

Er worden verschillende knelpunten ervaren bij het realiseren van de doelen voor muziekonderwijs. Het grootste knelpunt is tijd. De leerkrachten geven aan weinig voorbereidingstijd te hebben, waardoor ze zich niet kunnen verdiepen in de doelen van de "vergeten" domeinen. Van der Lei et al. (2015) geven aan dat er veel wordt gevraagd van leerkrachten bij het geven van muziek zoals het organiseren van een muziekles. Leerkrachten ervaren de organisatie als een knelpunt, omdat ze

handen te kort hebben in de klas. Als derde knelpunt wordt het ter beschikking hebben van te weinig materiaal genoemd en het laatste knelpunt dat genoemd wordt, is het gebrek aan inspiratie.

De leerkrachten zien verschillende oplossingen. De leerkrachten willen een doelenrooster met concrete lesideeën of een toegankelijke digitale lesmethode, zodat de leerkrachten de leerstof kunnen visualiseren op het bord. Beide oplossingen moeten werken volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) en ruimte hebben voor eigen lesideeën. De leerkrachten willen een workshop volgen om meer kennis op te doen over de domeinen. De leerkrachten noemen ook de mogelijkheid om een vakspecialist in te zetten die een les in de twee weken overneemt. Als oplossing voor het materiaal tekort willen de leerkrachten meer dezelfde instrumenten hebben.

4) Op welke manier kan de doorgaande leerlijn in de school bewaakt worden volgens leerkrachten?

Volgens Van der Lei et al. (2015) biedt een leerlijn een duidelijk overzicht van wát kinderen leren en wat hen geleerd wordt; daarbij worden didactische aanwijzingen gegeven. Uit het onderzoek blijkt dat de drie lijnen vanuit TULE (SLO, 2009b) niet genoeg steun bieden aan de leerkrachten bij de vormgeving van een doorgaande leerlijn muziek. Om toch te kunnen zorgen voor een doorgaande leerlijn willen de leerkrachten kennis opdoen over de vakinhoud van muziek en een doelenrooster opstellen of een toegankelijke digitale methode aanschaffen. De leerkrachten zien de mogelijkheid om het vak muziek gestructureerd te evalueren tijdens de bouwvergadering om de doorgaande leerlijn te bewaken.

De hoofdvraag: hoe kunnen de leerkrachten het geven van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) in de groepen 1 t/m 4 op basisschool 't Sparrenbos verbeteren vanuit de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?

Bij leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs ligt de nadruk op het aanleren van muzikale vaardigheden (Vrolijk, 2009). Dit heeft het meeste effect wanneer deze vaardigheden structureel en volgens een doorgaande leerlijn aangeboden worden (Kraan, 2019). Door een doorgaande leerlijn te creëren met de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) als uitgangspunt, worden alle doelen en domeinen gedekt en komt er een duidelijke opbouw in de lessen. Het is van belang dat de doorgaande leerlijn muziek structureel geëvalueerd wordt. Op die manier kan de doorgaande leerlijn en de kwaliteit van het muziekonderwijs bewaakt worden.

Leerkrachten hebben te weinig tijd om lessen voor te bereiden. Door gebruik te maken van een toegankelijke digitale methode of een doelenrooster met concrete lesvoorbeelden, welke werken vanuit TULE (SLO, 2009b), zal de voorbereidingstijd een minder groot knelpunt zijn. Op die manier kunnen de “vergeten” doelen en domeinen makkelijker aangeboden worden. Ook is het belangrijk dat leerkrachten voldoende materiaal tot hun beschikking hebben om de domeinen aan te kunnen bieden. Om goed muziekonderwijs te kunnen bieden is het van belang dat de leerkrachten op de hoogte zijn van de muzikale ontwikkeling van het jonge kind, de vakinhoud en didactiek. Leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs wordt vormgegeven aan de hand van het KVB-model (Vrolijk, 2009). Het is cruciaal dat de leerkrachten weten hoe ze het KVB-model kunnen inzetten en bepaalde domeinen moeten aanbieden. Mogelijke oplossingen daarvoor zijn het volgen van workshops, het gebruik maken van specialismes uit het team, een vakspecialist of een combinatie hiervan.

5.2 Kritische reflectie op het onderzoeksproces

Dit onderzoek kan van waarde zijn voor scholen die leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs aanbieden en daarbij de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) willen volgen. Ook is dit onderzoek geschikt voor scholen die een doorgaande leerlijn willen realiseren.

Sterk aan dit onderzoekproces is dat de communicatie met en de betrokkenheid van de onderzoeksgroep hoog was. Er hebben meerdere overleggen plaatsgevonden, waarbij de aanpak en opbrengsten van het onderzoek zijn besproken. Op verschillende momenten in het onderzoeksproces hebben de onderzoeksgroep en onderzoeksbegeleider het onderzoek van feedback voorzien.

Een ander sterk punt is het theoretisch kader. Het theoretisch kader is nauwkeurig beschreven en voorzien van zowel nationale als internationale bronnen. Tijdens het onderzoeksproces is gebruik gemaakt van een operationaliseringstabel, waarbij de instrumenten en de wijze van data-analyse gekoppeld zijn aan het theoretisch kader. Een kritische kanttekening is dat het focusgroep-interview deels volledig getranscribeerd en deels samengevat is. Wanneer het gehele interview was getranscribeerd, was de betrouwbaarheid verhoogd. Daarnaast is het focusgroep-interview gelabeld in mogelijkheden, knelpunten en oplossingen. Door binnen de labels verder te categoriseren zou het interview nauwkeuriger beschreven kunnen worden. De vragen uit het focusgroep-interview hebben echter wel geleid tot bruikbare verbetermogelijkheden voor muziekonderwijs op basisschool 't Sparrenbos, wat dit instrument sterk maakt voor dit onderzoek.

De interviewleidraad voor de individuele interviews en het observatieschema zijn versterkt doordat deze gecontroleerd zijn tijdens een proefinterview. Hierdoor zijn later observatiepunten en hoofdvragen bijgesteld.

Tijdens de afname van de individuele interviews is echter gebleken dat veel leerkrachten niet volledige op de hoogte waren van het KVB-model, waardoor er soms antwoorden gegeven werden die niet aansloten op de vraag. Deze antwoorden zijn niet meegenomen in het onderzoek. De volgende keer zou een inhoudelijke presentatie aan het team gegeven kunnen worden. In deze presentatie kan het KVB-model gekoppeld worden aan praktijkvoorbeelden, zodat het inzichtelijk wordt voor leerkrachten.

Na het afnemen van de interviews is de vraag gekomen vanuit de onderzoeksgroep of de leerkrachten op de hoogte waren van de op school aanwezige methodes. Deze vraag is niet meegenomen in het onderzoek, waardoor alleen beschreven staat of leerkrachten wel of geen methode hanteren.

Dit onderzoek is enkel gericht om muziekonderwijs voor de onderbouw. Een mogelijk vervolgonderzoek zou gericht kunnen zijn op de bovenbouw met als onderzoeksvraag: "Hoe kunnen de leerkrachten het geven van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) in de groepen 5 t/m 8 op basisschool 't Sparrenbos verbeteren vanuit de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?"

Wanneer de school de effectiviteit van een mogelijke aanbeveling zou willen onderzoeken, kan een pilotonderzoek, waarbij een aanbeveling wordt toegepast, een mogelijk vervolgonderzoek zijn. Een pilotonderzoek naar het gebruik van een doelenrooster kan waardevol zijn, omdat deze nog volledig vormgegeven moet worden. Daarbij is de betrokkenheid van het team van belang.

5.3 Praktische opbrengst en aanbevelingen

De school wil leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) aanbieden, waarbij de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) wordt gevolgd. Deze aanbevelingen richten zich op wat de school kan doen om dit te realiseren en zijn voortgekomen uit de resultaten van het onderzoek.

Aanbeveling 1: een doorgaande leerlijn

Uit het onderzoek blijkt dat er op dit moment geen doorgaande leerlijn muziek is en dat niet alle doelen aangeboden worden die beschreven staan in TULE (SLO, 2009b) op basisschool 't Sparrenbos. Aanbevolen wordt om een praktische doorgaande leerlijn te realiseren. Een praktische leerlijn bestaat uit lesideeën, activiteiten en inhouden die zijn onderbouwd vanuit een theoretische leerlijn (LKCA, 2017).

Aanbeveling 1a: een doelenrooster met concrete lesideeën

Uit het onderzoek blijkt dat leerkrachten de mogelijkheid zien om een doelenrooster met concrete lesideeën te hanteren.

Een concrete aanbeveling is om de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) om te zetten in een doelenrooster, waarbij per leerjaar aangegeven staat welke doelen aangeboden moeten worden. De cultuurgroep en de vakspecialist muziek kunnen hierbij een belangrijke rol spelen door concrete lesideeën en muzikale activiteiten te verzamelen per domein. De oude aanwezige methodes kunnen gebruikt worden ter inspiratie of als richtlijn.

Het doelenrooster en de bijbehorende concrete lesideeën kunnen worden verzameld in Microsoft Teams. Op deze manier is er een database met voorbeelden, welke ook door leerkrachten aangevuld kan worden. Daarnaast is het aan te raden om in dezelfde map een overzicht te plaatsen van de aanwezige materialen zoals muziekinstrumenten en oude niet-gebruikte muziekmethodes. Zo is het voor leerkrachten overzichtelijk welke materialen aanwezig zijn en kunnen daar muzieklessen op worden aangepast.

Aanbeveling 1b: een digitale methode

De leerkrachten zien een toegankelijke digitale methode als optie om een doorgaande leerlijn te creëren volgens TULE (SLO, 2009b). Een digitale methode geeft de mogelijkheid om lesmateriaal te visualiseren. Ook kan een digitale methode vaak leerkrachtondersteuning bieden, waardoor het geven van muzieklessen eenvoudiger wordt en minderen voorbereidingstijd vraagt. Het is van belang dat de methode een doorgaande leerlijn muziek vormt voor groep 1 tot en met 8. Voor leerkrachten moet het mogelijk blijven om naast de methode ook eigen lessen te kunnen geven. In bijlage 9 staan verschillende methodes beschreven welke aan de eisen voldoen.

Aanbeveling 2: workshop/scholing

Aanbevolen wordt om de kennis van leerkrachten te vergroten betreft de vakinhoud en didactiek van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009).

Aanbeveling 2a: workshop door een vakspecialist

Wanneer er gekozen wordt voor een doelenrooster is het van belang dat leerkrachten weten hoe ze de verschillende doelen aan moeten bieden. Uit het onderzoek blijkt dat leerkracht nog niet weten hoe ze alle domeinen moeten aanbieden. Een vakspecialist kan een actieve basisworkshop aanbieden tijdens studiedagen, waarbij de didactiek en vakinhoud van leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs behandeld wordt. Hierbij is het van belang dat dit per twee leerjaren wordt aangeboden, zodat de leerkrachten weten hoe ze de domeinen moeten inzetten in hun eigen groep.

Een vakspecialist kan mogelijk verdiepingsworkshops en bijscholingsworkshops aanbieden, wanneer blijkt dat de basisworkshop niet voldoende is voor de leerkrachten.

Aanbeveling 2b: scholing aansluitend op een methode

Het is waardevol om bij de aanschaf van een methode een bijbehorende scholing te volgen. Zo bieden de methodes 'eigenwijs' en '123-zing' een scholing aan. Tijdens deze scholing leren leerkrachten hoe ze verschillende domeinen aan kunnen bieden en een doorgaande leerlijn kunnen vormen aan de hand van de methode. In bijlage 9 staan methodes beschreven waarbij deze mogelijkheid bestaat.

Aanbeveling 3: evaluatie

In de probleemanalyse kwam naar voren dat leerkrachten niet op de hoogte waren van elkaars handelen binnen het muziekonderwijs, waardoor het ook niet mogelijk is om een doorgaande leerlijn te vormen. Om dit te voorkomen is het sterk aan te raden de doorgaande leerlijn muziek structureel te evalueren. De concrete aanbeveling is om twee keer per jaar te evalueren tijdens de bouwvergadering. Daarin dienen de volgende vragen aan bod te komen om de kwaliteit en doorgaande lijn te bewaken:

- Worden de muzieklessen structureel gegeven?
- Worden alle doelen van TULE (SLO, 2009b) behaald?
- Is iedereen op de hoogte van de vakinhoud en didactiek bij leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs (Vrolijk, 2009) en wordt deze kennis toegepast?
- Is iedereen op de hoogte van de aanwezige materialen?
- Is iedereen op de hoogte van de afspraken voor muziekonderwijs?

Bibliografie

- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., De Goede, M., Peters, V. A., & Van der Velden, T. M. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baarda, B., Van der Hulst, M., & De Goede, M. (2017). *Basisboek interviewen*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bastian, H. (2000). *Musik (erziehung) und ihre Wirkung. Eine Langzeitstudie an Berliner Grundschulen*. Mainz: Schott.
- Bastian, H. G. (2003). *Muziek maakt slim*. Katwijk: Pantha Rhei.
- Cramer, N., Helmes, P., Van der Lei, R., & Theo, T. (2010). *Kennisbasis muziek*.
- Davidson, L. (1994). Songsinging by young and old: A development aproach to music. In R. Aiello, & J. Sloboda, *Musical perception*. Oxford: Oxford University Press. Opgeroepen op oktober 27, 2019
- Dingemanse, K. (2018). *Observatie in je scriptie – wanneer kun je het gebruiken?* Opgeroepen op januari 16, 2020, van Scribbr: <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/observatie-je-scriptie/>
- Edu'actief. (2011). Opgeroepen op oktober 27, 2019, van Profi-leren SAW: http://www.profi-leren.nl/files/saw_dc65_beeldende_kunstzinnige_vorming.pdf
- Elliot, D. (1995). *Music Matters. A New Philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.
- Gagnon, K. (2018, Mei 29). *Music to their ears: Why you should play music for your children's developing brains*. Opgeroepen op oktober 27, 2019, van Philly Voice: <https://www.phillyvoice.com/why-you-should-play-music-children-pregnancy-brain-development-motor-skills-memory/>
- Gardner, H. (2004). *Frames of Mind. The Theory of Mutiple Intelligences*. New York: Basic Books.
- Gerry, D., Unrau, A., & Trainor, L. (2012). Active music classes in infancy enhance musical, communicative and social development. *Development Science*, 15, 398-407. Opgeroepen op oktober 27, 2019
- Hameleers, K. (2013, Augustus 1). *Kun je nog zingen, zing dan mee*. Opgeroepen op oktober 27, 2019, van https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/341004/3355586_Hameleers_MUZM_MUEM.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hendriksen, J. (2015). *Het verhaal van het kind*. Amersfoort: Thieme Meulenhoff.
- Janson, D., & Memelink, D. (2005). *Observeren kun je leren*. Baarn: HBuitgevers.

- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J., & Scheepsmma, W. (2012). *Ontwikkeling door onderzoek*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Koopman, C. (2005). Stadia in de muzikale en artistieke ontwikkeling. *Cultuur+Educatie* 14, 18-35. Opgeroepen op oktober 27, 2019, van https://www.lkca.nl/~media/downloads/ws_2005_ce_14.pdf
- Leraar24. (2019, augustus 6). *Muziekonderwijs met leerlijn belangrijk voor het brein*. Opgeroepen op oktober 27, 2019, van Leraar24: <https://www.leraar24.nl/50395/muziekonderwijs-met-leerlijn-belangrijk-voor-het-brein/>
- LKCA. (2017). *Van leerplan naar leerlijn*. Opgeroepen op april 3, 2020, van LKCA: <https://www.lkca.nl/artikel/van-leerplan-naar-leerlijn/>
- Méér muziek in de klas. (z.d.). *Digitale muziekmethoden*. Opgeroepen op april 6, 2020, van Meer muziek in de klas: <https://www.meermuziekindeklas.nl/nl/praktische-tips/digitale-muziekmethoden/2541/>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2006, april). *Kerndoelenboekje*. Opgeroepen op oktober 25, 2019, van TULE: <http://tule.slo.nl/Inleiding/kerndoelenboekje.pdf>
- Onderzoek IB&C. (2010). *Analyse tekstvragen*. Opgeroepen op december 10, 2019, van http://www.helpdeskspss.femplaza.nl/analyse/analyse_tekstvragen.html
- Rijksoverheid. (z.d.). *Muziek op de basisschool*. Opgeroepen op oktober 26, 2019, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/muziek>
- Schipper, J. (2019, juni 4). *Muziek maakt mens*. Opgeroepen op oktober 26, 2019, van LKCA: <https://www.meermuziekindeklas.nl/nl/nieuws/muziek-maakt-mens/4669/>
- SLO. (2009a). *Toelichting*. Opgeroepen op oktober 30, 2019, van TULE: <http://tule.slo.nl/Inleiding/F-KDToelichting.html>
- SLO. (2009b). *Leerlijn muziek kerndoel 54*. Opgeroepen op oktober 30, 2019, van TULE: <http://tule.slo.nl/KunstzinnigeOriëntatie/F-L54b.html>
- SLO. (2019, oktober 30). *Globale ontwikkeling*. Opgeroepen op oktober 31, 2019, van Kunstzinnige Oriëntatie SLO: <https://slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-oriëntatie/leerlijnen/muziek/>
- Sparrenbos, E. '. (2019). *Schoolgids 2019-2020*. Opgeroepen op september 22, 2019, van https://www.ecsparrenbos.nl/digidact_C02/UploadData/images/43/51/0/SCHOOLGIDS-2019-2020.pdf
- Swaen, B. (2017). *Focusgroep - wat is het precies?* Opgeroepen op december 10, 2019, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/focusgroep/>

- Tolle, Y. (2006). *Muzikale ontwikkelingspsychologie. Een onderzoek naar de stad van zaken en de modellen van Swanwick en Hargreaves & Galton*. Masterscriptie Muziekwetenschap, Universiteit Utrecht.
- Van der Lei, R., Haverkort, F., & Noordam, L. (2015). *Muziek meester!* Amersfoort: Thieme Meulenhoff.
- Vrolijk, R. (2009). *Nieuw geluid*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Winsemius, C. (2016, september 14). *Cultureel kapitaal*. Opgeroepen op september 22, 2019, van LKCA: <https://www.lkca.nl/cultureel%20kapitaal/opinie-chris-winsemius>

Bijlage

Bijlage 1

Operationalisatie schema: deelvraag 1

1. Welke aandacht besteden leerkrachten van groep 1 t/m 4 momenteel aan de leerdoelen van muziekonderwijs volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?

Hoofdonderwerp:	Deelonderwerpen :	Theorie:	Observatiepunten: Zie observatieschema	Interviewvragen:	Groepsinterview:	Label:
Leerlijn muziek Bij kerndoel 54 (SLO, 2009b)	Doorgaande leerlijn muziek	Kopje 2.1 theoretisch kader. De rijksoverheid (z.d.) geeft aan dat zij wil dat in het jaar 2020 iedere basisschool gestructureerd muziekonderwijs geeft. Muziek kan een positieve invloed hebben op het onderwijs, mits er gestructureerd en volgens een doorgaande leerlijn gewerkt wordt (Kraan, 2017). Van der Lei et al. (2015) geven drie redenen om gestructureerd muziekonderwijs aan te bieden, namelijk het bevorderen van de muzikale ontwikkeling, de rol van muziek binnen onze cultuur en de invloed van muziek op niet-muzikale ontwikkelingen. SLO heeft in opdracht van het ministerie OCW leerdoelen en	De leerkracht benoemt het leerdoel. De leerkracht bespreekt een voorgaand leerdoel met de leerlingen. De leerkracht activeert de voorkennis van de leerlingen. 14. De leerkracht reflecteert aan het einde van de les met de groep op het lesdoel.	Opbouw: De hoofdvraag - deelvraag Hoe ben je tot de doelen voor deze les gekomen? - Maak je bij het ontwerpen van je les gebruik van TULE of het KVB-model? Hoe komt de leerlijn van TULE terug bij het vormgeven van jouw muzieklessen? - Maak je wel eens gebruik van de inhoudslijn, onderwijslijn of de lijn van de lerende? - Wordt er bij het kiezen van doelen rekening gehouden met de leerlijn van TULE? Hanteer je een doorgaande leerlijn muziek?	Op welke manier besteden jullie aandacht aan de doorgaande leerlijn muziek op EC 't Sparrenbos? Hoe zetten jullie de leerlijn bij kerndoel 54 van TULE in tijdens het muziekonderwijs?	Doorgaande leerlijn Sub-labels: Hanteren en formuleren leerdoelen Reflecteren De onderstaande vraag valt onder het label: Organisatie Hoe vaak in de week geef je muziekles? Hoelang duurt of duren deze les(sen)?

		tussendoelen geformuleerd bij de kerndoelen. Deze staan beschreven in het project Tussendoelen en Leerlijnen (TULE) van SLO. De beschreven leerlijn en tussendoelen bieden een richtlijn bij het vertalen van de kerndoelen naar concreet onderwijs (Ministerie van OCW, 2006). Volgens Van der Lei et al. (2015) biedt een leerlijn een duidelijk overzicht van wát kinderen leren en wat hen geleerd wordt, daarbij worden didactische aanwijzingen gegeven.		- Hoe komt deze doorgaande leerlijn muziek naar voren in jouw muzieklessen? - Wordt hierbij rekening gehouden met de leerlijn van TULE? Hoe vaak in de week geef je muziekles? - Hoelang duurt of duren deze les(sen)? Hanteer je een muziekmethode? - Een methode kan op verschillende manieren ingezet worden. Op welke manier zet je de methode in bij het geven van muziekles?		De onderstaande vraag valt onder het label: Methode Hanteer je een muziekmethode?
	Het belang van muziekonderwijs	Het belang van muziekonderwijs -> kopje 2.1 theoretisch kader. - De intentie waarmee muziekonderwijs gegeven wordt. De rijksoverheid (z.d.) geeft aan dat zij wil dat in het jaar 2020 iedere basisschool gestructureerd muziekonderwijs geeft. Muziek kan een positieve invloed hebben op het onderwijs, mits er gestructureerd en volgens	De leerkracht geeft een muziekles aan de hand van een thema	Het belang van muziekonderwijs: Met welk intentie heb jij deze les gegeven?		Intentie

		een doorgaande leerlijn gewerkt wordt (Kraan, 2017). Van der Lei et al. (2015) geven drie redenen om gestructureerd muziekonderwijs aan te bieden, namelijk het bevorderen van de muzikale ontwikkeling, de rol van muziek binnen onze cultuur en de invloed van muziek op niet-muzikale ontwikkelingen. <i>Intentie:</i> - Thematisch Jonge kinderen werken voornamelijk thematisch aan muziekonderwijs (Vrolijk, 2009).				
	Inhoudslijn/ lijn van de lerende Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs	Koppeling KVB-model aan leerlijn -> kopje 2.3 theoretisch kader. De leerlijn van TULE (SLO, 2009a) voor kerndoel 54 is beschreven voor de groepen 1/2, 3/4, 5/6 en 7/8. Deze beschrijving bestaat uit drie leerlijnen: de inhoudslijn, de lijn van de lerende en de onderwijslijn. In de inhoudslijn staat beschreven wát de kinderen leren. Er zijn (tussen)doelen geformuleerd per combinatiegroep. In de lijn van de lerende worden concrete voorbeelden gegeven	De leerkracht besteedt aandacht aan klank, vorm en/ of betekenis. De leerkracht besteedt aandacht aan het domein zingen. De leerkracht besteedt aandacht aan het domein luisteren. De leerkracht besteedt aandacht	Op welke manier besteed jij aandacht aan klank, vorm en betekenis? - Welke aspecten komen het meeste terug in jouw lessen? - Hoe komt het dat je meer aandacht besteedt aan dat aspect? Op welke manier besteed jij aandacht aan de vijf domeinen van muziek? - Welk domein heeft jouw voorkeur, waarom?	Hoe zetten jullie het KVB-model in tijdens het muziekonderwijs? - Welke aspecten (klank, vorm, betekenis) komen het meeste terug in het onderwijs? Aan welke domeinen kom je makkelijk toe en welke worden lastig ervaren? - Waarom worden deze	Klank, vorm, betekenis Vijf domeinen

		van hoe er geleerd wordt. In de onderwijslijn staan didactische handelingen bij het vak muziek beschreven. Ook zijn er enkele vaardigheden beschreven waarin de rol van de leerkracht naar voren komt (SLO, 2009a). De lijn van de lerende en de onderwijslijn zijn exemplarisch. SLO (2009a) geeft aan de leerlijnen te vormen vanuit de ontwikkeling en de karakteristiek van het vakgebied. De tussendoelen en activiteiten die beschreven staan bij kerndoel 54 sluiten dan ook aan op de muzikale ontwikkeling. De drie leerlijnen zijn elk onderverdeeld in de vijf muzikale gedragingen/ domeinen 'zingen', 'luisteren', 'bewegen', 'muziek maken' en 'lezen en noteren' (Van der Lei et al., 2015). In de tussendoelen en activiteiten zijn de aspecten klank, vorm en betekenis verwerkt. Op deze manier komt de vakinhoud van muziek terug in de leerlijn bij kerndoel 54 (SLO, 2009a). KVB-model -> kopje 2.3.2 Leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs wordt vakinhoudelijk vormgegeven vanuit het Klank-Vorm-	aan het domein muziek maken. De leerkracht besteedt aandacht aan het domein noteren en lezen. De leerkracht besteedt aandacht aan het domein bewegen.	- Welk domein zet je minder vaak in tijdens de lessen, waarom?	domeinen als makkelijk ervaren? - Waarom worden deze domeinen als lastig ervaren?	
--	--	--	--	--	--	--

		Betekenismodel (KVB-model) (Vrolijk, 2009). Het KVB-model geeft inhoud aan het vak muziek op de basisschool. Het KVB-model komt terug in de opbouw van de leerlijn van TULE (SLO, 2009b) en de muzieklessen. Het model bevat drie ringen. Van der Lei et al. (2015) geven aan dat klank, vorm en betekenis de kern van muziek vormen. Deze aspecten vormen de binnenste ring. Onder het aspect 'klank' valt klankduur, klankhoogte, klanksterkte en klankkleur en onder 'vorm' vallen de vormprincipes, vormeenheden, vormtechnieken en compositievormen. Betekenis houdt in dat muziek iets kan uitbeelden, een eigen betekenis kan hebben of een betekenis kan geven aan iets anders, zoals een schilderij. De klank-, vorm- en betekenisaspecten worden in de lessen vaak aan elkaar gekoppeld. Zo kan een betekenis ontstaan door verschillende klankaspecten in een muziekstuk te koppelen aan ervaringen of emoties (Van der Lei et al., 2015). De middelste ring wordt gevormd door de vijf domeinen van muziek: luisteren, maken,				
--	--	---	--	--	--	--

		bewegen, lezen en noteren en zingen. De domeinen zetten de aspecten klank, vorm en betekenis om in muzikale gedragingen en activiteiten (Van der Lei et al., 2015). De buitenste ring bevat de begrippen 'reproductie', 'productie', 'reflectie' en 'receptie'. Deze begrippen zeggen iets over de intentie waarmee gewerkt wordt met de drie aspecten en de vijf domeinen (Cramer, Helmes, Van der Lei, Toenink, 2010, p.4)				
	Inhoudslijn/Lijn van de lerende Muzikale ontwikkeling	Koppeling muzikale ontwikkeling aan leerlijn: SLO (2009a) geeft aan de leerlijnen te vormen vanuit de ontwikkeling en de karakteristiek van het vakgebied. De tussendoelen en activiteiten die beschreven staan bij kerndoel 54 sluiten dan ook aan op de muzikale ontwikkeling. De drie leerlijnen zijn elk onderverdeeld in de vijf muzikale gedragingen/ domeinen 'zingen', 'luisteren', 'bewegen', 'muziek maken' en 'lezen en noteren' (Van der Lei et al., 2015). In de tussendoelen en activiteiten zijn de aspecten klank, vorm en betekenis verwerkt. Op deze manier komt de vakinhoud van muziek terug in	De muziek is eenvoudig van melodie, is kort van duur en heeft een kleine toonvang (5 á 6 tonen) (een octaaf bij groep 3-4). De leerkracht laat kinderen bewegen.	Hoe ben je tot de werkvorm van de gegeven les gekomen? - Waar haal jij je inspiratie vandaan? - Waar heb je rekening mee gehouden bij het bedenken van de werkvormen? - Varieer je in werkvormen of verschillen werkvormen veel van elkaar? -> Waarom? Waarom zijn de gegeven werkvormen passend voor deze les? - Waarom passen deze werkvormen bij de muzikale ontwikkeling?		Muzikale ontwikkeling

		de leerlijn bij kerndoel 54 (SLO, 2009a). Muzikale ontwikkeling -> kopje 2.3.1 theoretisch kader. -> - Beweeglijkheid Binnen de muzieklessen speelt voor zowel groep 1-2 als 3-4 bewegen een belangrijke rol (SLO, 2019). Een kind leert de wereld te ontdekken door te ervaren (Hendriksen, 2015, p. 31). Dit geldt ook voor muziek. Door te bewegen leert een kind klank- en vormaspecten te ervaren en te herkennen (SLO, 2019). - Muziekkeuze Omdat de stem en het gehoor in ontwikkeling zijn, zijn de liedjes eenvoudig van melodie, kort en klein van omvang betreft de toonhoogte. De liedjes liggen dan ook tussen de vijf á zes tonen. In groep 3-4 is het concentratievermogen en het geheugen toegenomen, waardoor het mogelijk is om langere liedjes te zingen. Het kind heeft een betere stembeheersing, waardoor liedjes een grotere toonsomvang krijgen en sprongen kunnen maken tussen verschillende tonen (SLO, 2019).		Op welke manier wordt de muzikale ontwikkeling betrokken bij het bedenken van een muziekles?		
--	--	---	--	---	--	--

	Onderwijslijn De rol van de leerkracht	De rol van de leerkracht -> kopje 2.3.3 theoretisch kader. -> - Leiding geven - Inzicht hebben in de muzikale ontwikkeling - Organisatie <i>Bij het geven van muzieklessen wordt er veel van leerkrachten gevraagd. Voorbeelden hiervan zijn: leidinggeven aan een groep, organiseren, inzicht hebben in de muzikale ontwikkeling en werken aan kwaliteitsverbetering (Van der Lei et al., 2015).</i> De leerkracht vaardigheden: - <i>zingen met kinderen en heeft daarbij aandacht voor expressie, articulatie, ademhaling, resonantie en zuiverheid;</i> - <i>kinderen inspireren door ze te laten luisteren naar muziek uit verschillende culturen en ze daarop te laten bewegen met aandacht voor klank, vorm en betekenis;</i> - <i>met kinderen muziek spelen (bedenken en uitvoeren) met aandacht voor klank, vorm en betekenis;</i>	11.1 De leerkracht besteedt aandacht aan bewegen en koppelt dit aan klank, vorm of betekenis aspecten. 11.2 De leerkracht laat leerlingen bewust naar muziek luisteren en heeft daarbij aandacht voor klank, vorm of betekenis. 11.3 De leerkracht hanteert de juiste vorm van notatie. (Picturaal of grafisch) 11.4 De leerkracht geeft de begintoon aan, dirigeert en sluit het lied door middel van een gebaar af. 11.5 De leerkracht heeft bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte. 11.6 De leerkracht geeft de start en het einde aan van de muziek en heeft daarbij aandacht	Reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les? - Wat doe je met de informatie die je uit een reflectie haalt? In hoeverre ben je je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziekonderwijs? - Welke leerkracht vaardigheden zet je het vaakste in, waarom? - Zijn er leerkrachtvaardigheden en waar je je onzeker bij voelt? In hoeverre ben je op de hoogte van de muzikale ontwikkeling?	Leerkracht-vaardigheden
--	--	---	--	--	--------------------------------

		- <i>met een groep kinderen muziek ontwerpen en spelen aan de hand van picturale, grafische en traditionele notatie;</i> - <i>kinderen laten bewegen met aandacht voor klank, vorm en betekenis (Van der Lei et al., 2015).</i>	voor de klankaspecten (hard-zacht, snel-langzaam, lang-kort). De leerkracht zet een muzikale werkvorm in die aansluit op zijn leerdoel.			
--	--	--	---	--	--	--

Operationalisatie schema: deelvraag 2, 3 en 4

2. Welke kansen en mogelijkheden zien leerkrachten om muziekonderwijs vorm te geven volgens de leerlijn van TULE (SLO, 2009b)?
3. Welke knelpunten ervaren leerkrachten bij het realiseren van de doelen voor muziekonderwijs en welke mogelijke oplossingen zien zij daarbij?
4. Op welke manier kan de doorgaande leerlijn in de school bewaakt worden volgens leerkrachten?

Hoofdonderwerp	Deelonderwerpen	Theorie	Interviewvragen focusgroep
Leerlijn muziek bij kerndoel 54 (SLO, 2009b)	Doorgaande leerlijn muziekonderwijs	Inrichting muziekonderwijs -> kopje 2.2 theoretisch kader. "Scholen hebben vrijheid in de manier waarop de inhoud van kerndoelen aangeboden wordt (SLO, 2009a)." Kopje 2.1 theoretisch kader. De rijksoverheid (z.d.) geeft aan dat zij wil dat in het jaar 2020 iedere basisschool gestructureerd muziekonderwijs geeft. Muziek kan een positieve invloed hebben op het onderwijs, mits er gestructureerd en volgens een doorgaande leerlijn gewerkt wordt (Kraan, 2017). Van der Lei et al. (2015) geven drie redenen om gestructureerd muziekonderwijs aan te bieden, namelijk het bevorderen van de muzikale ontwikkeling, de rol van muziek binnen onze cultuur en de invloed van muziek op niet-muzikale ontwikkelingen. Kopje 2.3 SLO heeft in opdracht van het ministerie OCW leerdoelen en	Welke kansen en mogelijkheden zien jullie om de doelen vanuit de leerlijn in te zetten in het muziekonderwijs? - Welke handvatten hebben jullie daarbij nodig? De school wil een doorgaande leerlijn realiseren. Hoe denken jullie dit te kunnen realiseren? Hoe denken jullie de doorgaande leerlijn te kunnen bewaken?

		tussendoelen geformuleerd bij de kerndoelen. Deze staan beschreven in het project Tussendoelen en Leerlijnen (TULE) van SLO. De beschreven leerlijn en tussendoelen bieden een richtlijn bij het vertalen van de kerndoelen naar concreet onderwijs (Ministerie van OCW, 2006). Volgens Van der Lei et al. (2015) biedt een leerlijn een duidelijk overzicht van wát kinderen leren en wat hen geleerd wordt, daarbij worden didactische aanwijzingen gegeven.	
	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs	Koppeling KVB-model aan leerlijn muziek -> kopje 2.3 theoretisch kader SLO (2009a) geeft aan de leerlijnen te vormen vanuit de ontwikkeling en de karakteristiek van het vakgebied. De tussendoelen en activiteiten die beschreven staan bij kerndoel 54 sluiten dan ook aan op de muzikale ontwikkeling. De drie leerlijnen zijn elk onderverdeeld in de vijf muzikale gedragingen/ domeinen 'zingen', 'luisteren', 'bewegen', 'muziek maken' en 'lezen en noteren' (Van der Lei et al., 2015). In de tussendoelen en activiteiten zijn de aspecten klank, vorm en betekenis verwerkt. Op deze manier komt de vakinhoud	Welke kansen en mogelijkheden zien jullie om de vijf domeinen in te zetten in het muziekonderwijs? - Wat heb je nodig om deze domeinen en doelen te kunnen realiseren? - Welke handvatten hebben jullie daarbij nodig?

		van muziek terug in de leerlijn bij kerndoel 54 (SLO, 2009a). KVB-model -> kopje 2.3.2 theoretisch kader. Van der Lei et al. (2015) geven aan dat klank, vorm en betekenis de kern van muziek vormen. Deze aspecten vormen de binnenste ring. Onder het aspect 'klank' valt klankduur, klankhoogte, klanksterkte en klankkleur en onder 'vorm' vallen de vormprincipes, vormeenheden, vormtechnieken en compositievormen. Betekenis houdt in dat muziek iets kan uitbeelden, een eigen betekenis kan hebben of een betekenis kan geven aan iets anders, zoals een schilderij. De klank-, vorm- en betekenisaspecten worden in de lessen vaak aan elkaar gekoppeld. Zo kan een betekenis ontstaan door verschillende klankaspecten in een muziekstuk te koppelen aan ervaringen of emoties (Van der Lei et al., 2015). De middelste ring wordt gevormd door de vijf domeinen van muziek: luisteren, maken, bewegen, lezen en noteren en zingen. De domeinen zetten de aspecten klank, vorm en betekenis om in muzikale gedragingen en activiteiten (Van der Lei et al., 2015).	
--	--	---	--

		De buitenste ring bevat de begrippen 'reproductie', 'productie', 'reflectie' en 'receptie'. Deze begrippen zeggen iets over de intentie waarmee gewerkt wordt met de drie aspecten en de vijf domeinen (Cramer, Helmes, Van der Lei, Toenink, 2010, p.4)	
	De rol van de leerkracht	Leerkracht vaardigheden -> kopje 2.3.3 theoretisch kader - Kwaliteitsverbetering en reflecteren op muziek - Leiding geven - Inzicht hebben in de muzikale ontwikkeling - Organisatie <i>Bij het geven van muzieklessen wordt er veel van leerkrachten gevraagd. Voorbeelden hiervan zijn: leidinggeven aan een groep, organiseren, inzicht hebben in de muzikale ontwikkeling en werken aan kwaliteitsverbetering (Van der Lei et al., 2015).</i> De leerkracht vaardigheden: - <i>zingen met kinderen en heeft daarbij aandacht voor expressie, articulatie, ademhaling, resonantie en zuiverheid;</i> - <i>kinderen inspireren door ze te laten luisteren naar muziek uit verschillende culturen en ze daarop te laten bewegen met aandacht voor klank, vorm en betekenis;</i>	Welke knelpunten ervaar je bij het geven van muziekonderwijs? (Vaardigheden, kennis, materiaal) Welke mogelijke oplossingen zie je om dit te kunnen verbeteren? (Vaardigheden, kennis, materiaal)

		- <i>met kinderen muziek spelen (bedenken en uitvoeren) met aandacht voor klank, vorm en betekenis;</i> - <i>met een groep kinderen muziek ontwerpen en spelen aan de hand van picturale, grafische en traditionele notatie;</i> - <i>kinderen laten bewegen met aandacht voor klank, vorm en betekenis (Van der Lei et al., 2015).</i>	
--	--	---	--

Bijlage 2: interviewleidraad

Bijlage 2.1 individueel semigestructureerd interview

Deelonderwerpen: Belang muziekonderwijs, doorgaande leerlijn muziek, vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs, muzikale ontwikkeling, de rol van de leerkracht.

Aanwezige materialen:

- De observatielijst
- Geprinte versie van het KVB-model
- Geprinte versie van de leerlijn bij kerndoel 54 van TULE.

Inleiding:

Allereerst bedankt voor de medewerking. Naar aanleiding van de observatie zou ik graag een aantal vragen stellen. Voor ik begin met de vragen wil ik een korte toelichting geven op een aantal begrippen. Deze begrippen komen terug in de vragen.

Ik laat de modellen op tafel liggen.

Vind je het goed als ik dit interview opneem? Dit is enkel bedoeld voor het uitschrijven van het interview. Wanneer het interview is uitgeschreven, zal ik het doorsturen ter inzage.

Interviewleidraad:

Hoofdvraag:	Mogelijke onderwerpen of vervolgvragen:	Theorie:
1. Een les kan met verschillende doelen gegeven worden, bijvoorbeeld om muzikale vaardigheden aan te leren, ter ondersteuning bij een ander vak of om de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren. Met welk intentie heb jij deze les gegeven?	Vakintegratie, sociaal-emotioneel doeleinde, thematisch - Is dat elke les hetzelfde doel of verschilt dit?	Het belang van muziekonderwijs
2. Hoe vaak in de week geef je muziekles?	- Hoelang duurt of duren deze les(sen)?	Doorgaande leerlijn
3. Hanteer je een muziekmethode?	- Een methode kan op verschillende manieren ingezet worden. Op welke manier zet je de methode in bij het geven van muziekles?	De rol van de leerkracht
4. Hoe ben je tot de doelen voor deze les gekomen?	- Methode, zelf ontworpen, via een andere collega? - Maak je bij het ontwerpen van je les gebruik van Tule of het KVB-model?	Doorgaande leerlijn
Tule heeft drie lijnen vormgegeven met doelen en activiteiten voor muziek. 5. Hoe komt de leerlijn van TULE terug bij het vormgeven van jouw muzieklessen?	- Maak je wel eens gebruik van de inhoudslijn, onderwijslijn of de lijn van de lerende? - Wordt er bij het kiezen van doelen rekening gehouden met de leerlijn van TULE?	Doorgaande leerlijn
6. Hanteer je een doorgaande leerlijn muziek?	- Hoe komt deze doorgaande leerlijn	Doorgaande leerlijn

	muziek naar voren in jouw muzieklessen? - Wordt hierbij rekening gehouden met de leerlijn van TULE?	
7. Hoe ben je tot de werkvorm van de gegeven les gekomen?	- Waar haal jij je inspiratie vandaan? - Waar heb je rekening mee gehouden bij het bedenken van de werkvormen? - Varieer je in werkvormen of verschillen werkvormen veel van elkaar? -> Waarom?	Muzikale ontwikkeling
8. Waarom zijn de gegeven werkvormen passend voor deze les?	- Waarom passen deze werkvormen bij de muzikale ontwikkeling?	Muzikale ontwikkeling
9. In hoeverre ben je op de hoogte van de muzikale ontwikkeling van jouw groep?	- Op welke manier wordt de muzikale ontwikkeling betrokken bij het bedenken van een muziekles?	Muzikale ontwikkeling
De leerlijn van Tule is vormgegeven vanuit het KVB-model. Zo komen in de doelen de aspecten klank, vorm en betekenis terug en zijn de doelen onderverdeeld in de domeinen. 10. Op welke manier besteed jij aandacht aan klank, vorm en betekenis?	- Welke aspecten heb je deze les ingezet? - Welke aspecten komen het meeste terug in jouw lessen? - Hoe komt het dat je meer aandacht besteedt aan dat aspect?	Vakinhoud Leerkracht georiënteerd muziekonderwijs
11. Op welke manier besteed jij aandacht aan de vijf domeinen van muziek?	- Welk(e) domein(en) heb je deze les ingezet? - Welk domein heeft jouw voorkeur, waarom? - Welk domein zet je minder vaak in tijdens de lessen, waarom?	Vakinhoud Leerkracht georiënteerd muziekonderwijs
12. Reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les?	- Wat doe je met de informatie die je uit een reflectie haalt?	De rol van de leerkracht
Bij de vijf verschillende domeinen horen verschillende vaardigheden, bijvoorbeeld leidinggeven, kwaliteitsverbetering, reflecteren en het uitzoeken van geschikt materiaal. 13. In hoeverre ben je je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziekonderwijs?	- Welke leerkrachtvaardigheden zet je het vaakste in, waarom? - Zijn er leerkrachtvaardigheden waar je je onzeker bij voelt?	De rol van de leerkracht

Bijlage 2.2: focusgroep-interview

Aanwezige materialen:

- A3 blaadjes
- Post-its geel
- Post-its roze/rood
- Geprinte versie van het KVB-model
- Geprinte versie van de leerlijn bij kerndoel 54 van TULE

Dit interview begint met een korte presentatie, waarin de leerlijn van tule bij kerndoel 54 wordt uitgelegd. Daarnaast wordt een korte toelichting gegeven op het KVB-model.

Na de presentatie begint het groepsinterview. Dit interview bestaat uit vragen welke gecombineerd zijn met interactieve werkvormen waarin meningen en ervaringen naar voren komen.

Op de tafel liggen afbeeldingen van het KVB-model en de geprinte versie van de leerlijn.

Inleiding:

Bedankt voor jullie aanwezigheid. Zoals jullie weten doe ik onderzoek naar muziekonderwijs op EC 't Sparrenbos. Ik wil jullie een aantal vragen stellen over het muziekonderwijs op EC 't Sparrenbos. Allereerst wil ik vragen of iemand bezwaar heeft tegen het opnemen van dit interview. Deze opname is enkel bedoeld voor het uitschrijven van dit interview. De uitwerking wordt geanonimiseerd.

Voor ik start met het interview wil ik een korte uitleg geven over een aantal begrippen. Deze begrippen komen terug in het interview, ter ondersteuning liggen op tafel enkele afgedrukte modellen.

presentatie

Interviewleidraad:

Hoofdvraag:	Werkvorm:	Mogelijke vervolgvragen na hoofdvraag/ werkvorm:	Deelonderwerp:
1. Op welke manier besteden jullie aandacht aan de doorlopende leerlijn muziek op EC 't Sparrenbos?	x	Doorvragen naar vieringen, lessen, methodes.	Doorgaande leerlijn muziekonderwijs
2. Hoe zetten jullie de leerlijn bij kerndoel 54 van TULE in tijdens het muziekonderwijs? De leerlijn laten zien op het bord.	Inventarisering a.d.h.v. post-its. In groepen van 3 personen. Na een paar minuten worden de post-its kort samengevat.	(Methodes, vieringen, eigen lessen)	Doorgaande leerlijn muziekonderwijs
3. Hoe zetten jullie het KVB-model in tijdens het muziekonderwijs? KVB-model laten zien op het bord.	Inventarisering a.d.h.v. post-its. In groepen van 3 personen. Na een paar minuten worden de post-its kort samengevat.	- Welke aspecten (klank, vorm, betekenis) komen het meeste terug in het onderwijs?	Leerstof georiënteerd muziekonderwijs
4. Aan welke domeinen kom je makkelijk toe	Op de tafels liggen kaarten van de vijf	- Waarom worden deze domeinen als	Leerstof georiënteerd muziekonderwijs

en welke worden lastig ervaren?	domeinen. Leerkracht plakken een groene post-it op de domeinen die vaak aan bod komen en een rode op de domeinen die als lastig worden ervaren.	makkelijk ervaren? - Waarom worden deze domeinen als lastig ervaren? - Wat heb je nodig om deze domeinen en doelen te kunnen realiseren?	
5. Welke kansen en mogelijkheden zien jullie om de doelen vanuit de leerlijn in te zetten in het muziekonderwijs?	Inventarisering a.d.h.v. post-its. In groepen van 3 personen. Na een paar minuten worden de post-its kort samengevat.	- Welke handvatten heb je hierbij nodig? Zien jullie naast de eerder genoemde mogelijkheden, nog andere mogelijkheden, zoals: talenten uitwisselen, materialen, methodes, etc.?	Doorgaande leerlijn muziekonderwijs
6. Welke kansen en mogelijkheden zien jullie om de vijf domeinen in te zetten in het muziekonderwijs?	Inventarisering a.d.h.v. post-its. In groepen van 3 personen. Na een paar minuten worden de post-its kort samengevat.	- Welke handvatten heb je hierbij nodig? Zien jullie naast de eerder genoemde mogelijkheden, nog andere mogelijkheden. Zoals: talenten uitwisselen	Leerstof georiënteerd muziekonderwijs
7. Welke knelpunten ervaar je bij het geven van muziekonderwijs?	x	(Vaardigheden, kennis, materiaal)	De rol van de leerkracht
8. Welke mogelijke oplossingen zie je om dit te kunnen verbeteren?	x	(Vaardigheden, kennis, materiaal)	De rol van de leerkracht
9. De school wil een doorgaande leerlijn realiseren. Hoe denken jullie dit te kunnen realiseren?	x	Wat heb je hiervoor nodig?	Doorgaande leerlijn muziekonderwijs
10. Hoe denken jullie de doorgaande leerlijn te kunnen bewaken?	x	(vaardigheden, materialen, kennis)	Doorgaande leerlijn muziekonderwijs

Afsluiting:

Dit waren alle vragen. Wanneer dit interview is uitgeschreven, zal ik het naar jullie mailen. Jullie kunnen dan het interview doorlezen.

Dank jullie wel voor de medewerking.

Bijlage 3: observaties

Observatielijst

Respondent: 1
Datum: 21-01-2020

Afgenomen door: onderzoeker
Duur: 20 minuten

Vraag:	Waargenomen:			Opmerkingen:	Deelonderwerpen en labels (gekleurd):
	N.V.T.	Ja	Nee		
1- De leerkracht geeft een les aan de hand van een thema.		x		Snowflakes - thema winter	Muzikale ontwikkeling Intentie
2- De leerkracht bespreekt een voorgaand leerdoel.		x		Al eerder geoefend bij de andere juf. Welke woorden heb je geleerd?	Doorgaande leerlijn Muziek
3- De leerkracht benoemt het leerdoel.		x		Liedje zingen over snowflakes	Doorgaande leerlijn muziek Hanteren en formuleren leerdoelen
4- De leerkracht activeert de voorkennis van de leerlingen.		x		Wat weet je nog over snowflakes? Welke Engelse woorden ken je nog?	Doorgaande leerlijn muziek
5- De leerkracht zet een muzikale werkvorm in die aansluit op zijn lesdoel.		x		Liedje zingen - daarbij maken de leerlingen bewegingen die gekoppeld zijn aan betekenis en klank. Kinderen solo laten zingen. Werkvorm televisie.	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Leerkracht- Vaardigheden
6- De leerkracht besteedt aandacht aan klank, vorm en/ of betekenis.		x		Bewegingen zijn gekoppeld aan klank en betekenis. Bij het liedje wordt gekeken naar de klankaspecten: hoogte, ritme en maat.	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Klank, vorm, betekenis
De domeinen:					
Luisteren 7.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein luisteren.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
7.2- De leerkracht laat leerlingen bewust naar muziek luisteren en heeft daarbij aandacht voor klank, vorm of betekenis.	X				De rol van de leerkracht Leerkracht- vaardigheden
Zingen 8.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein zingen.		x		Engels liedje - snowflakes	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
8.2- De leerkracht geeft de begintoon aan, dirigeert en sluit het lied door middel van een gebaar af. De leerkracht heeft daarbij aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.		x		Aangeven door eerste regel op juiste toonhoogte mee te zingen. Door middel van bewegingen leiding geven.	De rol van de leerkracht Leerkracht- vaardigheden
8.3- De leerkracht heeft bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.		x		De leerkracht zingt het liedje voor en heeft daarbij aandacht voor de genoemde punten.	De rol van de leerkracht Leerkracht- vaardigheden

				De leerkracht geeft met bewegingen ondersteuning aan de melodie en het ritme.	
Muziek maken 9.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein muziek maken.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
9.2- De leerkracht geeft de start en het einde aan van de muziek en heeft daarbij aandacht voor de klankaspecten (hard-zacht, snel-langzaam, lang-kort).	x				De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
Noteren en lezen 10.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein noteren en lezen.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
10.2- De leerkracht hanteert de juiste vorm van notatie. (Picturaal of grafisch)	x				De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
Bewegen 11.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein bewegen.		x		Bewegen tijdens het zingen.	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
11.2- De leerkracht besteedt aandacht aan bewegen en koppelt dit aan klank, vorm of betekenis aspecten.		x		Op klankaspecten. (de maat) Bewegen op de tekst.	De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
12- De muziek is eenvoudig van melodie, is kort van duur en heeft een kleine toonumfang (5 á 6 tonen).		x			Muzikale ontwikkeling
13- De leerkracht laat de leerlingen bewegen.		x		Begeleidend bij het liedje	Muzikale ontwikkeling
14- De leerkracht reflecteert aan het einde van de les met de groep op het lesdoel.		x		Wat hebben we nu gedaan? - Benoemt domeinen - Welke woorden hebben we geleerd?	De rol van de leerkracht Reflecteren op het lesdoel

Ruimte voor overige opmerkingen:

.....

.....

.....

.....

.....

Observatielijst

Respondent: 2
Datum: 21-01-2020

Afgenomen door: Onderzoeker
Duur: 25 minuten

Vraag:	Waargenomen:			Opmerkingen:	Deelonderwerpen en labels (gekleurd):
	N.V.T.	Ja	Nee		
1- De leerkracht geeft een les aan de hand van een thema.		x		Thema winter -> sneeuwvlokjes	Muzikale ontwikkeling Intentie
2- De leerkracht bespreekt een voorgaand leerdoel.			x		Doorgaande leerlijn muziek
3- De leerkracht benoemt het leerdoel.		x		Liedje aanleren, sneeuwvlokje	Doorgaande leerlijn muziek Hanteren en formuleren leerdoelen
4- De leerkracht activeert de voorkennis van de leerlingen.		x		Waar gaat het thema over? Dwarrelt een sneeuwvlok? Wat doet ons bolletje?	Doorgaande leerlijn muziek
5- De leerkracht zet een muzikale werkvorm in die aansluit op zijn lesdoel.		x		Sneeuwbolletje verkennen, Sneeuwpop maken Jongens en meisjes om de beurt Groep 1 en 2 om de beurt	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Leerkracht- Vaardigheden
6- De leerkracht besteedt aandacht aan klank, vorm en/ of betekenis.		x		Betekenis: "Waar gaat dit liedje over?" Klank komt terug tijdens het zingen van het liedje.	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Klank, vorm, betekenis
De domeinen:					
Luisteren 7.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein luisteren.		x		Ter voorbereiding op het liedje luisteren naar het liedje. Stelt daarna vragen over de tekst.	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
7.2- De leerkracht laat leerlingen bewust naar muziek luisteren en heeft daarbij aandacht voor klank, vorm of betekenis.		x		Stil luisteren naar de muziek, daarna vragen stellen over de tekst (betekenis).	De rol van de leerkracht Leerkracht- vaardigheden
Zingen 8.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein zingen.		x			Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
8.2- De leerkracht geeft de begintoon aan, dirigeert en sluit het lied door middel van een gebaar af. De leerkracht heeft daarbij aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.			x		De rol van de leerkracht Leerkracht- vaardigheden
8.3- De leerkracht heeft bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.		x		De leerkracht zingt de juiste toonhoogte voor en heeft daarbij het juiste ritme en de melodie.	De rol van de leerkracht Leerkracht- vaardigheden
Muziek maken	x				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs

9.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein muziek maken.					De vijf domeinen
9.2- De leerkracht geeft de start en het einde aan van de muziek en heeft daarbij aandacht voor de klankaspecten (hard-zacht, snel-langzaam, lang-kort).	X				De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
Noteren en lezen 10.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein noteren en lezen.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
10.2- De leerkracht hanteert de juiste vorm van notatie. (Picturaal of grafisch)	X				De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
Bewegen 11.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein bewegen.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
11.2- De leerkracht besteedt aandacht aan bewegen en koppelt dit aan klank, vorm of betekenis aspecten.	x				De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
12- De muziek is eenvoudig van melodie, is kort van duur en heeft een kleine toonumfang (5 á 6 tonen).		x		Sneeuwvlokje	Muzikale ontwikkeling
13- De leerkracht laat zijn leerlingen bewegen.		x		Sneeuwvlokjes laten bewegen. Rondraaien, gooien en vangen, blazen.	Muzikale ontwikkeling
14- De leerkracht reflecteert aan het einde van de les met de groep op het lesdoel.			x		De rol van de leerkracht Reflecteren

Ruimte voor overige opmerkingen:

.....

.....

.....

.....

.....

Observatielijst

Respondent: 3
Datum: 24-01-2020

Afgenomen door: onderzoeker
Duur: 25 minuten

Vraag:	Waargenomen:			Opmerkingen:	Deelonderwerpen en labels (gekleurd):
	N.V.T.	Ja	Nee		
1- De leerkracht geeft een les aan de hand van een thema.		x		Thema ruimte	Muzikale ontwikkeling Intentie
2- De leerkracht bespreekt een voorgaand leerdoel.		x		Pakt terug op het liedje van vorige week "uit artis is een beer ontsnapt" Laat leerlingen 2x het liedje zingen.	Doorgaande leerlijn muziek
3- De leerkracht benoemt het leerdoel.		x		Liedje leren over mars.	Doorgaande leerlijn muziek Hanteren en formuleren leerdoelen
4- De leerkracht activeert de voorkennis van de leerlingen.			x		Doorgaande leerlijn muziek
5- De leerkracht zet een muzikale werkvorm in die aansluit op het lesdoel.		x		Tekeningetjes maken bij de tekst -> tekst verkennen.	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Leerkracht-vaardigheden
6- De leerkracht besteedt aandacht aan klank, vorm en/ of betekenis.		x		Refrein -> vorm Klank -> liedje Betekenis -> bewegen en tekenen	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Klank, vorm, betekenis
De domeinen:					
Luisteren 7.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein luisteren.		x		Inleidend op het zingen.	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
7.2- De leerkracht laat leerlingen bewust naar muziek luisteren en heeft daarbij aandacht voor klank, vorm of betekenis.		x		Vorm: luisteren naar het refrein Betekenis: Want betekent de tekst	De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
Zingen 8.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein zingen.		x			Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
8.2- De leerkracht geeft de begintoon aan, dirigeert en sluit het lied door middel van een gebaar af. De leerkracht heeft daarbij aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.		x		Aanwijzen wie moet zingen. Via lichaamstaal de start aangeven. Leiding geven door plaatjes aan te wijzen en mee te zingen.	De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
8.3- De leerkracht heeft bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.		x		De leerkracht zingt op een correcte manier voor.	De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden

Muziek maken 9.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein muziek maken.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
9.2- De leerkracht geeft de start en het einde aan van de muziek en heeft daarbij aandacht voor de klankaspecten (hard-zacht, snel-langzaam, lang-kort).	x				De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
Noteren en lezen 10.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein noteren en lezen.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
10.2- De leerkracht hanteert de juiste vorm van notatie. (Picturaal of grafisch)	x				De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
Bewegen 11.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein bewegen.		x			Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
11.2- De leerkracht besteedt aandacht aan bewegen en koppelt dit aan klank, vorm of betekenis aspecten.		x		Liedje uitbeelden - betekenis	De rol van de leerkracht Leerkracht-vaardigheden
12- De muziek is eenvoudig van melodie, is kort van duur en heeft een kleine toonumfang (5 á 6 tonen), groep 3-4 (octaaf).			x	Ik wil naar mars – kinderen voor kinderen. Lang, snel, veel verschillende melodieën.	Muzikale ontwikkeling
13- De leerkracht laat de leerlingen bewegen.		x		Liedje uitbeelden	Muzikale ontwikkeling
14- De leerkracht reflecteert aan het einde van de les met de groep op het lesdoel.			x		De rol van de leerkracht Reflecteren

Ruimte voor overige opmerkingen:

.....

.....

.....

.....

.....

Observatielijst

Respondent: 4
Datum: 5-2-2020

Afgenomen door: onderzoeker
Duur: 20 minuten

Vraag:	Waargenomen:			Opmerkingen:	Deelonderwerpen en labels (gekleurd):
	N.V.T.	Ja	Nee		
1- De leerkracht geeft een les aan de hand van een thema.			x		Muzikale ontwikkeling Intentie
2- De leerkracht bespreekt een voorgaand leerdoel.			x		Doorgaande leerlijn muziek
3- De leerkracht benoemt het leerdoel.			x		Doorgaande leerlijn muziek Hanteren en formuleren leerdoelen
4- De leerkracht activeert de voorkennis van de leerlingen.			x		Doorgaande leerlijn muziek
5- De leerkracht zet een muzikale werkvorm in die aansluit op het lesdoel.			x		Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Leerkracht- Vaardigheden
6- De leerkracht besteedt aandacht aan klank, vorm en/ of betekenis.		x		De leerkracht besteedt aandacht aan vorm – coupletje/refreintje	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs Klank, vorm, betekenis
De domeinen:					
Luisteren	x				
7.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein luisteren.					Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
7.2- De leerkracht laat leerlingen bewust naar muziek luisteren en heeft daarbij aandacht voor klank, vorm of betekenis.	x				De rol van de leerkracht Leerkracht- Vaardigheden
Zingen		x		Liedje aanleren het huis van juffrouw Noteboom	Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
8.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein zingen.					
8.2- De leerkracht geeft de beginton aan, dirigeert en sluit het lied door middel van een gebaar af. De leerkracht heeft daarbij aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.		x		De leerkracht zingt mee met de leerlingen. Zingt zelf of de juiste toonhoogte en zich het juiste ritme.	De rol van de leerkracht Leerkracht- Vaardigheden
8.3- De leerkracht heeft bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.		x		De leerkracht besteedt aandacht aan de melodie en de toonhoogte.	De rol van de leerkracht Leerkracht- Vaardigheden
Muziek maken	X				
9.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein muziek maken.					Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen

9.2- De leerkracht geeft de start en het einde aan van de muziek en heeft daarbij aandacht voor de klankaspecten (hard-zacht, snel-langzaam, lang-kort).	X				De rol van de leerkracht Leerkracht- Vaardigheden
Noteren en lezen 10.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein noteren en lezen.	X				Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
10.2- De leerkracht hanteert de juiste vorm van notatie. (Picturaal of grafisch)	X				De rol van de leerkracht Leerkracht- Vaardigheden
Bewegen 11.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein bewegen.		x			Vakinhoud leerstofgeoriënteerd muziekonderwijs De vijf domeinen
11.2- De leerkracht besteedt aandacht aan bewegen en koppelt dit aan klank, vorm of betekenis aspecten.		x		Aandacht voor betekenis. Op het liedje 'zo doet de timmerman'.	De rol van de leerkracht Leerkracht- Vaardigheden
12- De muziek is eenvoudig van melodie, is kort van duur en heeft een kleine toonomvang (5 á 6 tonen) (bij groep 3-4 een octaaf).		x		Juffrouw Noteboom De overige liedjes zijn ook eenvoudig en kort van duur en heeft een kleine toonomvang	Muzikale ontwikkeling
13- De leerkracht laat de leerlingen bewegen.		x		Meebewegen op het liedje 'zo doet de timmerman'.	Muzikale ontwikkeling
14- De leerkracht reflecteert aan het einde van de les met de groep op het lesdoel.			x		De rol van de leerkracht Reflecteren

Ruimte voor overige opmerkingen:

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 4: transcript individuele interviews

intentie, organisatie, methode, doorgaande leerlijn, muzikale ontwikkeling, Klank, vorm, betekenis, vijf domeinen, leerkrachtvaardigheden, hanteren en formuleren leerdoelen, reflecteren

Transcript interview respondent 1

Datum: 21-01-2020

Tijd: 21:18 minuten

O: Een les kan met verschillende doelen gegeven worden, dus bijvoorbeeld een sociaal-emotioneel doel, vakintegratie, aan de hand van een thema of omdat het moet. Met welke intentie geef jij muziekles?

R1: Heel vaak gaat het vanuit een thema, daar zoeken we echt de liedjes bij en dan kijk ik meestal of ik iets vind op youtube of dergelijke of daar een leuk modern liedje te vinden is. Daar staan wel vaak de leukere dingen op en nu hebben we vandaag een Engels liedje gedaan en dat doe ik altijd bij super Simple songs, want dat is echt voor hun heel erg geschikt.

O: En waarom is het voor hun heel erg geschikt?

R1: Omdat het kort is en heel duidelijk van opbouw en omdat de woorden die daarin gebruikt worden ook nog vrij simpel zijn, dus dat is nog te doen. Ze leren Engels spelenderwijs en leren zingen.

O: Dus daar komt ook vakintegratie in terug?

R1: Ja.

O: Heb je ook wel eens dat je muziekles geeft voor bijvoorbeeld het sociaal-emotionele of geef je voornamelijk voor het thema muziek?

R1: Het is voornamelijk wel de grondslag daarvan, maar soms lenen thema's zich heel erg voor bijvoorbeeld emoties of ja, als je bijvoorbeeld in de week van de lentekriebels zit, heb je het daar heel erg over en leent dat thema zich daar erg toe. Soms kan het ook zijn dat kinderen ergens mee komen of dat er iets gebeurd is op het plein en je denkt: "oeh daar weet ik een leuk liedje over, of daar kunnen we iets leuks mee doen met instrumenten" dan is dat de oorzaak, maar meestal is het echt wel aan de hand van het thema.

O: Oké. Hoe vaak in de week geef je muziekles?

R1: Ja dat varieert, soms heb je heel veel ruimte en kun je er meer tijd voor maken. Eigenlijk zou je elke dag iets aan muziek kunnen doen bij kleuters, want wij zitten niet zo strak in het schema, zeg maar: van zo laat tot zo laat.

O: Ja.

R1: Maar, er zijn steeds meer kringactiviteiten bijgekomen gaande de tijd. Als wij een thema doen, werken wij ook de kringactiviteiten zo veel mogelijk uit die in de handleiding staan, dus heb je soms wat meer en soms wat minder tijd.

O: En gemiddeld genomen, ongeveer?

R1: Toch zeker wel twee tot drie keer.

O: In de week?

R1: Ja.

O: Oké en hoelang duurt zo'n muziekmoment of muziekles?

R1: Ook dat verschilt. Dat pas je aan op de aandacht die de kinderen op dat moment hebben. Meestal gaat het met muziek wel goed. als ze heel erg druk zijn, kan het gewoon zijn dat je maar tien minuutjes bezig bent met een bewegingsliedje waar ze lekker op kunnen dansen en dan overgaat tot iets anders, omdat je merkt dat de kinderen dan de aandacht ontbreekt. Over het algemeen een half uurtje.

O: Oké. Hanteer je een muziek methode?

R1: Nee eigenlijk niet. We hebben hier wel de methode 'moet je doen', maar ik gebruik hem eigenlijk nooit.

O: Nee. Ook niet voor liedjes of voor wat inspiratie?

R1: Nee inspiratie haal ik echt van internet.

O: Welke sites gebruik je daar dan voor?

R1: Veel Youtube en nog een site. Ik weet even niet hoe het heet. Maar in ieder geval zo'n site van internet waar heel leuke liedjes opstaan.

O: Ohw oké, misschien kom je er straks nog op.

R1: Ja.

O: Hoe ben je tot het doel voor deze les gekomen, want je was een liedje aan het zingen, maar hoe ben je tot dit doel gekomen?

R1: Het was mijn doel om de kinderen een beetje ritme te leren, dus ja, mee te gaan in de beweging, het ritme van het nummer en ook een beetje het Engels. Het spelenderwijs Engels leren. Naja gewoon het liedje aan sich aanleren.

O: Ja en dat lesdoel heb je zelf bedacht?

R1: Ja, niet gewoon een doel dat voorgeschreven staat.

O: Oké, maak je bij het ontwerpen van zo'n les... gebruik je daar TULE bij om bijvoorbeeld een geschikt doel te kiezen?

R1: Ja nee, eigenlijk niet, dat gaat eigenlijk gewoon spelenderwijs, zeg maar. Ik ga er niet heel bewust mee om, van oh ik moet een bepaald doel bereiken of zo. Ik probeer wel te variëren gaande het jaar. Iets aan ritme doen, iets aan bewegen, een liedje onthouden een liedje met Engels erbij, dus ja in die zin wel variëren. Hard en zacht doe ik ook meestal wat aan. Heel af en toe ook met instrumentjes, maar ik heb niet echt een leerlijn en zo van dat moeten ze dit jaar gehad hebben. Dat doe ik eigenlijk helemaal niet.

O: Even kijken, we hebben het nu natuurlijk ook de leerlijn. De volgende vraag is ook: hoe komt de leerlijn van TULE terug bij het vormgeven van jouw muzieklessen. Je hebt net verteld van wel af en toe wat. Maar gebruik je of kijk je wel eens naar de site van TULE?

R1: Nee, eigenlijk niet. Ik zeg het gewoon eerlijk zoals het is.

O: Oké, dus daar wordt dan minder rekening mee gehouden met TULE. Het is meer op gevoel?

R1: Ja, eigenlijk wel.

O: Nou ja de volgende vraag: Hanteer je een doorgaande leerlijn muziek? Je geeft net aan dat je dat eigenlijk niet doet. Klopt dat?

R1: Nee, dat is gewoon kennis vaak met allerlei dingen, allerlei facetten die bij muziek horen en vooral het plezier vind ik heel belangrijk en bij kleuters zit er toch vaak heel veel beweging bij, die hebben daar heel veel behoeften aan.

O: Ja dat heb ik inderdaad ook gezien tijdens de observatie.

O: Hoe ben je tot de werkvormen van de gegeven les gekomen?

R1: Je luistert naar het liedje en je bedenkt van wat past er makkelijk bij. We hebben nu ook, waar je rekening mee moet houden bij een kleutergroep 1-2, kinderen van 4 en 6 en in die ontwikkeling zit een enorm groot verschil. Daar moet je rekening mee houden. We hebben de laatste tijd heel veel nieuwe kindjes gekregen en dat betekent dat je lessen op aanpast. Dus dan is het lied minder lang, zijn de bewegingen heel simpel. Anders schiet je ze te kort, zeg maar.

O: Haal je die inspiratie uit jezelf of vraag je ook wel een collega's of het internet?

R1: Ja collega's ook wel eens. Die zeggen bijvoorbeeld: 'Oh dat is een leuk lied dat moet je eens kijken, dat past er heel goed bij.'

O: Ja.

R1: Ja, dan doen we dat.

O: Even kijken, de volgende. Je gaf net aan dat je rekening houdt met de leeftijd van de kinderen, hou je daarbij ook rekening met de muzikale ontwikkeling.

R1: Ja, maar bij kleuters is het nog heel primair, vind ik. Hè, dus het is vooral, ja heel simpel beweginkjes maken, heel simpel meezingen of als het met instrumenten is, is het nog echt wel experimenterend. Het is nog niet echt in de lesjes, zoals je dat ziet vanaf groep 3 en hoger. Daar zijn ze nog niet zo ver mee, zeg maar hele simpele ritmes wel, maar je hebt het bijvoorbeeld niet over noten, maar wel over hard en zacht en vlug en langzaam. De hele simpele dingen.

O: Ja maar, je zegt dat je simpele dingen doet. Dat sluit wel aan op de muzikale ontwikkeling, want daar begint het mee.

R1: Ja.

O: Dus in die zin, doe je dat wel.

R1: Ja, je bent vooral aan het experimenteren.

O: Je houdt dus wel rekening met de ontwikkeling als in: dit kan wel en dat kan niet.

R1: Ja.

O: Oké en waarom zijn de gegeven werkvormen passend voor deze les?

R1: Ja, ik begin meestal. Ik weet niet of dit het juiste antwoord is, maar ik begin meestal met het lied, als het over een lied gaat, het te behandelen. Waar gaat het over? Hebben we het al eens eerder gehoord? Wie weet nog welke woorden daarin voorkomen? Dus de betekenis van de tekst, daarna gaan we het zingen of we gebruiken muziek van het digibord of ik zet een CD en ik begin al vrij snel met het maken van de bewegingen. Daar gaan de kinderen automatisch in mee.

O: Ja.

R1: Dus ja, die werkvorm zit er eigenlijk altijd wel in. Eerst weten waar het over gaat, dan bewegen, dan zingen, dan alles bij elkaar met alle kinderen samen en kijken wie kan het alleen en dan die televisie knop dan ben ik benieuwd of jullie het zelf kunnen, om te kijken wat hebben ze opgepikt.

O: Dat zijn wel zo'n beetje de vaste werkvormen die je gebruikt?

R1: Ja.

O: Heb je ook werkvormen waarin je wisselt, dus werkvormen die ook heel vaak terugkomen in jouw lessen.

R1: Niet bij muziek. Ik moet zeggen dat ik meer met instrumenten zou kunnen doen nog. Ik weet niet waarom, maar dat komt er eigenlijk niet zo gauw van. Ik merk wel dat kinderen daar nog erg in de experimenteerfase zitten, nog niet een ontwikkeling daarin hebben gemaakt. Dat ligt niet aan hun, maar aan het feit dat ze het nog heel weinig gedaan hebben.

O: Oké. Op de vraag: 'In hoeverre ben je op de hoogte van de muzikale ontwikkeling?' heb je net al antwoord gegeven.

R1: Ja.

O: Op de vraag: 'Op welke manier wordt de muzikale ontwikkeling betrokken bij het bedenken van een muziekles?' heb je net ook al antwoord gegeven, dat je kijkt naar wat kan wel, wat kan niet en de leeftijd. Klopt dat?

R1: Ja.

O: We gaan door naar het KVB-model. TULE is vormgegeven aan de hand van de vijf domeinen, maar ik de delen komt vaak klank, vorm en betekenis terug. Op welke manier besteed je aandacht aan klank, vorm en betekenis tijdens het muziekonderwijs?

R1: Ja klank heb ik al benoemd, hard zacht, snel en lang, doe je vaak meer met ritme oefeningetjes. Die doe ik vaak als tussendoortje. Niet echt als muziekles. Steeds sneller en harder en zachter met je tenen en met je voeten en met alles van het lichaam. Dat is niet zo zeer een muziekles, maar meer een tussendoortje en hoog laag dat zijn van die oefeningen die je doet. Soms leent een nummer zich daarvoor, bijvoorbeeld met een xylofoon.

O: Ja, oké. Welke van deze drie komt het vaakst terug in een muziekles?

R1: Is betekenis van wat ze zingen?

O: Ja dat kan, maar bijvoorbeeld ook het gevoel dat bij muziek opgewekt wordt. Het kan dus zijn, wat betekent dit liedje, maar ook het gevoel.

R: Ja, dat is een lastige vraag. Betekenis doe ik altijd. Ik vind het belangrijk dat ze weten wat ze zingen, ja. Ook de woorden die daarin voorkomen, dat ze weten wat het betekent. Klank, ja, als je een liedje aanleert is het natuurlijk niet echt iets met klank, je bent natuurlijk wel met klank bezig, maar dat is meer het nadoen wat jij voordeet. Klankjesjes hoog/laag, langzaam/snel komen wel bij regelmaat voor, maar minder dan het aanleren van een liedje. Vorm, wat is vorm precies?

O: Bijvoorbeeld herhalingen in de muziek. Een a-b structuur of refrein-couplet.

R1: Wat we in de gymzaal of klas wel eens doen is dat ze mogen reageren op muziek en dat je dan van schrijfkriebels, dat is een schrijfprogramma dat bedoeld is voor het voorbereidend schrijven, instrumentale muziek gebruikt. Daar kun je echt hele duidelijke verschillen in aanzetten en kinderen op laten reageren. Dat doen ze automatisch goed, want vloeiende bewegingen maken ze automatisch, dan wanneer het heel stacatisch is. Maar ik benoem het niet. Er wordt alleen gezegd, het is anders.

O: Dus voornamelijk betekenis komt terug en de andere incidenteel.

R1: Ja, als het zich er voor leent.

O: Op welke manier besteed je aandacht aan de vijf domeinen? Dus hoe komen die terug?

R1: De paarse cirkel bedoel je dan?

O: Ja inderdaad.

R1: Ja luisteren is in eerste instantie wanneer je het voordoet en je kinderen naar elkaar laat luisteren, dus luisteren naar wat je hoort. Dat kan ook zijn dat je iets op het digibord aanzet en vraagt naar waar denk je dat het over gaat of waar zou deze muziek bij passen? Dus luisteren komt op allerlei manieren wel terug.

Bewegen ook. Bewegen doen we heel veel. Eigenlijk altijd.

Zingen ook. Ja, dat gebeurt ook heel veel.

Lezen en noteren niet, gewoon nul. Ik zou niet weten hoe. Nou ja bij schrijfkriebels wel, maar dat heeft een andere doelstelling, zeg maar. Dan is het in mijn optiek geen muzikles, maar voorbereidend schrijven. Maar maken weet ik niet goed wat je bedoelt.

O: Dat is echt het maken en spelen van muziek, bijvoorbeeld met instrumenten.

R1: Ja, dat gebeurt echt te weinig, dat kan echt veel meer.

O: Hoe komt het dat je dat te weinig doet naar jouw idee?

R1: Gewoon. Ik denk dat het makkelijker en voor de hand liggend is als je een thema hebt en je bent thuis en je zoek even op internet en dat je het makkelijkste naar iets grijpt, terwijl het heel leuk is om met muziekinstrumenten aan de gang te gaan. Je moet je er ook meer in verdiepen, zo van: oke wat ga ik er mee doen? Ik heb dertig kleuters. Ik heb een xylofoon of twee. Daar moet je dan meer over nadenken, zonder dat het voor kinderen saai wordt om bij zo'n muzikles te zijn, want ze moeten wel allemaal bezig zijn.

Je zou dan meer naar rammelaartjes of stokjes, wat ze met veel kinderen kunnen doen.

O: Oké, duidelijk.

O: Even kijken en is bewegen het domein dat je het meeste inzet tijdens muziek?

R1: Ja, ik vind dat heel belangrijk bij kleuters, bewegen op muziek. Want dan ervaren ze ook ritme en snel/langzaam en kinderen, jonge kinderen zeker, moeten echt met hun hele lijf ervaren.

O: Ja, duidelijk. Reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les?

R1: Ja, nu, maar normaal gesproken niet, dan denk ik 'ja prima, de les is goed gelopen, de kinderen hebben lekker meegedaan.

O: Meer voor jezelf?

R1: Ja, maar niet echt bewust van dat ga ik nou eens even zitten noteren hoe dat geweest is.

O: Oké, nou duidelijk. Zie je er wel een meerwaarde in?

R1: Nou ja, als je wel een doorlopende lijn wil maken en je wil als school daarin iets betekenen, dan wel... Want dan moet je van elkaar weten wat doe je en hoe kunnen we dat het beste bereiken, maar nu is dat nog niet het geval, dus dan heb ik niet die behoefte om dat te doen. Maar ik zie wel het nut ervan in, maar niet...uhhh niet...

O: In deze context?

R1: Nee niet als het allemaal los is, los verband zeg maar. Die doe dit en die doet dat en ja dan vind ik het niet zo nuttig.

O: Ja, nou duidelijk. En dan de laatste vraag:

In de net gegeven les heb je het voornamelijk zingen en bewegen aan bod laten komen.

Bij de vijf verschillende domeinen horen verschillende vaardigheden, bijvoorbeeld leidinggeven, kwaliteitsverbetering, reflecteren en het uitzoeken van geschikt materiaal.

In hoeverre ben je je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziekonderwijs?

R1: ~~Ja ik weet niet welke dingen jij dan bedenkt.~~

O: ~~Bijvoorbeeld het leiding geven tijdens een muziekles. Voorkennis ophalen, met een liedje kennis laten maken.~~

R1: Ik ben er niet bewust meer mee bezig, maar dat komt omdat het vanzelf gaat. Weet je wel. Je hebt zoveel ervaring daarin dat je daarin niet meer bewust. Dat is hetzelfde met autorijden, daarin denk je ook niet meer bewust na over ik zet nu mijn voet op de koppeling en ik draai mijn stuur naar links. Dat gaat automatisch. Maar je bent je wel bewust als het niet loopt, dan wel. Dat gebeurt ook. De les loopt niet, dan denk je na over waarom het niet loopt en dan ben je er wel bewuster mee bezig. Ik helemaal. Ik ben puntje precies. Ik wil graag dat dingen goed lopen.

O: Zijn er dingen van die vijf domeinen waar je onzeker bij voelt? Bijvoorbeeld een oefening of opdracht, omdat je nog niet precies weet hoe het moet?

R1: Nee, maar ik denk dat er best een hoop dingen zijn waar ik ook geen kennis van heb, waar ik me in zou kunnen verdiepen.

O: Zou je een voorbeeld kunnen noemen?

R1: Nee want die weet ik dus niet.

O: Ohw oké, zo.

R1: Als ik een artikel zou lezen en ik zou ideeën op ideeën gebracht worden, zo van dat is leuk om met kleuters te doen. Wij zijn bijvoorbeeld naar 1-2-3 zing geweest, tenminste naar de beurs geweest de NOT en daar was 1-2-3 zing. En daar zag je echt een opgaande lijn. Ik weet niet of dat vanaf kleuters was, maar ik dacht van wel. Tot aan groep 8 en dan heb je wel zoiets van er is veel meer te doen, dan wat wij nu doen met muziek. Maar met kleuters is dat lastiger, want met kleuters zit je nog in die experimenteerfase en ben je nog niet, als je ziet wat er allemaal mogelijk is, dan denk ik ja. het is ook goed voor ons om te kijken wat er nog voor kleuters mogelijk is.

O: Nou dankjewel. Het is eigenlijk allemaal heel erg duidelijk.

R1: Ja.

O: Dankjewel voor dit interview.

R1: Alsjeblieft.

intentie, organisatie, methode, doorgaande leerlijn, muzikale ontwikkeling, Klank, vorm, betekenis, vijf domeinen, leerkrachtvaardigheden, hanteren en formuleren leerdoelen, reflecteren

Transcript interview respondent 2

Datum: 21-01-2020

Duur: 24:36 minuten

O: Ik begin met de eerste vraag. Je kunt een les met verschillende intenties geven, bijvoorbeeld sociaal emotioneel, om muzikale vaardigheden aan te leren, bij vakintegratie of thematisch of omdat het moet. Met welke intentie heb jij deze muziekles gegeven?

R2: Thematisch, dus echt rondom het thema. Het thema is sneeuwvlokjes, kijk naar buiten dat is het niet, maar het is wel wat tijdens het thema naar voren komt. Dus echt thematisch. Ik vind het gewoon heel belangrijk dat kleuters wel veel leren en door de liedjes leren ze meer woorden. Je doet daar eigenlijk heel snel vakintegratie bij als stellen, taal, tellen, rekenen.

O: Heb je daarbij ook aandacht voor muzikale vaardigheden of gaat het voornamelijk om die thematische insteek en vakintegratie?

R2: Nee, ook wel echt wel de andere tak ervan. Alleen de ene keer komt dat wat meer tot uiting door echt op stem en toonhoogte te letten. Bij kleuters vind ik dat zelf, die zingen sowieso heel hoog dus dat probeer je zelf wel beetje mee te doen, maar dat is nog wel een opgave. Maar je probeert de bromstemmen er wel uit te halen. Zo van: ga rechtop staan. Laat je goede ademhaling zien. Dus als ze meer gaan brommer zeg ik dat.

O: Dat zag ik inderdaad.

R2: Ja, dat je dan echt probeert zo van: oké recht opstaan, in-uitademen, kaarsjes uitblazen. Ja dat heeft ook allemaal met muziek te maken. Dat heb ik vanuit de opleiding, maar pin me er nu niet meer op vast.

O: Ja dat hoort er inderdaad ook bij. Is de intentie waarmee je de les gaat geven, is dat elke les hetzelfde of incidenteel dat je met een ander doel een les geeft?

R2: Ik zing heel veel. Het is niet echt een doel op zich, maar als ik ze stil wil hebben zing ik. Als ik wil dat ze in de rij staan zing ik. Bij het opruimen zing ik, dus dan heeft dat een heel ander doel, maar ze zingen allemaal de liedjes mee. Dus als ik het stil wil hebben, zingen ze op een gegeven moment het liedje mee. Dan heeft dat wel een ander doel, want ik wil helemaal niet dat liedje aanleren, maar ik wil dat ze stil worden of dat ze gaan opruimen. Dan heeft het helemaal niks met muziek te maken, maar doordat je gaat zingen nemen ze het wel mee, bij kleuters.

O: Duidelijk. Hoe vaak in de week geef je muziekles? Gemiddeld.

R2: Een echte muziekles? Dat is echt een keer in de week.

O: Ja, ik bedoel dan een les met muziek als doel, het aanleren van muzikale vaardigheden.

R2: Dat is dan echt één keer, ja. Soms doe je het wel vaker, maar zo'n muziekmuur pakken wij er regelmatig bij, maar dat is dan gewoon een tussendoortje, dus dan is het niet een doel op zich.

O: En hoe lang het duurt of duren deze lessen dan?

R2: Dat ligt eraan hoe de concentratie is, maar ik kan het gemiddeld 30 minuten uithouden.

O: Oké, hanteer je een muziekmethode bij de les?

R2: Ik pak eigenwijs. Dus digitaal, mijn digitaal, mijn eigenwijs digitaal, zo iets.

O: Ik weet welke je bedoelt. Een methode kan op verschillende manieren ingezet worden. Op welke manier zet jij de methode in, bijvoorbeeld ter inspiratie of volg je precies alle stappen?

R2: Ter inspiratie. Ik lees wel hoe zij hem introduceren hun inleiding en hun manier van verwerken, maar negen van de tien keer voeg ik er zelf iets aan toe, zoals de sneeuwpop op tafel schilderen. Dat voeg ik er zelf aan toe om het betekenisvol te maken voor de kinderen.

O: Duidelijk. Hoe ben je tot het doel van deze les komen?

R2: Door te kijken naar het thema. Ik heb het doel niet benoemd. Is wel eigenlijk wat moet. Wat ik wel veel doe, maar bij muziek eigenlijk minder.

O: Oké en hoe komt dat?

R2: Ja dat is eigenlijk wel een goede. Meestal bespreek ik wel met de kinderen "we gaan nu tellen tot twaalf". Nu was het we gaan een liedje leren. Maar ja, dat vind ik niet een doel.

O: Is het misschien ergens wel een doel, maar misschien niet zo specifiek als dat je gewend bent?

R2: Ja, want bij rekenen en taal is het anders, want bij muziek is het vaak, we gaan een liedje aanleren, terwijl het juist ook leuk is om daar instrumenten te pakken en om een ritme proberen te tikken. Dat is dan meer een doel vind ik.

O: Jouw doel voor die les, bepaal je die vooraf of komt dat vanuit de methode of komt het vanuit een andere collega of vanuit jezelf?

R2: Muziekles is meer vanuit mijzelf en wat bij het liedje past. Dus ik bedenk een les. Daaromheen zit dan een introductie. Wat gaan we daaruit pakken en dan is het gewoon je doel daaraan koppelen.

O: Dus je bedenkt eerst een les en daar koppel je een doel aan?

R2: Nee, je pakt eigenlijk meer een doel en daaruit maakt je les.

O: Ohw oké, andersom.

R2: Ja, met muziek is dat meestal op die manier.

O: Oké. Dat doel. Maak je bij het opstellen van het doel gebruik van TULE of het KVB-model?

R2: Nee, dat is na de pabo gestopt.

O: Oké.

R2: En met de andere vakken staat het gewoon. Dan staat het doel op zich al genoteerd. De kinderen leren puntje puntje puntje. Bij muziek is dat niet, omdat je eigen methode gebruikt, dus staat er geen doel meer aan vast gekoppeld.

O: Oké. Zie je wel de meerwaarde daarvan in?

R2: Ja, zeker, want dan ben je gevarieerder bezig.

O: Oké. Tule heeft dus die drie lijnen, dat had ik net uitgelegd. Als je zo zou kijken zie je dan iets: bijvoorbeeld de inhoudslijn, wat terugkomt in jouw lessen?

R2: Even kijken. Nou ja, muziek is helder en eenvoudig van structuur. Kleuter liedjes zijn meestal in de teen-gebieden van de D tot B. Maar deze weet ik niet zeker. Eenstemmig, kort en ritmisch eenvoudig, deze komen redelijk overeen. (Wijst naar inhoudslijn) Muziek maken, ja dat heb ik nu niet gedaan. En die wel, de directe omgeving betrekken. Ja sneeuwvlokjes zelf nu even niet, maar we hebben het wel constant over sneeuw/winter, wat kom je allemaal tegen.

O: Dus eigenlijk wanneer je kijkt naar jouw lessen sluiten ze wel aan op de leerlijn van TULE?

R2: Ja.

O: Oké. De vraag of je wel eens gebruik maakt hiervan. Je zei eigenlijk al dat je dat niet deed.

R2: Klopt.

O: Wordt er bij het kiezen van een doel eigenlijk wel rekening gehouden met wat er aangeboden moet worden?

R2: Nee, bij dit vak niet. Dat is het bijzondere. Daarom zeg ik, muziek is toch heel anders, weet je. Dat komt omdat het niet geïntegreerd staat in je methode. Dus als het geïntegreerd is in je methode, in je lessen. Dan is het veel makkelijker een doel aan te koppelen, omdat die eigenlijk voor geschreven staat. En als ik het zelf noteer ja dan zou het wel heel veel overeenkomen met een doel.

O: Oké duidelijk, hanteer je een doorgaande leerlijn muziek?

R2: Nee dat niet.

O: Het hoeft niet per se volgens de lijn van TULE te zijn.

R2: Nee ook niet per se, nee, want je biedt wel alles aan. Dus ik bied wel bewegen, muziek vastleggen, dat doe ik allemaal aanbieden, maar niet via een lijn.

O: En als je het losgekoppeld van een leerlijn schoolbreed, maar dat er wel een doorgaande lijn is binnen het jaar zelf? Is er dan wel doorgaande leerlijn?

R2: In moeilijkheidsgraad? Ja dat wel. Ja. De ene keer doe ik een kort ritme dus dan is het gewoon klappen en dan komt de tweede les daarbij een bied je net wat verder aan. Dan wel, maar dat is meer eigen kennis en van elkaar horen en zien.

O: Oké duidelijk. Hoe ben je tot de werkvorm van de gegeven les gekomen, dus de les die je net hebt gegeven?

R2: Inlezen in de methode, dus vanuit het digibordprogramma en ervaringen. Iets wat ik zelf al eerder heb gedaan.

O: Waar haal je dan voornamelijk je inspiratie uit?

R2: Eigen creativiteit. Wat ik zelf bedenken en erbij vind passen.

O: Duidelijk, waar heb je rekening mee gehouden bij het bedenken van de werkvormen?

R2: Dat iedereen aan bod komt. Dat er verschillende niveaus in aangepast worden en dus ook dat groep 1 echt even zijn momentje heeft en groep twee momenten heeft. Ook dat er wel bewogen wordt en actief mee gedaan wordt.

O: Oké. Even kijken. Je hebt over die niveaus dat je verschillende niveaus laat terugkomen. Hoe doe je dat?

R2: Dat je minder hoge verwachtingen hebt bij groep 1 dan bij groep 2. Daarbij eis ik ook wel echt dat iedereen moet meezingen. Daar kijk ik dan echt bewust naar en op die manier.

O: Duidelijk, varieer je in werkvormen en verschillen werkvormen veel van elkaar?

R2: Ik varieer wel in veel werkvormen tijdens de muziekles. Juist om die bewegingsvrijheid te houden en ook omdat ze actief blijven meedoen, want anders kan ik 30 minuten niet volgen.

O: Maar ook over het algemeen wanneer je kijkt naar verschillende lessen, dus de ene les en de andere les? Zie je tussen de lessen ook veel variatie?

R2: Ja, op vakgebied? Ja, denk het wel maar bij de muziekles als je met muziekinstrumenten werkt dan pak je bij de groep 1 drie en 2 pak je vijf verschillende instrumenten.

O: Een lastige vraag, waarom zijn de werkvormen die je vandaag hebt gegeven, passend voor de les?

R2: Passend voor de les, omdat het betekenisvol is. Ze zijn wat onstuimig, dus hebben ze wat beweging nodig. Ik denk dat ik zo wel redelijk.... en het zijn kleuters en die hebben gewoon echt ruimte nodig.

O: Ja.

R2: Ja ik denk dat het daarom is.

O: Waarom passen deze werkvormen bij de muzikale ontwikkeling?

R2: Mag ik nog één keer de vraag?

O: Waarom passen deze werkvormen bij de muzikale ontwikkeling of bij de ontwikkeling rondom muziek?

R2: Ze leren liedjes zingen, ze leren luisteren, nazingen, meezingen, voorzingen, herhalen. Ik denk dat dat allemaal meedraagt aan de muzikale ontwikkeling. Ze worden bewuster van de muziek en leren bewust te luisteren.

O: Ik zag bijvoorbeeld ook dat je ze inderdaad heel veel liet bewegen. Beweging is bijvoorbeeld ook één van de kenmerken van de muzikale ontwikkelingen. Ze leren muzikale vaardigheden te gebruiken door middel van bewegingen.

R2: Ja, dat klopt.

O: De volgende vraag: In hoeverre ben je op de hoogte van de muzikale ontwikkeling van jouw groep? De leeftijdsgroep.

R2: Ik heb ze daarin niet volledig in beeld. Ik weet wel of ze mijn ritme kunnen mee klappen. Ik weet of ze meezingen en meedansen, want ik doe best wel veel dansen. Dat kan ik wel zo aangeven. Die kan het na dansen die kan een beweging volgen en ook weten wat eraan gaat komen, maar wat nou precies hier op de doelen zijn (wijzend naar de leerlijn), bijvoorbeeld kan ik ze plusjes en minnetjes zetten, niet op iedereen nee.

O: Maar wanneer je bijvoorbeeld kijkt naar de groep, meer deze leeftijdsgroep, niet specifiek naar de kinderen, maar deze leeftijdsgroep, weet je dan wat de kenmerken zijn van de muzikale ontwikkeling en wat ze zoal leren en wat ze al ontwikkelen binnen deze leeftijd?

R2: Waarschijnlijk als ik het weer voor ogen heb, zou ik op alles zeggen 'o ja', maar ik kan ze niet opnoemen.

O: Bij het bedenken van een muziekles wordt daarbij de kennis over de muzikale ontwikkeling betrokken? De kennis die je al hebt opgebouwd over de ontwikkeling.

R2: Ja want ik weet dat als ik nu een moeilijk liedje had aangeleerd en dat was te moeilijk. Dan ga je zoeken naar iets wat makkelijker. Je gaat kijken naar een ander ritme. En wat gelijkmatiger. En zo ga je er wel op aansluiten.

O: En handel je dan meer vanuit je gevoel of eerdere kennis?

R2: Gevoel en dat zou eigenlijk meer kennis moeten zijn.

O: Maar nu nog op gevoel?

R2: Ja.

O: De leerlijn van TULE is vormgegeven vanuit het KVB-model. Zo komen de aspecten klank, vorm en betekenis, de muzikale aspecten in de doelen terug. Op welke manier besteed jij aandacht aan klank vorm en betekenis tijdens jouw muzieklessen?

R2: **Betekenis bij uitbeelden.** Eigenlijk doen ze dat heel veel. Het is winter dus dan beelden ze uit wat ze zingen. **Niet een eigen betekenis geven.** Maar niet met muziek, dat ze muziek een eigen betekenis geven. Bij vorm moet je me heel even helpen.

O: Bijvoorbeeld een A-B structuur of een couplet en refrein.

R2: **Ja, als ik echt een couplet refrein heb dan leer ik ze aan wat een couplet is en dan gaan we daar echt op in...** en dan komt die regelmatig terug want dat hoor je ze ook zeggen 'juf dit is een refrein'. Oh ja, hoezo dan?

En wat was de andere ook alweer?

O: Klank. Dus klankhoogte, klanksterkte, klankduur. Hoe lang duurt iets. Zing je in twee talen drie tellen tellen. Klankhoogte is hoe hoog zing je iets bijvoorbeeld hoger of lager.

R2: **Ja, daar let ik wel op, bijvoorbeeld als ze aan het brommen zijn.** Daar ben ik echt wel bewust van. 'Jongens proberen weer recht te staan je ademhaling goed en kaarsjes uitblazen noem het maar op. En ze zingen natuurlijk een heel hoog niveau. Dus nu brom ik, maar als ik tijdens een muziekles... dan probeer ik ook die hoogte te raken. Maar ik ben daar wel heel bewust van, want ik weet dat het belangrijk is om bij kleuters die hoogte wel te laten raken, want dat is juist voor de ontwikkeling van die stembanden heel belangrijk.

O: Ja.

R2: Ja, daar ben ik me wel bewust van, maar of ik het nou echt altijd doe....

O: Als je kijkt naar de drie aspecten, welke komt dan het meeste terug?

R2: **Betekenis.**

O: Betekenis en dat is dan door middel van het uitbeelden van liedjes?

R2: **Ja en het dansen erbij en het bewegen.**

O: Hoe komt het dat je daar het meeste aandacht aan besteedt?

R2: Dan komen de woorden nog een keer, dus dan kijk ik naar het taalaspect. Dus de woordenschat wordt vergroot.

O: Er is dus een combinatie met taal?

R2: Ja.

O: We gaan nu naar de paarse cirkel. Op welke manier besteed je aandacht aan de vijf domeinen van muziek?

R2: Nou **zingen** is natuurlijk... Eerst **luisteren**. Zo moeten ze bij mij nooit gelijk meezingen ook al kennen ze hem wel. **Ze moeten bij mij luisteren, zo van waar gaat het over, wat hoor je, wie zingt er, hoeveel zijn het er, noem het maar op. Maken doe ik niet veel maar dan gebruik ik muziekinstrumenten. Bewegen heel veel, dus just dance zet ik aan, dans het maar na of noem het maar op. Lezen en noteren doe ik nauwelijks of niet.**

O: Oké.

R2: Maar **zingen** natuurlijk wel.

O: Goed. Als je zelf mag kiezen, welke komt het meeste terug bij muziek?

R2: **Zingen en bewegen**. Zingen is gewoon een makkelijke vorm bij kleuters. Je hebt de aandacht. Ze vinden het leuk en interessant. Muziek komt dan heel vaak tussendoor vijf minuten. Dan gaan we de muziekmuur doen en bewegen is net zoals.... ja, die bewegingsvrijheid hebben ze nodig en op muziek kunnen ze dat uitbeelden. Dus gaat een muziekje snel. Dan gaan ze sneller bewegen en gaat het langzamer veel, maar ze weten wat ze moeten doen.

O: En waar besteed je het minste aandacht aan?

R2: Lezen en noteren. Omdat ik er zelf waarschijnlijk te weinig van weet. Ik weet wel dat je.... Ja je hebt zo'n tekeningetje?

O: Bedoel je grafische notatie?

R2: Ja, dat kun je bij kleuters ook doen, maar omdat ik daar dus te weinig kennis van heb. Ik weet dat het heel leuk kan zijn. Maar ik heb te weinig kennis waardoor ik niet doe.

O: ~~Dat is duidelijk.~~ Als je kijkt naar klank vorm en betekenis en de vijf domeinen, Welk van deze drie aspecten heb jij ingezet tijdens de les?

R2: **Betekenis, vorm ook** en ja ik ben **niet heel bewust bezig met klank**.

O: Ja ik zag inderdaad ook voornamelijk betekenis terugkomen. En welke van de domeinen heb je behandeld?

R2: **Luisteren en zingen**, want maken hebben we niet gedaan. Ja bewegen een heel klein beetje, maar het was voornamelijk zingen en luisteren. **Ja en bewegen ook.**

O: Oké, duidelijk. Reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les?

R2: **Bij muziek niet, nú niet moet ik zeggen, want ik probeer het wel, maar het schiet er negen van de tien keer bij in,** wat dan ben je alweer zo van we moeten naar buiten. Jongens, we moeten terug! Maar ik probeer het wel te doen en **dan vraag ik ook wat hebben we nu geleerd.** Op die manier vraag ik het dan vaak terug.

O: En waarom... met doel doe je reflecteren?

R2: **Om te kijken of ze er zelf iets van geleerd hebben.** Wat was nu de vraag? Wat zou ik nu willen dat jullie kunnen? Nou een liedje zingen of bewegingen nadoen.

O: Wat doe je met de informatie die je uit de reflectie haalt? Bijvoorbeeld, kinderen zeggen wat ze geleerd hebben of hoe het is gegaan.

R2: **De volgende keer terugpakken. Weet je nog de vorige keer hebben jullie dit liedje geleerd. Jullie konden het toen heel goed,** jullie vertelden toen dat jullie goed meededen of dat we goed stonden en op die manier probeer je het terug te pakken. Ik moet ook zeggen, **dat gebeurt niet elke keer.**

O: Maar wel af en toe?

R2: **Ja.**

O: Oké dan de laatste vraag. De les die je net hebt gegeven. Daarbij kwam voornamelijk het domein zingen aan bod. Bij muziek horen bepaalde leerkrachtvaardigheden bijvoorbeeld leidinggeven of het uitzoeken van materiaal wat geschikt is voor zingen. In hoeverre ben je je bewust van de didactiek en leerkracht vaardigheden die daarbij samengaan?

R2: **Niet extreem bewust, maar ik weet wel wat ik kan doen als leerkracht** dus dat voorzingen en luisteren heel belangrijk is en dat zij echt het nummer vaker horen en dan pas meegaan doen. Dat weet ik wel maar verder.... ja.

O: Welke leerkracht vaardigheid denk jij het vaakst inzetten?

R2: Voorzingen of laten voorzingen, maar meestal zing ik wel zelf mee.

O: Waarom zet je die het vaakst in?

R2: Omdat ik het belangrijk vind dat ze het op de juiste toonhoogte kunnen horen. Dus als zij het op een te laag niveau horen dan gaan ze zelf zo laag zingen.

O: Duidelijk, zijn er leerkracht vaardigheden waarbij je je onzeker voelt?

R2: Een begin hard op zingen. Dat vind ik verschrikkelijk. Vooral als iedereen het hoort, maar ik weet dat ik zelf geen nachtegaal stemmetje heb, maar ik vind het daardoor wel belangrijk dat ik mezelf laat horen bij de kinderen. Nu maakt het niet meer uit als er iemand naast staat.

O: Waarom vind je het belangrijk dat je jezelf kan laten horen?

R2: Omdat anders zij denken van de juf zingt ook niet, waarom zou ik dan ook gaan zingen voor jou. Dat is voor kleuters heel belangrijk, want wat jij doet dat willen zij dan ook. Als ik zo zit, dan gaan zij ook zo zitten. Dus dat is wel wat ik heb meegekregen. Doe het zelf goed voor, dan doe zij je na.

O: Ja dat waren eigenlijk alle vragen. Heel erg bedankt!

R2: Ja, graag gedaan!

intentie, organisatie, methode, doorgaande leerlijn, muzikale ontwikkeling, Klank, vorm, betekenis, vijf domeinen, leerkrachtvaardigheden, hanteren en formuleren leerdoelen, reflecteren

Transcript interview respondent 3

Datum: 24-01-2020

Tijd: 18:15 minuten

O: Mijn eerste vraag. Een les kan gegeven worden met verschillende intenties en verschillende doelen, dus bijvoorbeeld: om muzikale vaardigheden aan te leren, omdat het aansluit bij een thema of vakintegratie, om een ander vak te ondersteunen of sociaal. Met welke intentie heb jij deze les gegeven?

R3: Ja, het sluit sowieso aan bij het thema. Daar zorgen we eigenlijk altijd wel voor en daarnaast kijken we ook of we verschillende dingen aanbieden. Dus dit is dan echt op het muzikale, dat ze met het ritme meegaan, dat ze een tekst leren onthouden. Dan koppel je ook taal daaraan.

O: Ja.

R3: En we hebben ook lessen dat we juist echt naar de muziek gaan luisteren, die heeft iemand ooit een keer gegeven. Dat ze echt luisteren naar van hè nu wordt het spannend' dus dat je op die manier met muziek gaat werken. Ik heb ook lessen dat ik mijn dwarsfluit erbij pak en dan ga ik meer naar, inderdaad, het hoog-laag. Wanneer is iets hoog? Wanneer is het laag? Hoe krijg je geluid uit een instrument? Dus dat ze meer naar het instrument zelf kijken.

O: Dus voornamelijk muzikale vaardigheden aan leren?

R3: Ja, want het is echt, het doel is gewoon echt muziek, maar we koppelen het natuurlijk wel, als het kan, aan een thema. We geven muziek voor het vak muziek en niet om het in thema te geven.

O: Dat is duidelijk.

R3: Overigens is het wel dat je vaak binnen het thema liedjes herhaalt en dan is het om leuk even bij het thema aan te sluiten, maar op de vrijdag hebben we altijd muziek als vak.

O: Oké, duidelijk. Hoe vaak in de week geef je muziekles?

R3: We geven één keer in de week muziekles en we zingen iedere dag.

O: Oké en welke liedjes zing je dan, bijvoorbeeld om te herhalen of...?

R3: We doen vaak herhalen en om het rustig te krijgen zing ik vaak, dan zingen de kinderen mee. Als we ergens naar toe gaan dan zingen ze mee.

O: Dat is dan meer functioneel zingen?

R3: Ja.

O: Oké, duidelijk. Hoe lang duurt of duren deze momenten?

R3: De muziekles duurt zo'n 20 tot 25 minuten. Die andere zijn zo'n minuutje.

O: Oké, duidelijk. Hanteer je een muziekmethode?

R3: Nee, die hebben we niet.

O: Nee oké. Hoe ben je dan tot de doelen voor deze les gekomen?

R3: Ik weet wel een beetje welke doelen ze, zo ongeveer globaal, gehad moeten hebben. Ik heb zelf al een muzikale achtergrond, dus ik weet wel wat ik zou willen aanbieden. Ik kijk dus per les. Nu wil ik echt een tekst aanleren en dat ze die leren onthouden. Een andere les wil ik juist weer dat ze de piano

~~begrijpen.~~ Dan gooi ik die open en dan gaan we daarin kijken. Zo probeer ik wel door het jaar heen verschillende soorten lessen te geven.

O: Oké.

R3: Maar dat verzin ik wel een beetje zelf. Dus ik moet heel eerlijk zeggen dat ik niet weet of ik aan het eind van het jaar alle doelen heb bewezen en ik heb vast ook doelen bewezen die eigenlijk in 5-6 aan bod komen.

O: Oké. Je zegt net dat je wel ongeveer weet welke doelen ze ongeveer gehad moeten hebben.

R3: Ja.

O: Waar je heb die kennis vandaan?

R3: Ja ik heb natuurlijk wel ooit gewoon in TULE die doelen bekeken.

O: Dus daar hou je eigenlijk ook wel rekening mee, met wat TULE ongeveer zegt?

R3: Ja, zo hebben we ook wel eens leerkrachten gehad die je alleen maar liedjes deden zingen. Nou dan denk ik niet dat je alle doelen bereikt. Dus dat doen we bewust niet.

O: Duidelijk. Haal je ook wel eens inspiratie voor doelen uit wat andere collega's of van internet.

R3: Nee, wel van internet dus die lessenreeks die wij hebben gevonden. Die zijn echt wel heel goed onderbouwd, dat je naar muziek luisteren en dat soort dingen. Welk gevoel krijg je erbij? Op die manier. Die komen inderdaad gewoon van internet af. Maar ja, dus wel in overleg met de parallel leerkracht, maar niet zo binnen andere collega's.

O: Oké, dus meer parallel.

R3: Ja.

O: Nou ja, TULE heeft drie lijnen. Die zul je misschien ooit gezien hebben. Dit is eigenlijk de inhoudslijn, maar Tule heeft ook nog, als je doorklikt, wat doen de kinderen en wat doet de leerkracht.

R3: Oké.

O: Heb je daar wel eens naar gekeken of daar gebruik van gemaakt?

R3: Deze wel, de inhoudslijn, maar die andere niet.

O: Oké.

R3: Ik wist niet eens dat die er waren als ik eerlijk ben. Ja...

O: Oké.

R3: Nee vooral dit, want dit zijn natuurlijk de grove doelen die ze moeten bewijzen.

O: Oké duidelijk. Bij het kiezen van de doelen hou je eigenlijk standaard, ongeveer, rekening

R3: Ja, maar dan wel wat ik globaal in mijn hoofd heb zitten. Maar ik check ze niet af, nee. Dat doe ik wel met de andere vakken, maar ja muziek is dan toch een iets wat meer ondergeschoven kindje merk je.

O: En waarom?

R3: Omdat we daar als team nog geen doorgaande lijn in hebben en in die andere vakken wel.

O: Oké, duidelijk.

R3: Want het is niet zo, ja we geven gewoon iedere week muziekles, maar het is niet zo dat ik zeker weet aan het einde van het jaar of we de doelen hebben behaald. Ik denk dat bijna niemand dat heeft binnen ons team.

O: Ja, duidelijk. Kom ik gelijk op de volgende vraag: hanteer jij in deze groep een doorgaande leerlijn?

R3: Ja, ik probeer wel wat ik denk dat ze aangeboden moeten hebben, wel binnen mijn jaar aan te bieden.

O: Oké en hoe komt deze doorgaande leerlijn dan terug in jouw muzieklessen? Wat doe jij om te zorgen dat het doorgaand is?

R3: Ik zorg wel dat er een opbouw op is. Dus ik neem af en toe een fluit mee en dan pak ik weer terug. Ik heb ook van die boomwhackers, die trek ik dan af en toe uit de kast. Maar het is niet ja... Ik zorg gewoon dat ik alle doelen heb bereikt, dat meer.

O: Oké dus niet bijvoorbeeld dat de ene les weer aansluit op het volgende?

R3: Nee, ik pak wel altijd terug, wat hebben we vorige week geleerd, als er een doel aan zit of ik vraag meestal aan het einde van de les wat hebben we nu geleerd? Bij liedjes is dat vrij duidelijk, maar bij een fluit dan vinden ze dat wel lastig om te benoemen dat het hoog of laag of hard en zacht is. Dat vinden ze dan wel moeilijker.

O: Ja, het is wel duidelijk. Bij de doorgaande leerlijn, maar ook daarbij gebruik je dus weer TULE die inhoudslijn, zodat het ongeveer klopt?

R3: Ja ongeveer, maar dat kan wel echt beter.

O: Oké en hoe zie je dat voor je?

R3: Ik zou me moeten verdiepen in die lijnen en dan kijken welke er zijn. Dan een planning maken, wat je wanneer aanbiedt.

O: Oké.

R3: Dat is natuurlijk ultiem.

O: Ja, dat is duidelijk.

R3: Eigenlijk moet dat er natuurlijk liggen, maar dat ligt er niet.

O: Hoe ben je tot de werkvorm van de les gekomen? Van de les die je net hebt gegeven.

R3: Dat is eigenlijk.... Eigenlijk heeft dat meer te maken met de klankstappen van taal. De takt stappen, dat je het visueel maakt, dus je tekent het allemaal uit. Ik laat dan alle ideeën vanuit de kinderen komen en mijn tekeningen zijn super simpel, maar het gaat erom dat ze het snappen. Als de kinderen weten wat ik moet tekenen, snappen ze wat ze moeten zingen. Een tekst lezen gaat nu nog veel te snel. Zeker bij zo'n hoog tempo. Dus dan tekenen we alles samen uit.

O: Oké en dat is dan ook meer vanuit taal?

R3: Op die manier hebben we ook bij taal een prentenboek en dan tekenen we alles na. De kinderen kunnen het dan ook onthouden en dan met bewegend leren er bij. En als je het dan op die verschillende manieren doet dan onthouden ze vanzelf de tekst. Dan hebben ze het uiteindelijk niet meer nodig.

O: Oké, gebruik je altijd dezelfde werkvormen of variëren de werkvormen gedurende alle lessen, dus niet specifiek deze les.

R3: Ja, als ik. Als ik een liedje aanleer dan is het wel altijd hetzelfde bewegen of ik teken erbij, zodat ze het kunnen onthouden, maar ik heb verschillende. Ik heb ook dat ik af en toe een canon doe. Dat is ook heel leuk. En nu bijvoorbeeld met die beer, dat ze dan tegen elkaar zingen. Dus daar probeer ik wel in te differentiëren.

O: Oké en hoe zit dat bij de andere domeinen? Dus niet alleen bij zingen, maar bijvoorbeeld bij muziek spelen en luisteren naar muziek.

R3: Ja, dan pas ik meestal hetzelfde toe. **Dan kijken we eerst naar het instrument en dan vraag ik hoe het instrument klinkt. Hoe kunnen we muziek maken?** Maar dat is eigenlijk bij alle instrumenten wel een beetje hetzelfde.

O: Hoe komt dat dat je dan voornamelijk daar bij de dezelfde manier blijft?

R3: Omdat ik denk dat dat de manier is hoe je een muziekinstrument aanbiedt.

O: Oké.

R3: Ja.

O: Duidelijk.

R3: Ik heb nog nooit zo over muziek nagedacht.

O: Nee, nu moet je weer even goed nadenken. Zijn er nog meer dingen waar je rekening mee houdt, bijvoorbeeld de muzikale ontwikkeling? Of kijk je naar de groep zelf?

R3: Ik probeer ze wel ook met instrumenten wat te laten horen. Wat te laten zien op het digibord, omdat ze daar gewoon vrij weinig mee in aanmerking komen. Zingen komen ze veel meer in aanmerking mee. Dat is toch wel een basis die iedereen heeft, maar het is niet zo dat ik... Ja er zijn wel verschillen met de instap van kinderen. Het is niet zo dat we echt differentiëren met muziek.

O: Oké, Waarom zijn de gegeven werkvormen, dus de werkvormen die je net hebt gedaan, waarom zijn die passend voor deze lessen? Je zei dat ik denk dat dit een manier is.

R3: Het past vooral bij de leeftijd. Ik denk dat dit een manier is om voor deze kinderen een tekst aan te leren. **Je kunt niet de tekst onder de neus schuiven en je bent automatisch bezig met het tempo volgen.** Verder hebben we ook wel lessen dat we echt op het ritme klappen, maar nu was natuurlijk het lied aanleren. Dat doen we wel het meest moet ik zeggen met muziek, een lied leren.

O: Waarom passen deze werkvormen bij de muzikale ontwikkeling van het kind?

R3: Het is vooral een taalontwikkeling hoor, **maar ze leren een tekst aanleren. Ze leren automatisch, doordat ze een lied meezingen, het ritme volgen.** We hebben een tijdje geleden ook een lied gehad waar ze dan veel te snel gingen. Dan stoppen we echt en zeggen we 'luister nou eens mee naar het lied' en dat ze ook weten wanneer ze in moeten zetten. Dat past er allemaal natuurlijk bij ritme en ja...

O: Dus kort samengevat door de tekst te oefenen gaan de andere aspecten automatisch mee?

R3: Ja.

O: Oké. Ik had net uitgelegd dat de leerdoelen van TULE voornamelijk op het KVB-model gebaseerd zijn. Als je kijkt naar de drie aspecten klank, vorm en betekenis, op welke manier besteed je aandacht aan aspecten tijdens jouw muzieklessen?

R3: **Deze les is dan meer gericht op betekenis. Het hoort bij een thema, je legt woorden uit en je wil dat ze een tekst onthouden. Als ik met mijn dwarsfluit doe zit ik meer bij klank, dus ik denk dat ik iedere keer een aspect wat meer belicht.** Ook al doe je ze altijd allemaal wel een beetje in een les, maar iedere les komt de een wat meer naar voren dan de ander.

O: Welk aspect komt naar jouw idee het meeste terug in jouw muzieklessen?

R3: **Betekenis**

O: Waarom?

R3: Omdat we de meeste lessen toch een lied aanleren. Daar zitten klank en vorm natuurlijk wel in, maar vooral betekenis.

O: Oké en dan richt je je voornamelijk op de tekst en tekst aanleren?

R3: Ja.

O: Oké en aan welke besteed je het minste aandacht of welke komt het minste terug in de lessen?

R3: Ik denk vorm.

O: En waarom denk je dat?

R3: Omdat ik die andere twee vrij veel aanbied. Plus ik bied vorm wel aan, want dat is natuurlijk ook gewoon de herhaling van het couplet en het refrein. Dat soort dingen benoem ik wel. Dat valt ook onder vorm neem ik aan, hè.

O: Ja, dat is vorm.

R3: Dus dat benoem ik wel altijd in mijn lessen. Dus er zit altijd wel een combinatie van alle drie, maar betekenis doe ik heel veel als ik een liedje aanleer en klank als ik er instrumenten bij haal. Dus dan komt vorm er automatisch bij en ik denk dat vorm ook meer richting de bovenbouw gaat. Die moet je natuurlijk wel aanbieden, maar ja...

O: Oke, welke heb je deze les naar jouw idee het meeste ingezet?

R3: Betekenis.

O: Ja dat had je eigenlijk al aangegeven hè. Voornamelijk door middel van tekst.

R3: Ja.

O: Op welke manier besteed jij aandacht aan de vijf domeinen? Hoe komen die terug? Je kunt kijken in de paarse cirkel.

R3: Ja, bewegen doe ik door uit te beelden wat ze zingen. Luisteren. Ik luister altijd eerst het lied voordat we überhaupt gaan zingen. Zingen lijkt me logisch. Het lezen-noteren is natuurlijk luisteren wat ze zingen en ik teken en zij bedenken wat ik moet tekenen. Wat bedoelen ze dan met maken?

O: Dat is muziek spelen, dus bijvoorbeeld instrumenten.

R3: Die kwam dus nu niet aan bod en die komt vrij weinig aan bod.

O: Oké. Lezen en noteren is voornamelijk muzieknoten, grafisch noteren en pictografisch, bijvoorbeeld tekeningen dat is een hele duidelijke pictografische notatie van wat je bijvoorbeeld zou kunt zingen of horen in de muziek. Dat gaat niet per se over woorden lezen, maar wel over het plaatje.

R3: Ja, het plaatje.

O: Welk domein heeft jouw voorkeur om te geven en waarom is dat zo?

R3: Klank.

O: Ohw sorry, ik bedoel de domeinen.

R3: Ohw de domeinen. Het zit allemaal aan elkaar verbonden, maar zonder het zingen, nou ja ik vind het wel leuk om naar muziek te luisteren, maar het leukst om met kinderen te zingen. Daar zijn de super enthousiast en dan stralen ze helemaal.

O: Voel je je daar ook het prettigste bij om dat aan te bieden of maakt dat niet zoveel uit?

R3: Jawel, ik denk omdat ik daar net wat meer ervaring in heb. Dus als ik een luisterles doe, dan bereid ik me meer voor.

O: Aan welke van de domeinen kom je het minste aan toe?

R3: Muziek maken met instrumenten.

O: En hoe komt dat?

R3: Omdat je dan een paar kinderen een instrument moet geven. Ik vind de xylofoon niet zo hmmm. Ik heb wel van die boomwhackers, maar dat vinden ze echt heel moeilijk in groep 3. Dus dat kan eigenlijk alleen maar als je een klein groepje hebt. Dus eigenlijk, omdat ik teveel kinderen heb en te weinig instrumenten. Bij de andere instrumenten bied ik hem aan in een kring en dan gaan we luisteren naar instrumenten. Dat soort dingen, maar dat doe ik wel minder.

O: Oké, maken is bijvoorbeeld ook bodypercussie, bijvoorbeeld, klappen stampen, met je lichaam geluiden maken, enzovoort. Doe je dat bijvoorbeeld wel?

R3: Nee dat doe ik ook veel te weinig.

O: Oké, duidelijk. De op een na laatste vraag: 'reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les met de kinderen of zonder kinderen?'

R3: Bij een liedje niet, maar wel als ik met ze een instrument heb bekeken dan vraag ik best wel vaak 'wat hebben jullie geleerd', 'wat weten we nu wat we eerst niet wisten'.

O: Oké en wat doe je dan met de informatie die je daar uithaalt?

R3: Daar pak ik wel de volgende keer op terug als we weer gaan spelen. Nou had ik laatst op mijn fluit gespeeld en die keer daarna gingen we met groep 3b er bij. Dan laat ik mijn kinderen uitleggen wat ze allemaal over een fluit weten. Dan kunnen zij het aan de rest leren.

O: Oké duidelijk. Wat is voor jou de meerwaarde van reflecteren?

R3: De les kan altijd beter. De kinderen hebben ook vaak veel tips.

O: Dus ook voor jezelf?

R3: Ja, gewoon voor je eigen ontwikkeling en hoe je die les beter kunt geven. Dus je reflecteert zelf, maar je laat de kinderen ook. Dat weten ze ook, dat ze dat ook in de klas altijd mogen benoemen als ze iets anders willen of iets anders willen doen, maar dat doen ze niet te snel uit zichzelf, want ze zijn gewoon nog jong.

O: Ja duidelijk, de laatste vraag. De les die je net gegeven hebt. Daar heb je vooral aandacht besteedt aan het zingen en het aanleren van een liedje. Bij elk domein horen een aantal leerkrachtvaardigheden. Ben jij je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziek? Wat je allemaal moet doen en kunnen als leerkracht?

R3: Wel een beetje, want dat heb je bij de meeste vakken, maar niet specifiek wat er nou echt anders is bij muziek. Natuurlijk dat alle kinderen zich veilig voelen en nooit bijvoorbeeld alleen voor de klas iets hoeven zingen als ze dat niet willen. Dat is bij muziek natuurlijk wel een ander ding. Trouwens dat is bij lezen net zo goed. Maar niet zo wat er nou echt specifiek wat er nou anders is bij muziek, dan bij de andere lessen.

O: Ik zal een voorbeeldje noemen, bijvoorbeeld: leiding geven aan een lied en iets voorzingen.

R3: Ja, jawel dat doe ik wel, maar dat doe ik automatisch en niet bewust. Net zo dat op en neer zingen. Dan wijs ik echt aan wie wat moet zingen.

O: Ja.

R3: Ja en ik zing ook altijd de melodie voor of ik laat het een kind doen, dat werkt ook heel goed. Bij een canon ben ik ook echt meer dirigerend bezig. Dus dat doe ik wel, maar daar ben ik me niet bewust van. ~~Dat doe ik omdat het anders toch niet lukt. Dus dan doe je dat automatisch.~~

O: Oké, zijn er leerkrachtvaardigheden waar jij je bij muziek onprettig bij voelt?

R3: ~~Nee. De kinderen hebben niet zulke hoge eisen dus ik heb wel eens dat ik wat zing dat niet helemaal zuiver is, maar op deze leeftijd vinden ze dat helemaal niet erg. Dus nee.~~

O: Dat is fijn!

R3: Ja.

O: Dat was eigenlijk de laatste vraag. Dankjewel!

R3: Ja, oké!

intentie, organisatie, methode, doorgaande leerlijn, muzikale ontwikkeling, Klank, vorm, betekenis, vijf domeinen, leerkrachtvaardigheden, hanteren en formuleren leerdoelen, reflecteren

Transcript interview respondent 4

Datum: 5-2-2020

Duur: 20:21 minuten

O: ~~De eerste vraag. Een les kan met verschillende doelen gegeven worden.~~

R4: Ja.

O: ~~Bijvoorbeeld muzikale vaardigheden aanleren, ter ondersteuning bij een ander vak, vakintegratie, thematisch, sociaal-emotionele ontwikkeling.~~ Met welke intentie geef jij muziekles?

R4: Ik geef vooral als sfeerelement in een klas. Ik hoop dat daar een ontspannen gezellige sfeer door ontstaat, die ik weer kan terugpakken, bijvoorbeeld op een later moment in de week. Zoals ontspanningsmoment. Ik vind het leuk om melodielijnen te laten horen, van hoog en laag, dat ze soms in een refrein een keer in een zin omhoog en dan weer omlaag gaan. Dat vind ik goed. Ik vind het leuk als de ruimte er is om de kinderen erbij te laten bewegen. Dat het een stuk ontspanning geeft. Dus.. en wat ook meespeelt is dat kinderen leren te zingen wat dan weer effect heeft op het sparren podium. Dat kun je terugkoppelen naar een presentatie naar ouders toe.

O: Oh ja, dus deels vermaak met muzikale vaardigheden daarbij?

R4: Ja.

O: En dat sfeer maken is dan meer het sociaal-emotionele?

R4: Ja precies en ontspanning. Klopt.

O: Bepaal je per les dat je bijvoorbeeld muzikale vaardigheden aan gaat leren?

R4: Nee, dat zit er eigenlijk bij alle lessen wel in. Probeer ik zo'n beetje. Het ene liedje is meer te gebruiken met bewegingen en andere die zijn wat rustiger, maar ik heb niet specifiek van nu ben ik alleen maar bezig met dit. Ik probeer meer te integreren.

O: Is het meer een combinatie van?

R4: Een combinatie van. Iedere keer zo terug te laten komen.

O: Hoe vaak in de week geef je muziekles?

R4: Als ik alleen lesgeef, een keer per week. In principe heb ik op de woensdag of op de donderdag vaak een muziekles.

O: Oké en hoe lang duurt zo'n muziekles?

R4: Een half uurtje maximaal. Ja 20- 25 minuten maximaal, ja een half uurtje.

O: En doe je ook wel eens als tussendoortje muziek aanbieden?

R4: Ja, soms wel. Ja, dat deed ik wel. Ja normaal wel. Als ik dan tien minuten over had zei ik: "Jongens we zingen even het liedje van vorige week en dan die en die en die, drie erbij." Dat was dan even een stukje invulling.

O: Ja. Hanteer je een muziekmethode?

R4: Nee, nee. We hebben wel muziekmethodes gehad, maar die heb ik laten zitten. Ik ken gelukkig heel veel liedjes. Ik heb een hele map met liedjes en daar haal ik gewoon iedere week een liedje uit en daarmee kom ik het schooljaar wel rond zo ongeveer.

O: Oké en waarom hanteer je die muziekmethode niet?

R4: Omdat ik niet goed ben in noten lezen.

O: Oké.

R4: En dan ken ik de liedjes niet goed. Ik heb dan iemand nodig die mij de wijs, de melodie, laat horen.

O: Oké, duidelijk.

R4: Dus ik ~~teer op liedjes die ik ooit zelf heb aangeleerd of geleerd en die komen dan steeds weer terug.~~

O: Oké, duidelijk.

R4: Ja, ja.

O: ~~Hoe ben je tot het doel van deze les gekomen? Of hanteer je een doel? Dat is de eerste vraag.~~

R4: ~~Mijn doel voor mezelf, voor de leerlingen, is op een leuke manier bezig zijn met zang, melodie en de termen refrein en couplet enzovoort.~~

O: ~~Dat heb ik gehoord inderdaad.~~ Hanteer je normaal gesproken wel een lesdoel voor die kinderen bij muziek?

R4: Nee, nee, **nee eigenlijk is het meer gewoon het moet gewoon lekker zingen zijn.** Het merendeel doet daar aan mee. Een paar jongens vinden er geen klap aan en die willen er onderuit komen, maar ik denk dat het gros 95% meedoet en beeld het maar uit. Dan staat het merendeel enthousiast mee te zingen. **Dat is eigenlijk mijn doel. Een stuk ontspanning in een dag van leren, leren, leren.**

O: Oké duidelijk, bij het vormgeven van jouw muzieklessen.

R4: Ja.

O: Heb je daar enigszins een koppeling met TULE? Dus met de leerlijn die er voor kinderen is.

R4: **Ja, die zal er best wel inzitten, maar niet specifiek dat ik daar echt zo aan denk. Nee.**

O: Maar als je bijvoorbeeld kijkt naar de doelen?

R4: **Ja daar wijs ik wel op bij het aanleren. Dat er klankverschillen zijn. De ene gaat omhoog, de ander gaat omlaag.** ~~Daar wijs ik nadrukkelijk op. Ja ik zing zelf graag voor en dat kinderen herhalen, dat het auditief binnenkomt. Dat vind ik een prettige manier van werken.~~

O: Maar echt vanuit TULE wordt er niet gewerkt?

R4: Nee.

O: Is het wel te herleiden naar?

R4: **Ja, maar ik benoem het niet expliciet?**

O: Hanteer je een doorgaande leerlijn?

R4: Nee.

O: Nee, duidelijk.

R4: **Nee, die heb ik niet. Nee wat ik zeg. Ik heb een hele zwik liedjes, die komen aan bod en daar zit niet.... Ja er zit wel opbouw in, in tekst. Naar mate het schooljaar vordert komen er liedjes bij die veel meer tekst hebben, waarbij auditief en het geheugen getraind moet worden.**

O: Ja.

R4: **Dus in die zin zit er een opbouw in. Ik begin met liedjes die vrij simpel zijn voor groep 4, die eigenlijk voor de kleuters zijn.**

O: Ja en zit daar dan ook variatie in bijvoorbeeld klankaspecten, dus toonhoogte of melodietjes?

R4: Ja, ja naarmate ze verder komen zitten er complexere melodieën in.

O: Oké. Je hebt vandaag vooral gezongen. Hoe ben je tot de werkvorm van de gegeven les gekomen?

R4: Tot de werkvorm. Ik had er ook instrumenten bij kunnen halen, maar ik weet dat dat heel veel onrust geeft. Dus ik kies er vaak voor om het te houden bij het zingen van liedjes. Dan is er al voldoende reuring in de tent. Ik heb er wel over nagedacht hoor om bekkens en triangels en heel de reutemeteut erbij te pakken, maar ik houd het bij zingen, omdat dat gewoon één eenvoudiger te doen is in een half uur, twee het minste onrust geeft en het makkelijk te organiseren is. Ik heb dus bewust gekozen voor zingen.

O: Ja, oké duidelijk. Je vertelde net dat je je inspiratie voornamelijk haalt uit de map met liedjes die je al kent. Heb je verder nog inspiratiebronnen voor werkvormen?

R4: Ja, ook gebaseerd op de liedjes die er zijn. Wat mij ook wel helpt is als collega's leuke liedjes hebben. Zo van 'oh ken je dit liedje'. Dus als een collega een leuk liedje gebruikt bij het sparrenpodium, kan ik die mooi gebruiken voor volgend jaar.

O: Oh ja.

R4: Dus dat helpt ook mee.

O: Dus ook inspiratie vanuit collega's?

R4: Ja, ja.

O: Oké, bij het bedenken van een werkvorm, waar houd je naast de rumoerigheid nog meer rekening mee?

R4: Nou ja, de mate waarin ze het leuk vinden.

O: Het enthousiasme?

R4: Ja, nu zitten er een paar kinderen bij die gewoon nadrukkelijk het niet leuk vinden. Dat komt zelden voor. Eigenlijk vinden alle klassen zingen leuk, maar dat ik er nu drie heb die met een kwade kop gaan zitten kijken 'ik wil hier weg', dat komt bijna niet voor en zeker niet als je erbij gaat bewegen. Dus dat valt mij op.

Voorgaande jaren ging het een stuk makkelijk.

O: Oké, varieer je in de werkvormen?

R4: Nee het is bijna altijd hetzelfde patroon. Ik zing voor, de kinderen leren het aan. Dan grijp ik terug op de liedjes daarvoor, waarbij ik dan steeds meer mijn eigen zang weglaat. Dat ze het meer op eigen gelegenheid moeten doen en dan nog een keer het nieuwe liedje. Dat zit het er vaakst in.

O: Oké.

R4: Ja dat ik eigenlijk dezelfde structuur.

O: Ja, duidelijk. Waarom passen de werkvormen bij de muzikale ontwikkeling van het kind?

R4: Dat is een hele goede. Nou ja, omdat ik denk dat kinderen steeds complexere liedjes kunnen aanleren. Ik heb geleerd dat de methodiek van voorzingen en nazingen of een couplet in stukjes breken en dan twee zinnetjes. Ik heb op mijn opleiding geleerd dat dat een goede manier was om zo een liedje auditief aan te leren. En ik denk dat dat zeker zo is. De liedjes worden complexer en met

moeilijkere woorden en zinnen naarmate het schooljaar vordert en dat dat aansluit op wat kinderen aankunnen zo. In de groei van groep 4.

O: Ja, dus met name de complexiteit die aansluit op de ontwikkeling?

R4: Klopt.

O: Oké. In hoeverre ben je op de hoogte van de muzikale ontwikkeling?

O: Ook buiten het domein zingen.

R4: Nee, op de hoogte, ~~nee niet expliciet.~~

O: Nee. Ik heb net dat plaatje laten zien met klank, vorm en betekenis. die komen dus eigenlijk terug in de doelen die TULE voorschrijft.

R4: Ja.

O: Op welke manier besteed jij aandacht aan deze aspecten tijdens muziek?

R4: Klank, doe ik dan wel met het aanwijzen van een melodie die omhoog gaat of omlaag gaat. Ook waar het staccato gezongen moet worden. Hé, dus daar ben ik wel mee bezig.

Betekenis kwam nu niet zo naar voren, maar ik koppel wel vaak terug wanneer er woorden inzitten waarvan ze de betekenis niet kennen. Wat betekent dat? Dat is een, maar ook wat ik heel goed vind, is het uitbeelden van dat wat ze zingen. Dus dat is dan betekenis gekoppeld aan lichaamsbeweging aan de inhoud van tekst.

En vorm was?

O: Bijvoorbeeld een couplet en refrein of a-b-structuur.

R4: Ja, dat komt ook af en toe naar voren, bijvoorbeeld als iets wordt herhaald. Dat neem je het refreintje.

O: Ja en herhaling is ook een vormaspect.

R4: Ja.

O: Welk aspect komt het meeste terug tijdens jouw lessen?

R4: Ja dat is een koppeling. Dat kun je niet los zien. Ik denk klank, veel. Betekenis ook wel als de klas het toestaat. Als er ruimte is om ze te laten bewegen. Dan gaat dat goed. De ene klas kan dat makkelijker aan dan de andere klas. Ja.

O: Ja, duidelijk. Dan gaan we nu kijken naar de paarse cirkel. Daar zie je de domeinen. Zingen, lezen, noteren. Een vorm van muzieknotatie. Bewegen op muziek. Maken, spelen met muziekinstrumenten en met het lichaam en luisteren. Op welke manier besteed jij aandacht aan de vijf domeinen?

R4: Uhhhmm, ha ha ha. Zingen is duidelijk. Bewegen ook wel. Maken is mindere mate. Dat is gewoon zo. Ik wil het wel, maar voordat je de instrumenten hebt en we hebben nu nota bene in karren gezet op wielotjes met het idee dat je het mee naar de klas kunt nemen. Dus het is gewoon absoluut waar dat het de meest makkelijke vorm is van muziek maken, gewoon zingen en bewegen. Dat lezen en noteren... ik weet, dat heb ik wel geleerd, dat je dat met lijntjes en trapjes kunt aangeven. Dat doe ik nooit. Ik doe het wel met handbewegingen om die lijn aan te geven. Dat is niet echt noteren, maar wel het visueel maken. Luisteren deed ik vroeger wel. Klassieke muziek en zo, van de mol-douw en de Bolero. Dan moesten kinderen luisteren en dan zaten ze daarbij te tekenen. De geluiden en de klanken. Dat is allemaal weg.

O: En hoe komt dat?

R4: Omdat je al zo vol zit. Daar ligt het echt aan. Ik had vroeger echt veel meer tijd voor die leuke dingen en nu is het meer zo van: dat moet nog, dat moet nog en dan schuif je een vak als muziek weg.

O: Ja, duidelijk.

R4: Dus ik heb vroeger echt veel klassieke muziek geluisterd.

O: Maar nu minder?

R4: Nu niet meer. Dat zit er gewoon niet meer in.

O: Welk domein heeft jouw voorkeur en waarom?

R4: Zingen is gewoon het makkelijkste. Ik zing graag en als de klas een beetje enthousiast mee doet, stimuleert me dat enorm. Als je dus drie van die gasten hebt dan houdt mij dat wel tegen, moet ik eerlijk zeggen. Aan de andere kant, het enthousiasme van kinderen, als ik zie hoe ze enthousiast mee doen en ook als ik hoor "Jeroen we hebben al heel lang geen liedje meer van jou geleerd", weet ik goh, dat moet weer gebeuren. Dus ze komen ook zelf bij mij aan met zo'n vraag, dus dat helpt me dan wel weer.

O: Oké en welk domein zet jij het minste in?

R4: Luisteren. Tenminste klassieke muziek luisteren. En maken vooral.

O: En wat is daarvoor dan de reden? Dat de tijd het niet toelaat?

R4: Ja.... en omdat ik vind dat ze er druk van worden. Het nodigt toch uit tot bewegen en dat mag ook, maar ja ik zit dan toch met het idee dat ik over 20 minuten daaraan moet beginnen. Dus ik wil compact snel resultaat.

O: Duidelijk. Reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les?

R4: Uhm niet. Ja soms met de kinderen, met de klas. Ja soms. Zo van moeilijk liedje of de volgende keer doen we het nog een keertje extra over en heel soms ook wel naar het proces, naar hoe het is gegaan, wat ze ervan vonden, wat ik ervan vond. Dat zit er alleen niet structureel in.

O: Oké en wat doe je met de informatie die je uit zo'n reflectie haalt?

R4: Het helpt wel mee om een liedje te herhalen of om extra aan te leren of om stukjes die fout gaan even te laten zitten en volgende keer nadrukkelijk goed aan te leren.

O: Ja.

R4: En het stimuleert me wel weer om dan een volgend liedje op te pakken als ik weet dat ze het heel erg leuk vinden.

O: Ja. Duidelijk. Je zei net dat je niet altijd reflecteert. Hoe komt het dat je niet standaard reflecteert op de les?

R4: Met de kinderen?

O: Ja.

R4: Tijdsgebrek weer. Dat is het gewoon. Dat je denkt 'oké ik heb nog 20 minuten over voor mijn spellingles'. Ja dus het is meer zo van 'hup, schriften opruimen en door naar de volgende les'. Het is gewoon dat ik de ruimte niet neem, omdat ik weet dat er nog veel meer achteraan komt.

O: Ja, begrijpelijk. De laatste vraag alweer.

R4: Ja vertel.

O: ~~De les die je net gegeven hebt. Daar heb je vooral aandacht besteedt aan het zingen en het aanleren van een liedje. Bij elk domein horen een aantal leerkrachtvaardigheden.~~ Ben jij je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziek? Wat je allemaal moet doen en kunnen als leerkracht?

R4: ~~Ja, daar ben ik me wel bewust van. Ik zie wel dat je daar leiding in moet nemen, maar ik zie ook wel dat muziek maken, wat dan ook een expliciet onderdeel is, dat laat ik dan wel zitten.~~

O: ~~Ja.~~

R4: ~~Ja, dus ik zie dat ik bij zingen er ruimschoots aan voldoe. Bij bewegen komt het ook wel aan bod. Maar er zijn wel domeinen waar ik explicieter mee bezig kan zijn.~~

O: ~~Ja, waar je verbetering in zou kunnen zien?~~

R4: ~~Ja, absoluut.~~

O: Zijn er ook leerkrachtvaardigheden waar je je onzeker bij voelt?

R4: ~~Nou leerkrachtvaardigheden, bijvoorbeeld het aanleren van nieuwe liedjes die ik zelf nog niet ken?~~

O: ~~Ja, bijvoorbeeld.~~

R4: ~~Ja, daar ben ik onzeker in. Dan moet ik het echt van een cd horen of van internet. Dus die zou ik niet gauw zelf pakken, nieuwe liedjes. Dus daar heb ik wel extra ondersteuning nodig.~~

O: ~~Oké, duidelijk.~~ Bij welke vaardigheid voel jij je het meest prettig?

R4: Ja zingen en bewegen.

O: Maar wat specifiek wat jij als leerkracht daarbij doet bijvoorbeeld een didactiek.

R4: ~~Oké, oohhw. Toonhoogte, uitbeelden, enthousiasmeren. Dat denk ik zo.~~

O: ~~Oké, nou duidelijk. Dat was dan de laatste vraag. Dankjewel.~~

R4: ~~Goed zo!~~

Bijlage 5: transcript groepsinterview

intentie, organisatie, KVB, de vijf domeinen, leerkrachtvaardigheden, doorgaande leerlijn, hanteren en formuleren leerdoelen Bij het tweede deel zijn de labels: knelpunten, kansen en mogelijkheden en handvatten.

Transcript groepsinterview 20-2-2020

O: ~~Maar als eerste een algemene vraag.~~ Op welke manier besteden jullie aandacht aan een doorlopende leerlijn muziek op deze school?

R3: Ik zou bijna willen zeggen niet.

R4: Nee.

R2: Nee, denk het niet.

O: Ik ben benieuwd hoezo niet en wat jullie dan wel aan muziek doen.

R3: ~~He,~~ we hebben natuurlijk wel, als ik naar zang kijk, dat iedereen liedjes aanbiedt die bij de leeftijdsgroep hoort. Dus wat dat betreft is dat een doorgaande lijn. Omdat het anders gewoon niet werkt natuurlijk. Maar voor de rest hebben wij wat dat betreft geen afspraken over wat we willen dat aangeboden wordt bij muziek en ook niet wat in welke groep.

R7: En zeker niet per leerjaar.

R3: Nee.

O: ~~Nee.~~ Dus in het leerjaar zelf zit wel iets van opbouw, maar er wordt niet van jaar op jaar een doorgaande leerlijn gehanteerd?

R7: Nee.

O: ~~Oké duidelijk.~~ Wat wordt er wel gedaan? Niet alleen bij de lessen, maar hoe komt muziek binnen jullie onderwijs terug?

R5: Bij de kleuters is het in ieder geval thematisch dat we liedjes aanleren, al dan niet met ritme en hoog en laag en dat soort dingen. Daar is verder niet echt een opbouw in. Ik heb eigenlijk wel, wat in de domeinen staat, die gebruik ik wel, maar niet in een specifieke volgorde of opbouw of wat dan ook.

O: En hoe zit dat met vieringen of optreden?

R3: We hebben vaker vieringen. Als we met de hele bouw zijn. Dan zingen we of liedjes. We hebben een schoollied. Maar ook met het sparrenpodium of met kerst. Dan hebben we een muziekochtend waarin kinderen kunnen optreden. Dus in vieringen zit altijd wel iets van muziek.

R4: Ja en ik hou ook nog wel een beetje de seizoenen in de gaten en liedjes die daarop aansluiten.

O: Dat is dan dus ook thematisch?

R4: Ja.

O: ~~Oké. Volgende vraag.~~ Hoe zetten jullie de leerlijn bij kerndoel 54 van TULE, dus die leerlijn die op het bord staat en die in je boekje staat, hoe zet je die in tijdens het muziekonderwijs?

~~Daarbij heb ik een werkvorm bij. Ik zou jullie willen vragen om in twee groepen van drie te gaan zitten en jullie meningen en reacties op te schrijven op post-its en deze op het blad te plakken. Ik vraag jullie goed na te denken over de vraag. Het zou kunnen dat je de leerlijn niet terug laat komen, maar ook dat mag opgeschreven worden. Ook graag opschrijven wat wel terug komt en hoe dat terug komt. Ook~~

wanneer je het niet met elkaar eens bent mag je het opschrijven. Dit doen we ongeveer 4 minuten, daarna gaan we ze bespreken.

R2: Moet je omschrijven hoe je het doet of wat je doet?

O: Wat je doet.

R3: En als je het niet doet dan schrijf je alleen op dat je het niet doet?

R4: Oké.

Antwoorden in tabel:

Groep 1 (respondenten 2, 5 en 6)	Groep 2 (respondenten 3,4 en 7)
• Meditatie muziek na het dansen met bewegingen. • Eenvoudige liedjes op rijm etc. • Klassieke muziek luisteren • Just dance • Rondom thema's liedjes aanbieden • Muziek maken, klappen meedoen, leerlingen tegenstellingen laten horen. • Zelf zingen, bedenken van liedjes • Liedjes op toonhoogte zingen	Zingen: • Korte, ritmische thematische liedjes in C doen we wekelijks • Meezingen met cd – eigenwijs • Ritme klappen • Refrein/couplet wordt besproken Groep 4b: • Articulatie zuiverheid Luisteren: • Luisteren – betekenis • Hard/zacht op fluit aanbieden 3a • Meezingen met de leerkracht minder met de cd • Hard/zacht, echo en canon • Snel/langzaam groep 4b

R3: Wij doen heel veel aan zingen en dan zijn onze liedjes toevallig ook nog in C en we wisselen toevallig ook nog van maat, maar dat is meer omdat je verschillende liedjes gebruikt. Wij zingen regelmatig mee. Respondent 4 zingt vooral zelf. Resp. 7 klapt vaak een ritme, ik benoem altijd refrein en couplet en respondent 4 zit dan weer veel op articulatie en zuiverheid. Dus dan eigenlijk krijg je wel een doorgaande lijn.

O: Als je deze vraag hoort, denken jullie dan dat je het meer op gevoel doet en het toevallig aansluit of doen jullie vanuit voorbedachte raad lesgeven aan de hand van deze leerlijn?

R7: Nee, ik kijk echt naar het thema.

R3: Ik heb het wel vaag in mijn achterhoofd.

R4: Nee, ik doe gewoon.

M: Op gevoel doe jij?

R4: Ja, op gevoel. Ja, ze van 'ooh nou kan ik dit inbrengen', maar ik ga echt niet kijken wat ik nog mis.

R7: Ik kijk naar het thema. Waar past het liedje bij?

O: Mag ik dan concluderen dat jullie niet specifiek de leerlijn inzetten.

R4: Ja, dat klopt.

R3: Inderdaad.

R7: Ja.

O: Hoe zit dat bij de andere groep?

R6: Wij zitten vooraan in de lijn. Dus eigenlijk alles wat wij doen is altijd goed.

R3: Nee want je moet nog steeds alles uit die lijn aanbieden.

R6: Nee, dat weet ik, maar goed. Is het toevallig? Ik heb dit wel op de pabo gedaan. Ik bedoel ja. Je weet het...

R7: Je weet het, maar doe je het ook?

R4: Ja doe je het ook?

R6: Ja ik doe het.

R2: Doe jij het bewust dat jij een liedje kiest?

R6: Ik doe het net zoals respondent 4 niet dat ik alles langs ga of ik alles heb gehad.

O: Maar wel bewust met de kennis gekoppeld aan de leerlijn?

R3: Nee.

R6: Maar wij koppelen toch geen zangles aan leerlijnen?

R7: Precies.

R3: Maar eigenlijk hoort dat wel. Je wil he...

R6: Ik weet deze leerlijn en ik heb muzieklessen gehad en vanuit daar...

O: Sluiten ze aan op de leerlijn?

R6: Ja die sluiten aan.

R3: Maar stel je vergeet een deel, dan vergeet jij dus dagelijks om dat aan te bieden?

R6: Ja dat klopt.

R4: Ja.

R6: Maar als ik dan zo kijk dan denk ik wel dat wij het grootste gedeelte van de lading dekken.

O: Oké, In groep 3-4 wordt dus eigenlijk meer op gevoel gehandeld, wat toevallig aansluit op de leerlijn en in groep 1-2 is het meer dat je wel van de leerlijn weet, maar niet alles dekt. Kan ik dat zo omvatten?

R3: Ja.

R6: Ja.

O: Oké, we gaan nu kijken naar het klank-vorm-betekenis-model. Hoe komt dit model terug binnen jullie lessen? Dus besteed je veel aandacht aan klank, vorm of betekenis en hoe komen deze aspecten terug? We doen dit op dezelfde manier als net. Nu time ik 2 minuten. Kort steekwoorden opschrijven.

Antwoorden in tabel:

Groep 1 (respondenten 2, 5 en 6)	Groep 2 (respondenten 3,4 en 7)
• Muziek uitbeelden -> woorden • Klank hoogte (bromstem) • Instrumenten gebruiken	• Betekenis tekst -> meeste aandacht • Klankhoogte aangeven en ritme • Fluit inzetten voor hoog en laag

	• Woorden verklaren • Refrein/couplet benoemen
--	---

R2: **Woorden uitbeelden passend bij de muziek. Klank hoogte let ik op - bromstemmen, let op hoe je staat, ademhaling.**

O: Klank aspecten voornamelijk en betekenis. Vorm? Komt die terug?

R5: ~~Uhhhm.~~

R2: **Die vind ik even lastiger.** ~~Vormtechnieken.~~

O: Wordt er rekening gehouden met het KVB-model?

R2: **Nee. Ik vind het lastig.**

R6: ~~Dat komt ook, omdat je geen methode hebt.~~ ~~Omdat je geen methode hebt weet je niet of je het wel elke keer goed doet.~~

O: ~~Ja, duidelijk.~~ En bij de andere groep, hoe zit het bij jullie?

R3: **Alles een beetje, maar het meeste betekenis?**

O: Hoe komt dit terug?

R3: **Ja echt in alles. Het uitbeelden, tekenen in 3 en lezen in 4.**

Emoties minder.

R2: **Dat doe ik wel qua meditatie muziek, dan let ik op het gevoel wat je bij muziek krijgt. Bijvoorbeeld rustig en drukker worden van muziek.**

O: ~~We gaan het nu hebben over de vijf domeinen.~~ Ik heb vijf vakken met de domeinen. Ik wil jullie vragen bij elk domein een blaadje te plakken met groen of rood. Rood betekent ik doe dit weinig tot niet en Groen is veel. Wanneer het er tussen in zit, zet je er een groene en rode streep op. Daarna bespreken we de flappen.

Antwoorden in tabel:

Domein	Frequentie rood	Frequentie groen	Frequentie rood/groen
Luisteren	1	3	2
Zingen	-	6	-
Muziek maken	3	3	-
Bewegen	-	6	-
Lezen en noteren	6	-	-

Kort samengevat:

Bewegen:

O: *Waarom komt bewegen heel veel terug?*

R7: **Omdat je zeker bij jonge kinderen muziek gebruikt om even te ontspannen en daarbij te bewegen. Dat doe ik meerdere keren per dag**

R3: Ik leer kinderen vaak een liedje aan door bewegingen te onthouden. Je kunt het niet opschrijven, dus je gebruikt bewegingen.

Noteren en lezen:

O: In hoeverre komt dit aanbod?

R4: Niet.

R2: Te weinig.

R3: Een keer per jaar met boomwhackers. Dan moeten ze kleurtjes lezen.

O: Waarom lastig?

R2: Te weinig kennis.

R3: Kinderen vinden het heel lastig.

R4: Ik weet het zelf ook niet.

R6: Weinig aanbod.

R3: Wel eigen kennis maar weet niet hoe je het in moet zetten.

R5: Voorbereidingstijd te kort.

Zingen:

O: Waarom zingen?

R4: Makkelijkste hè.

R3: Tijd gebrek - liedje eenvoudiger voor te bereiden.

R2: Zingen doe je bij alles. Zingen is een goed middel.

Luisteren:

O: Wat wel?

R7: lessencyclus

R3: Voldoet aan alle doelen. Biedt het aan maar veel minder vanwege tijd.

R4: Deed het vroeger.

O: Waarom niet?

R6: Tijdsgebrek.

R5: Wanneer het klaar ligt wordt het wel gepakt.

Muziek maken:

Wat wel?

R6: klappen, stampen, met instrumenten.

Waarom niet?

R7 + R3: doen het te weinig

R4 + R2: Puinhoop, klassenmanagement

R4: Tijd

O: Oké duidelijk. Nu gaan we het hebben over jullie wensen. Welke kansen en mogelijkheden zien jullie om onderwijs te geven aan de hand van de leerlijn van TULE? Dat gaat terug naar de allereerste vraag 'wat doe je met de leerlijn'. Welke kansen en mogelijkheden zien jullie om dat te verbeteren?

R4: Dus ook wat je nog mist?

O: Ja deels ook, maar later krijgen we ook nog de vraag welke knelpunten jullie ervaren. Nu gaat het vooral over de kansen en mogelijkheden.

Antwoorden in tabel:

Groep 1 (respondenten 2, 5 en 6)	Groep 2 (respondenten 3,4 en 7)
• Methode • Rouleren specialisme • Muziek leerkracht • 1-2-3 zing • Meer inzicht in de doelen + uitleg • Kant en klaar: lessen met opbouw • Boomwhackers • Meer instrumenten	☐ Helder wat je moet aanbieden. ☐ Praktijkvoorbeelden ☐ Doorgaande lijn (1 t/m 8) ☐ Meer opbouw in de lessen ☐ Meer informatie voor de leerkracht ☐ Het notatiesysteem duidelijk over laten komen ☐ Afwisseling tussen liedjes + luisteren ☐ Meer aandacht voor de andere vergeten doelen/domeinen

O: Resp. 4, welke kansen en mogelijkheden zien jullie?

R4: Dat er een doorgaande lijn is die we moeten aanbieden.

O: Op welke manier zien jullie die leerlijn voor je? Bijvoorbeeld dat er doelen vaststaan die aangeboden moeten worden of dat er overleg is tussen klassen? Hoe zien jullie die doorgaande lijn voor jullie?

R3: Ik zou echt op papier willen hebben. Die doelen bied je aan in groep 1-2 en die in 3-4 en die in 5-6.

R4: Ja, precies.

R2: En les opties bij wijze van spreken erbij.

O: Oké.

R3: Maar ook weer niet te vast.

R2: Nee.

R3: Want ik vind het ook heel leuk als we wel ruimte hebben voor thema liedjes. Als je een methode hebt die je iedere week moet geven, dan kun je eigenlijk niet eens een liedje aanbieden dat bij het thema past.

R2: Dat het vrij is om wel de keuze te maken.

R3: Ja maar, dat je dus ook wel de vergeten doelen aanbiedt.

R4: Ja.

R3: Want ja, nu werd het duidelijk dat we sommige dingen heel veel aanbieden, maar die andere doen we minder.

R4: ~~Daar doen we niks mee.~~

R3: ~~Ja, daar moet natuurlijk wel een doorgaande lijn in komen.~~

O: Zijn er nog meer dingen uitgekomen?

R4: Ik zou kansen zien om meer af te wisselen, tussen de domeinen.

O: Ja, oke.

R4: Het is nu heel eenzijdig hè. Liedjes, liedjes, liedjes. ~~Dus dat zou ik ook wel zien als kans.~~

O: En nog meer? Want ik zie meerdere briefjes op het blad.

R4: Meer achtergrond informatie voor de leerkracht.

O: Oké.

R4: En meer aandacht voor vergeten doelen.

O: Oké en wat staat op dit briefje?

R4: Meer opbouw in de lessen.

O: Qua structuur?

R4: Ja makkelijkere liedjes aan het begin van het schooljaar en moeilijker aan het eind.

O: Oh zo.

R4: Zodat ze verder komen. Moeilijkere teksten, meer dynamiek in ritme.

O: Is er iemand die daarop wil reageren?

R5: ~~Bij de kleuters is dat natuurlijk lastiger, omdat je elke keer nieuwe kindjes krijgt.~~

O: Ja.

R3: ~~Maar het kan toch ook zo zijn dat jullie de basis aanbieden en dat wij daar op voortborduren?~~

R6: ~~Ja maar als er dan iemand bij komt heeft die net de basis gemist.~~

R5: ~~Ja en groep 2 is natuurlijk al veel verder.~~

O: Ik ga door naar de andere groep.

R2: Ik heb ook meer instrumenten, we hebben heel veel instrumenten, maar als je meer van hetzelfde hebt kun je meer een dingen doen. Ook een methode, waardoor je dus opbouw hebt en van A tot Z een jaar volmaakt. Ook meer inzicht wat resp. 2 ook al aangaf. Dus meer inzicht waardoor je dus uitleg hebt en meer denkt 'oh ja, maar bij deze les kan ik ook dit erbij pakken'.

R6: Bijvoorbeeld een muzikleerkracht die ondersteunt of een digitale ondersteuning.

O: Hoe zien jullie een muzikleerkracht voor jullie? Bijvoorbeeld een leerkracht die tips geeft en workshops of die jullie lessen overneemt?

R6: Een leerkracht die muzieklessen overneemt.

R2: Waarbij je zelf de vervolgles geeft. Dus dat hij een keer in de week er is, maar de rest van de lessen doe ik zelf.

R3: Als ik geen muziek meer mag geven zou ik dat heel jammer vinden.

R2: Ja.

R5: Ja we kunnen ook gebruik maken van elkaars specialisme. Vroeger maakten we gebruik van een carrousel. Dat bijvoorbeeld op vrijdagmiddag een leerkracht muziek geeft en de ander handarbeid of alleen muziek een blok.

R4: Ja.

R3: Nu is natuurlijk dit onderzoek gericht op de onderbouw, maar als er iets bedacht wordt, zou dit ook doorgetrokken moeten worden naar de bovenbouw. Dat bijvoorbeeld als er een muziekmethode komt, dat deze ook geschikt is voor de hele school.

O: Oké. Dus eventueel een muziekmethode als houvast of digitale ondersteuning, desnoods een leerkracht of gebruik maken van specialisaties?

~~Nu heb ik eigenlijk dezelfde vraag, maar dan gericht echt op de vijf domeinen.~~ Wat zie je binnen de vijf domeinen wat je kunt verbeteren en welke kansen en mogelijkheden zien jullie? ~~Heel veel is er al gezegd, maar ik wil toch even meer verdieping naar die domeinen.~~

R3: Ik denk dat dat....

R4: Het overlapt heel erg.

O: Wat je nog niet hebt opgeschreven, mag je erbij zetten.

R3: Maar ja dat is eigenlijk hetzelfde. Meer aandacht voor de andere vergeten doelen.

O: Of hebben jullie eigenlijk zo van die vijf domeinen, we hebben alles daar eigenlijk wel over gezegd.

R7: Ja, daar hadden wij al rekening mee gehouden.

R4: Ja.

R2: Ja, want dat heb je in je hoofd om die kansen en mogelijkheden te benoemen.

O: En is het dan meer inzicht en kennis over de doelen en in de vakinhoud?

R2: Ja.

O: Gaat het dan ook voornamelijk over meer kennis over de vakinhoud van die domeinen die jullie aangaven minder te doen?

R2, R5, R3, R7: Ja

R3: En dan echt specifiek richting eigen groep. Want een les in 8 zal misschien wel beter lukken dan in de onderbouw. Vooral die vergeten doelen dan.

O: Dus gericht op de leeftijd en de muzikale ontwikkeling?

R3: Ja.

O: Oké. Hoe zien jullie het verwerven van die kennis voor jullie? Op welke manier?

R3: Een actieve workshop.

R4: Nee, een goede methode.

R2: Ja, maar eerst wil ik het weten, voelen, horen, zien, meemaken en dan kan ik wel gaan lezen.

R4: Oké.

R2: Maar door het echt zelf toe te passen op het moment dat je met z'n allen betrokken bent, omdat we het met z'n allen willen, kan ik het beter eerst gehoord hebben dan ik weer een boek moet gaan pakken.

R3: En dan ben je ook wel enthousiast.

R4: Dat is waar. Maar toch niet van een jaar of zo?

R2: Nee!

R3: Nee...

R5: Nee een workshop. Ik heb zo'n workshop gedaan van 1-2-3 zing op de onderwijsbeurs. Super leuk. Ik heb daar heel veel van gelezen. Bij kleuter kwam dat ook langs.

R6: Maar dat ik dan voor kleuters, dat is wel gevaarlijk.

R2: Nee, nee, nee.

R5: Nee...

R5: 1-2-3 zing is tot groep 8 en daar is iedereen zo enthousiast over.

R4: Maar dat is een methode?

R5: Ja en digitaal.

R2: Dat is eigenwijs ook.

O: ~~We gaan verder. Handvatten zijn eigenlijk ook al besproken. Nu gaan we het hebben over de knelpunten.~~ Wat zijn knelpunten die jullie nu ervaren? Waar loop je echt op vast?

Antwoorden in tabel:

Knelpunten genoteerd door respondenten:
• Tijd (voorbereiding) • Tekort aan handen • Meer variatie in liedjes/aanbod nodig

R3: Tijd.

R4: Ja tijd.

R3: ~~Moet ik dat ook opschrijven?~~

O: ~~Als je dat zou willen doen, heel fijn. Dan kun je ze op dat lege vel plakken.~~

R3: Tijd, maar persoonlijk bij mij is het voorbereidingstijd.

R4: Ja.

R3: En niet de tijd in de klas, want ik heb gewoon een half uur van muziek.

R6: Ja, want je zingt wel.

R3: Ja, daar heb ik wel de tijd voor, want dat staat gewoon op je planning.

O: Maar jij hebt dan geen tijd tijdens de les respondent 4?

R4: Ja het staat er wel in, maar zo gauw er iets anders gedaan moet worden, ga ik toch maar spelling doen in plaats van muziek.

R2: En ik denk bij de kleuters toch ook wel een tekort aan handen. Bijvoorbeeld bij het uitdelen van instrumenten.

R2: Klopt.

R6: Ja, klopt.

O: Dus ook een beetje klassenmanagement bij muziek.

R2: Ja.

R4: Ook en voldoende informatie, want ik heb mijn eigen map met liedjes en daar doe ik het mee. Want ik kan niet goed noten lezen.

O: Dus echt voldoende materialen en inspiratie?

R4: Ja precies. Ik moet echt een cd met liedjes horen voor hoog-laag.

O: Zijn er verder nog dingen? Ik hoor nu tijd, klassenmanagement, materialen.

R3: Is het niet zo dat iemand misschien handelingsverlegen zit over zijn eigen vaardigheden?

R2: Nee.

R3: ~~Nee, maar dat heb je wel eens.~~

R2: Nee, maar als ik vals zing maakt me dat niet uit.

R5: Maar ik merk wel dat jaren geleden, wij veel meer deden met muziek dan nu en toe had je er ook tijd voor.

R4: Dat is ook zo.

R5: toen kon je het nog uitzoeken.

R4: Absoluut.

R7: Toen had ik zelfs twee keer in de week muziek. Een keer een vakdocent en een keer zelf.

R4: Moet je toch zien.

R5: Dat mis ik wel.

O: Dan lijkt me dit een goede volgende vraag. Welke mogelijke oplossingen zien jullie voor deze knelpunten?

Oplossingen en handvatten genoteerd door respondenten:
• Digitale methode ter inspiratie

R4: Een hele goede methode.

R7: Een methode.

R2: Een methode.

R3: Een methode, maar niet zo'n methode dat je iedere week braaf zo'n les moet geven.

O: Je bedoelt meer een methode, met veel verschillende domeinen, waarin..

R3: Je wat vrijer bent.

O: Een methode ter inspiratie?

R3: Naja, je moet dan wel afspreken. Dat wanneer je de methode aanschaft dat je ervoor zorgt je de doelen wel bereikt. Anders krijgen we nog steeds geen doorgaande lijn. Maar je moet wel nog tijd krijgen voor je eigen liedjes en niet dat je een liedje over bloemetjes moet aanleren, omdat dat toevallig die week in de methode staat.

R4: Een goed toegankelijke methode.

R2: Als je een bronnenboek gebruikt en je hebt toevallig een liedje en je gaat zelf een liedje aanleren dat op dan andere liedje lijkt.

R3: Maar als je een bronnenboek hebt, heb je de kans dat je het misschien niet het pakt.

O: Vinden jullie dan ook digitaal fijner, zodat je het op het bord kan laten zien?

R2: Ja.

R4: Ja.

R5: Ja.

R6: Ja.

O: Maar ook ter inspiratie, dat je en een kant en klare les hebt en een doel kunt pakken?

R6: Dat kan altijd hè.

R3: Daarmee kun je meer instrumenten laten horen, dan dat je zelf hebt.

O: Zijn er verder nog oplossingen voor tijd en communicatie?

R7: Ik denk dat je sowieso als je ergens voor kiest. Dat je dan sowieso moet afspreken wat je in welk jaar aanbiedt.

R3: Als je een goede methode hebt zit dat er in.

R4: Lijkt me logisch.

R3: Maar we kunnen elkaar natuurlijk wat meer... nouja we hebben het over veel dingen, maar we hebben het nooit tijdens vergaderingen over muziek. Terwijl dat voor de onderbouw heel makkelijk zou zijn, omdat we het toch allemaal doen.

O: Dat zou een mogelijke oplossing kunnen zijn.

R4: Jazeker!

R3: En je kunt natuurlijk ook wel wat meer van elkaars kwaliteiten gebruik maken. Respondent 5 kan straks heel goed ukelele spelen, die dan kan alle klassen...

R5: haha.

R3: Maar ik bedoel dat je daar wat meer gebruik van maakt.

R2: Ja, ik denk dat dat heel belangrijk is.

R3: Je kunt natuurlijk ook een keer wisselen van klas bij muziekles.

R2: Als ik bijvoorbeeld een hekel heb aan tekenen en jij vindt muziek heel leuk, dan kan dat.

O: Ja dat staat hier ook als roulatiesysteem. We hebben nog twee vragen.

De school wil een doorgaande lijn realiseren. Mijn vraag is hoe denken jullie dat jullie dit kunnen realiseren? Die doorgaande lijn, wat is daar voor nodig?

R3: Dan moeten er doelen vaststaan die je per leerjaar moet aanbieden.

O: Oké en vinden jullie TULE daarbij een geschikte richtlijn?

R3: Je hebt nu al dat je die doelen ziet en dat je denkt "ohh, dat doen we al".

O: Oké, het is er dus al wel. Als je kijkt bij TULE heb je doelen. Zijn deze voor jullie specifiek genoeg?

R3: Ik vind ze duidelijk genoeg, maar het zou fijn zijn als je echt praktijkvoorbeelden hebt bij de doelen, dus tips.

O: Die zijn er wel als je doorklikt.

R7: Maar hieruit blijkt wel dat dit er te weinig zijn en niet genoeg steun biedt.

O: Er is inderdaad geen kant en klare les.

R4: Precies dat wil ik hebben.

R3: Wanneer heb je nou tijd dat je denkt 'ik heb tijd over en welk doel ga ik nou eens inzetten'.

R6: Precies.

R4: Ik wil een concrete les hebben.

O: Dus de doorgaande lijn, is er verder nog iets? Ik hoorde net bij mogelijke oplossingen evaluatiemomenten. Is die voor jullie ook van toepassing op deze vraag?

R4: Ja, als we een goede methode hebben wel ja.

R7: Ik denk dat het niet alleen een evaluatiemoment is, maar dat er nog iets voor zit.

O: Wat dan?

R7: Ja, wat doe je en hoe doen we dat en van elkaar leren. Dan pas kunnen we verder.

O: En wanneer zouden jullie dat dan willen doen zo'n moment?

R3: Dat kan tijdens de bouw.

R2: Maar ook eerst zelf. Dat doe je toch eerst zelf in de klas? Eerst daar evalueren en de evaluaties afvinken, met dit doen ze. Dat je het daarna in de vergadering doet, prima! Maar eerst zelf.

O: Maar jij geeft heel duidelijk aan al, vooraf al met elkaar delen wat je gaat doen. Zou dat een onderdeel kunnen zijn van de workshop?

R7: Ja, dat denk ik wel.

R3: Ja.

R5: Ja.

R7: Ja het hebben over waar we staan en waar we naar toe willen.

R4: Ja.

R5: Even over het noteren van de doelen, zeker bij kleuters. Daar heb ik mijn bedenkingen bij.

R3: Ik denk dat je dat bij muziek ook niet moet doen. Dat je per kind gaat kijken waar het staat.

R5: Nee.

R3: Wel dat je gaat welke doelen je aan moet bieden. Die vijf domeinen moet je aanbieden en of ze het dan beheersen of niet. Dat maakt niet uit.

O: TULE is ook een richtlijn. Dit is iets wat aan bod moet komen.

R3: En als iemand iets echt niet kan, zie je dat toch wel.

R6: Ja sommigen vinden de toonhoogte nooit.

O: De laatste vraag. Hoe denken jullie dan de doorgaande leerlijn te kunnen behouden en te bewaken? Wat heb je daar specifiek voor nodig?

R2: Evaluaties met elkaar.

R3: Eerst kennis.

R7: Eerst kennis, dan methode en dan evalueren.

R4: Een hele goede methode.

O: Dus kennis, een methode en evaluatie?

R3: Ja.

R4: Uhhuh.

O: Die evaluatie heb je dan uiteindelijk gedaan, wat doe je daarna om de leerlijn te behouden?

R7: Kijken of het klopt. Eventueel aanpassen en dan weer verder.

R4: Uhhuh.

R3: Uiteindelijk is het gewoon de bedoeling dat je binnen je leerjaar alle doelen aanbiedt. En dat kinderen dan ook zeggen in later jaren dat ze het al een keer hebben gehad.

R5: Het moet gaan leven en gaan rollen net als bij taal en zo.

O: Is het volgens jullie belangrijk om dit te blijven evalueren?

R7: Dat is met alles wat je start.

O: Ja precies. Hoe willen jullie het uiteindelijk vasthouden?

R7: Regelmatig terug laten komen.

R2: En ik wil gewoon dat ik bij wijze van spreken dat ik een rooster heb, dat ik kan inzien wat ik wanneer moet doen.

R3: Er moet een doelenrooster komen. Of een methode of een doelenrooster.

R2: Ja vijf dingen waarbij staat wat eronder valt en dan kan ik voor mezelf afvinken wat ik al gedaan heb. Zodat het inzichtelijk wordt.

~~R3: En je zou wel in TULE kunnen kijken, maar dan gaat iedereen voor zich eigenlijk een les bedenken en uitwerken.~~

~~R4: Nee, precies.~~

O: Dus jullie willen, als ik het goed begrepen heb, een soort jaarplanning met de doelen van dit kun je doen.

R3: **Ja of een methode en dan zit dat er automatisch in.**

~~R3: Ja als je een methode kiest, mag je het toch veronderstellen dat dat er allemaal in zit.~~

~~R2: Ja.~~

~~R3: Ja, dus of dat of het doelenrooster.~~

~~R4: Ja, want ik ga niet zelf het wiel uitvinden.~~

~~R2: Nee.~~

~~R3: Nee.~~

~~R4: Dat is al gedaan, gegarandeerd.~~

~~O: Oké. Dan waren dit alle vragen. Hartelijk bedankt voor jullie medewerking!~~

Bijlage 6: data-analyse deelvraag 1

Bijlage 6.1 : gelabelde fragmenten

Label:	Respondent 1:	Respondent 2:	Respondent 3:	Respondent 4:	Groepsinterview:
Intentie:	O: Met welke intentie geef jij muziekles? R1: Heel vaak gaat het vanuit een thema, daar zoeken we echt de liedjes bij . O: Heb je ook wel eens dat je muziekles geeft voor bijvoorbeeld het sociaal-emotionele of geef je voornamelijk voor het thema muziek? R1: Het is voornamelijk wel de grondslag daarvan, maar soms lenen thema's zich heel erg voor bijvoorbeeld emoties –maar meestal is het echt wel aan de hand van het thema.	Met welke intentie heb jij deze muziekles gegeven? R2: Thematisch, dus echt rondom het thema. O: Heb je daarbij ook aandacht voor muzikale vaardigheden of gaat het voornamelijk om die thematische insteek en vakintegratie? R2: Nee, ook wel echt wel de andere tak ervan. Op stem en toonhoogte te letten. brom stemmen – ga rechtop staan. Laat je goede ademhaling zien.	Met welke intentie heb jij deze les gegeven? R3: Ja, het sluit sowieso aan bij het thema. Daarnaast kijken we ook of we verschillende dingen aanbieden. Dus dit is dan echt op het muzikale, dat ze met het ritme meegaan, dat ze een tekst leren onthouden. O: Dus voornamelijk muzikale vaardigheden aan leren? R3: Ja, want het is echt, het doel is gewoon echt muziek, maar we koppelen het natuurlijk wel, als het kan, aan een thema.	Met welke intentie geef jij muziekles? R4: Ik geef vooral als sfeerelement in een klas. Ik hoop dat daar een ontspannen gezellige sfeer door ontstaat, die ik weer kan terugpakken. wat ook meespeelt is dat kinderen leren te zingen wat dan weer effect heeft op het sparren podium. dus deels vermaak met muzikale vaardigheden daarbij? R4: Ja. Bepaal je per les dat je bijvoorbeeld muzikale vaardigheden aan gaat leren? R4: Nee, dat zit er eigenlijk bij alle lessen wel in. Het ene liedje is meer te gebruiken met bewegingen en andere die zijn wat rustiger, maar ik heb niet specifiek van nu ben ik alleen maar bezig met dit. Ik probeer meer te integreren.	Hoe komt muziek binnen jullie onderwijs terug? R5: Bij de kleuters is het in ieder geval thematisch dat we liedjes aanleren. R4: Ja en ik hou ook nog wel een beetje de seizoenen in de gaten en liedjes die daarop aansluiten.
Organisatie:	R1: Toch zeker wel twee tot drie keer. O: In de week?	Hoe vaak in de week geef je muziekles? Gemiddeld.	Hoe vaak in de week geef je muziekles?	O: Hoe vaak in de week geef je muziekles?	Muziek maken wordt vaak overgeslagen vanwege:

	R1: Ja. O: hoelang duurt zo'n muziekmoment of muziekles? R1: Over het algemeen een half uurtje.	R2: Een echte muziekles? Dat is echt een keer in de week. O: En hoe lang het duurt of duren deze lessen dan? R2: gemiddeld 30 minuten.	R3: We geven één keer in de week muziekles Hoe lang duurt of duren deze momenten? R3: De muziekles duurt zo'n 20 tot 25 minuten.	R4: Als ik alleen lesgeef, een keer per week. In principe heb ik op de woensdag of op de donderdag vaak een muziekles. O: hoe lang duurt zo'n muziekles? R4: Een half uurtje maximaal. Ja 20- 25 minuten maximaal, ja een half uurtje. Respondent 4 geeft ongeveer 1 keer in de week 20-30 minuten muziekles. Respondent 4 geeft aan een domein niet meer te geven. Omdat de planning te vol zit. Hij schrijft muziek eerder aan de kant.	R4 + R2: Puinhoop, klassenmanagement
Methode:	O: Hanteer je een muziek methode? R1: Nee eigenlijk niet. We hebben hier wel de methode 'moet je doen', maar ik gebruik hem eigenlijk nooit. O: Ook niet voor liedjes of voor wat inspiratie? R1: Nee inspiratie haal ik echt van internet. O: Welke sites gebruik je daar dan voor?	Hanteer je een muziekmethode bij de les? R2: Ik pak eigenwijs - mijn eigenwijs digitaal. Op welke manier zet jij de methode in, bijvoorbeeld ter inspiratie of volg je precies alle stappen? R2: Ter inspiratie. Ik lees wel hoe zij hem introduceren hun	Hanteer je een muziekmethode? R3: Nee, die hebben we niet.	Hanteer je een muziekmethode? R4: Nee, nee - ik heb een hele map met liedjes en daar haal ik gewoon iedere week een liedje uit en daarmee kom ik het schooljaar wel rond zo ongeveer.	

	R1: Veel Youtube en nog een site.	inleiding en hun manier van verwerken, maar negen van de tien keer voeg ik er zelf iets aan toe, om het betekenisvol te maken voor de kinderen.			
Doorgaande leerlijn:	Leerdoelen hanteren en formuleren: Hoe ben je tot het doel voor deze les gekomen, want je was een liedje aan het zingen, maar hoe ben je tot dit doel gekomen? R1: Het was mijn doel om de kinderen een beetje ritme te leren, dus ja, mee te gaan in de beweging, het ritme van het nummer en ook een beetje het Engels. Naja gewoon het liedje aan sich aanleren. O: Ja en dat lesdoel heb je zelf bedacht? R1: Ja. O: Oké, maak je bij het ontwerpen van zo'n les... gebruik je daar TULE bij om bijvoorbeeld een geschikt doel te kiezen? R1: Ja nee, eigenlijk niet, dat gaat eigenlijk gewoon spelenderwijs, -Ik ga er niet heel bewust mee om - Ik probeer wel te variëren gaande het jaar - maar ik heb niet echt een leerlijn en zo van dat	Leerdoelen hanteren en formuleren: R2: Door te kijken naar het thema. R2: Muziekles is meer vanuit mijzelf en wat bij het liedje past. Dus ik bedenk een les. Daaromheen zit dan een introductie. Wat gaan we daaruit pakken en dan is het gewoon je doel daaraan koppelen. R2: Nee, je pakt eigenlijk meer een doel en daaruit maakt je les. R2: Nee Bij muziek is dat niet, omdat je eigen methode gebruikt, dus staat er geen doel meer aan vast gekoppeld. De vraag of je wel eens gebruik maakt hiervan. Je zei eigenlijk al dat je dat niet deed. R2: Klopt. O: Wordt er bij het kiezen van een doel eigenlijk wel rekening gehouden met wat	Leerdoelen hanteren en formuleren: O: Hoe ben je dan tot de doelen voor deze les gekomen? R3: Ik weet wel een beetje welke doelen ze, zo ongeveer globaal, gehad moeten hebben. Ik heb zelf al een muzikale achtergrond, dus ik weet wel wat ik zou willen aanbieden. Ik kijk dus per les. Nu wil ik echt een tekst aanleren en dat ze die leren onthouden. Een andere les wil ik juist weer dat ze de piano begrijpen. Zo probeer ik wel door het jaar heen verschillende soorten lessen te geven. R3: Maar dat verzijn ik wel een beetje zelf. Dus ik moet heel eerlijk zeggen dat ik niet weet of ik aan het eind van het jaar alle doelen heb bewezen en ik heb vast ook doelen bewezen die eigenlijk in 5-6 aan bod komen. O:-Je zegt net dat je wel ongeveer weet welke	Leerdoelen hanteren en formuleren: Hanteer je normaal gesproken wel een lesdoel voor die kinderen bij muziek? R4: Nee eigenlijk is het meer gewoon het moet gewoon lekker zingen zijn.. Dat is eigenlijk mijn doel. Een stuk ontspanning in een dag van leren, leren, leren. O: Heb je daar enigszins een koppeling met TULE? Dus met de leerlijn die er voor kinderen is. R4: Ja, die zal er best wel inzitten, maar niet specifiek dat ik daar echt zo aan denk. Nee. O: Maar echt vanuit TULE wordt er niet gewerkt? R4: Nee. O: Is het wel te herleiden naar? R4: Ja, maar ik benoem het niet expliciet? Doorgaande leerlijn:	Leerdoelen hanteren en formuleren: O: Als je deze vraag hoort, denken jullie dan dat je het meer op gevoel doet en het toevallig aansluit of doen jullie vanuit voorbedachte raad lesgeven aan de hand van deze leerlijn? R7: Nee, ik kijk echt naar het thema. R3: Ik heb het wel vaag in mijn achterhoofd. R4: Nee, ik doe gewoon. M: Op gevoel doe jij? R4: Ja, op gevoel. Ja, zo van 'oeh nou kan ik dit inbrengen', maar ik ga echt niet kijken wat ik nog mis. O: Mag ik dan concluderen dat jullie niet specifiek de leerlijn inzetten. R4: Ja, dat klopt. R3: Inderdaad. R7: Ja.

moeten ze dit jaar gehad hebben. O: hoe komt de leerlijn van TULE terug bij het vormgeven van jouw muzieklessen. Je hebt net verteld van wel af en toe wat. Maar gebruik je of kijk je wel eens naar de site van TULE? R1: Nee eigenlijk niet. O: Oké, dus daar wordt dan minder rekening mee gehouden met TULE. Het is meer op gevoel? R1: Ja eigenlijk wel. Doorgaande leerlijn: O: Hanteer je een doorgaande leerlijn muziek? Je geeft net aan dat je dat eigenlijk niet doet. Klopt dat? R1: Nee, dat is gewoon kennis vaak met allerlei dingen, allerlei facetten die bij muziek horen en vooral het plezier vind ik heel belangrijk en bij kleuters zit er toch vaak heel veel beweging bij, die hebben daar heel veel behoeften aan. Reflecteren op leerdoelen: Q: Reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les?	er aangeboden moet worden? R2: Nee, bij dit vak niet. Dat komt omdat het niet geïntegreerd staat in je methode. Doorgaande lijn: hanteer je een doorgaande leerlijn muziek? R2: Nee dat niet. Reflecteren op het lesdoel: R2: Bij muziek niet, nu niet moet ik zeggen, want ik probeer het wel, maar het schiet er negen van de tien keer bij in, dan vraag ik ook wat hebben we nu geleerd. O: En waarom... met doel doe je reflecteren? R2: Om te kijken of ze er zelf iets van geleerd hebben. O: Wat doe je met de informatie die je uit de reflectie haalt? Bijvoorbeeld, kinderen zeggen wat ze geleerd hebben of hoe het is gegaan. R2: De volgende keer terugpakken. Weet je nog de vorige keer hebben jullie dit liedje geleerd, Jullie konden het toen	doelen ze ongeveer gehad moeten hebben. O: Waar je heb die kennis vandaan? R3: Ja ik heb natuurlijk wel ooit gewoon in TULE die doelen bekeken. R3: Ja, zo hebben we ook wel eens leerkrachten gehad die je alleen maar liedjes deden zingen. Nou dan denk ik niet dat je alle doelen bereikt. Dus dat doen we bewust niet. O: TULE heeft drie lijnen. Die zul je misschien ooit gezien hebben. Dit is eigenlijk de inhoudslijn, maar Tule heeft ook nog, als je doorklikt, wat doen de kinderen en wat doet de leerkracht. O: Heb je daar wel eens naar gekeken of daar gebruik van gemaakt? R3: Deze wel, de inhoudslijn, maar die andere niet. R3: Nee vooral dit, want dit zijn natuurlijk de grove doelen die ze moeten bewijzen. Q: Bij het kiezen van de doelen hou je eigenlijk standaard, ongeveer, rekening R3: Ja, maar dan wel wat ik globaal in mijn hoofd	O: Hanteer je een doorgaande leerlijn? R4: Nee. R4: Nee, die heb ik niet. Ik heb een hele zwik liedjes, die komen aan bod en daar zit niet.... Ja er zit wel opbouw in, in tekst. Naarmate het schooljaar vordert komen er liedjes bij die veel meer tekst hebben, waarbij auditief en het geheugen getraind moet worden. R4: Dus in die zin zit er een opbouw in. Ik begin met liedjes die vrij simpel zijn voor groep 4, die eigenlijk voor de kleuters zijn. O: Ja en zit daar dan ook variatie in bijvoorbeeld klankaspecten, dus toonhoogte of melodietjes? R4: Ja, ja naarmate ze verder komen zitten er complexere melodieën in. Reflecteren: Reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les? R4: Uhm niet.. Ja soms met de kinderen, met de klas. Zo van moeilijk liedje of de volgende keer doen we het nog een keertje	O: Hoe zit dat bij de andere groep? R7: Je weet het, maar doe je het ook? R4: Ja doe je het ook? R6: Ja ik doe het. R2: Doe jij het bewust dat jij een liedje kiest? R6: Ik doe het net zoals respondent 4 niet dat ik alles langs ga of ik alles heb gehad. O: Maar wel bewust met de kennis gekoppeld aan de leerlijn? R3: Nee. R6: Ik weet deze leerlijn en ik heb muzieklessen gehad en vanuit daar... O: Sluiten ze aan op de leerlijn? R6: Ja die sluiten aan. R6: Maar als ik dan zo kijk, dan denk ik wel dat wij het grootste gedeelte van de lading dekken. O: Oké, In groep 3-4 wordt dus eigenlijk meer op gevoel gehandeld, wat toevallig aansluit op de
--	--	---	--	--

	R1: Ja, nu, maar normaal gesproken niet. O: Zie je er wel een meerwaarde in? R1: Nou ja als je wel een doorlopende lijn wil maken en je wil als school daarin iets betekenen, dan wel. Want dan moet je van elkaar weten wat doe je en hoe kunnen we dat het beste bereiken, maar nu is dat nog niet het geval, dus dan heb ik niet die behoefte om dat te doen.	heel goed, dat gebeurt niet elke keer. O: Maar wel af en toe? R2: Ja.	heb zitten. Maar ik check ze niet af, nee. Doorgaande leerlijn: maar ja muziek is dan toch een iets wat meer ondergeschoven kindje merk je. O: En waarom? R3: Omdat we daar als team nog geen doorgaande lijn in hebben en in die andere vakken wel. O: Oké, duidelijk. R3: Want het is niet zo, ja we geven gewoon iedere week muzikles, maar het is niet zo dat ik zeker weet aan het einde van het jaar of we de doelen hebben behaald. -hanteer jij in deze groep een doorgaande leerlijn? R3: Ja, Ik probeer wel wat ik denk dat ze aangeboden moeten hebben, wel binnen mijn jaar aan te bieden. O: Oké en hoe komt deze doorgaande leerlijn dan terug in jouw muzieklessen? Wat doe jij om te zorgen dat het doorgaand is? R3: Ik zorg wel dat er een opbouw op is. Dus ik neem af en toe een fluit	extra over en heel soms ook wel naar het proces, naar hoe het is gegaan, wat ze ervan vonden, wat ik ervan vond. Dat zit er alleen niet structureel in. O: Oké en wat doe je met de informatie die je uit zo'n reflectie haalt? R4: Het helpt wel mee om een liedje te herhalen of om extra aan te leren of om stukjes die fout gaan even te laten zitten en volgende keer nadrukkelijk goed aan te leren. Hoe komt het dat je niet standaard reflecteert op de les? R4: Tijdsgebrek weer. -Het is gewoon dat ik de ruimte niet neem, omdat ik weet dat er nog veel meer achteraan komt.	leerlijn en in groep 1-2 is het meer dat je wel van de leerlijn weet, maar niet alles dekt. Kan ik dat zo omvatten? R3: Ja. R6: Ja. Doorgaande leerlijn: O: Op welke manier besteden jullie aandacht aan een doorlopende leerlijn muziek op deze school? R3: Ik zou bijna willen zeggen niet. R4: Nee. R2: Nee, denk het niet. O: Ik ben benieuwd hoezo niet en wat jullie dan wel aan muziek doen. R3: He, we hebben natuurlijk wel, als ik naar zang kijk, dat iedereen liedjes aanbiedt die bij de leeftijdsgroep hoort. Dus wat dat betreft is dat een doorgaande lijn. Omdat het anders gewoon niet werkt natuurlijk. Maar voor de rest hebben wij wat dat betreft geen afspraken over wat we willen dat aangeboden wordt bij
--	---	--	--	---	--

		mee en dan pak ik weer terug. Maar het is niet ja... Ik zorg gewoon dat ik alle doelen heb bereikt, dat meer. Bij de doorgaande leerlijn, maar ook daarbij gebruik je dus weer TULE die inhoudslijn, zodat het ongeveer klopt? R3: Ja ongeveer, maar dat kan wel echt beter. O: Oké en hoe zie je dat voor je? R3: Ik zou me moeten verdiepen in die lijnen en dan kijken welke er zijn. Dan een planning maken, wat je wanneer aanbiedt. Reflecteren: Ik pak wel altijd terug, wat hebben we vorige week geleerd, als er een doel aan zit of ik vraag meestal aan het einde van de les wat hebben we nu geleerd? 'reflecteer je op het lesdoel aan het einde van de les met de kinderen of zonder kinderen?' R3: Bij een liedje niet, maar wel als ik met ze een instrument heb bekeken dan vraag ik best wel vaak 'wat hebben jullie geleerd', 'wat weten	muziek en ook niet wat in welke groep. R7: En zeker niet per leerjaar. R3: Nee. O: Nee. Dus in het leerjaar zelf zit wel iets van opbouw, maar er wordt niet van jaar op jaar een doorgaande leerlijn gehanteerd? R7: Nee.
--	--	--	--

			we nu wat we eerst niet wisten'. O: Oké en wat doe je dan met de informatie die je daar uithaalt? R3: Daar pak ik wel de volgende keer op terug als we weer gaan spelen. Wat is voor jou de meerwaarde van reflecteren? R3: De les kan altijd beter. De kinderen hebben ook vaak veel tips. O: Dus ook voor jezelf? R3: Ja, gewoon voor je eigen ontwikkeling en hoe je die les beter kunt geven. Dus je reflecteert zelf, maar je laat de kinderen ook.		
Muzikale ontwikkeling:	Vandaag een Engels liedje gedaan en dat doe ik altijd bij super Simple songs, want dat is echt voor hun heel erg geschikt. O: En waarom is het voor hun heel erg geschikt? R1: Omdat het kort is en heel duidelijk van opbouw en omdat de woorden die daarin gebruikt worden ook nog vrij simpel zijn, dus dan is het lied minder lang, zijn de bewegingen heel simpel. Jonge	R4: bewegingsvrijheid hebben ze nodig R4: want ik weet dat het belangrijk is om bij kleuters die hoogte wel te laten raken, want dat is juist voor de ontwikkeling van die stembanden heel belangrijk. O: Waar-heb je rekening mee gehouden bij het bedenken van de werkvormen? R2: Dat iedereen aan bod komt. Dat er verschillende niveaus in	O: Hoe ben je tot de werkvorm van de les gekomen? Van de les die je net hebt gegeven. R3: Als de kinderen weten wat ik moet tekenen, snappen ze wat ze moeten zingen. Een tekst lezen gaat nu nog veel te snel. Zeker bij zo'n hoog tempo. O: Oké, Waarom zijn de gegeven werkvormen, dus de werkvormen die je net hebt gedaan, waarom zijn	Waarom passen de werkvormen bij de muzikale ontwikkeling van het kind? R4: Nou ja, omdat ik denk dat kinderen steeds complexere liedjes kunnen aanleren. En ik denk dat dat zeker zo is. De liedjes worden complexer en met moeilijkere woorden en zinnen naarmate het schooljaar vordert en dat dat aansluit op wat	

	kinderen zeker, moeten echt met hun hele lijf ervaren. In hoeverre ben je op de hoogte van de muzikale ontwikkeling?' heb je net al antwoord gegeven. R1: Ja. O: Op welke manier wordt de muzikale ontwikkeling betrokken bij het bedenken van een muzikles?' heb je net ook al antwoord gegeven, dat je kijkt naar wat kan wel, wat kan niet en de leeftijd. Klopt dat? R1: Ja.	aangepast wordt en dus ook dat groep 1 echt even zijn momentje heeft en groep twee momenten heeft. Ook dat er wel bewogen wordt en actief mee gedaan wordt. O: Je hebt over die niveaus dat je verschillende niveaus laat terugkomen. Hoe doe je dat? R2: Dat je minder hoge verwachtingen hebt bij groep 1 dan bij groep 2. O: varieer je in werkvormen en verschillen werkvormen veel van elkaar? R2: Ik varieer wel in veel werkvormen tijdens de muzikles. Juist om die bewegingsvrijheid te houden en ook omdat ze actief blijven meedoen, O: waarom zijn de werkvormen die je vandaag hebt gegeven, passend voor de les? R2: omdat het betekenisvol is beweging nodig ruimte nodig. O: Waarom passen deze werkvormen bij de muzikale ontwikkeling of bij de ontwikkeling rondom muziek?	die passend voor deze lessen? Je zei dat ik denk dat dit een manier is. R3: Het past vooral bij de leeftijd. Ik denk dat dit een manier is om voor deze kinderen een tekst aan te leren. O: Waarom passen deze werkvormen bij de muzikale ontwikkeling van het kind? R3: maar ze leren een tekst aanleren. Ze leren automatisch, doordat ze een lied meezingen, het ritme volgen.	kinderen aankunnen zo. In de groei van groep 4. O: Ja, dus met name de complexiteit die aansluit op de ontwikkeling? R4: Klopt.	
--	---	--	---	--	--

		R2: Ze leren liedjes zingen, ze leren luisteren, nazingen, meezingen, voorzingen, herhalen. Ik denk dat dat allemaal meedraagt aan de muzikale ontwikkeling. Ze worden bewuster van de muziek en leren bewust te luisteren.			
Klank, vorm, betekenis:	O: Oké en waarom zijn de gegeven werkvormen passend voor deze les? Dus de betekenis van de tekst. Op welke manier besteed je aandacht aan klank, vorm en betekenis tijdens het muziekonderwijs? R1: Ja klank heb je al benoemd, hard zacht, snel en lang, doe je vaak meer met ritme oefeningetjes. Die doe ik vaak als tussendoortje. Steeds sneller en harder en zachter met je tenen en met je voeten en met alles van het lichaam. hoog laag dat zijn van die oefeningen die je doet - Bijvoorbeeld met een xylofoon. O: Ja, oké. Welke van deze drie komt het vaakst terug in een muziekles?	Op welke manier besteed jij aandacht aan klank vorm en betekenis tijdens jouw muzieklessen? R2: Betekenis bij uitbeelden. Niet een eigen betekenis geven. O: Bijvoorbeeld een A-B structuur of een couplet en refrein. R2: Ja, als ik echt een couplet refrein heb dan leer ik ze aan wat een couplet is en dan gaan we daar echt op in... en dan komt die regelmatig terug O: Klank. R2: Ja, daar let ik wel op, bijvoorbeeld als ze aan het brommen zijn. En ze zingen natuurlijk een heel hoog niveau. Dus nu brom ik, maar als ik tijdens een muziekles... dan probeer ik ook die hoogte te raken.	Ik heb ook lessen dat ik mijn dwarsfluit erbij pak en dan ga ik meer naar, inderdaad, het hoog-laag. Wanneer is iets hoog? Wanneer is het laag? Hoe krijg je geluid uit een instrument? Dus dat ze meer naar het instrument zelf kijken. Als je kijkt naar de drie aspecten klank, vorm en betekenis, op welke manier besteed je aandacht een aspecten tijdens jouw muzieklessen? R3: Deze les is dan meer gericht op betekenis. Het hoort bij een thema, je legt woorden uit en je wilt dat ze een tekst onthouden. Als ik met mijn dwarsfluit doe zit ik meer bij klank, ik denk dat ik iedere keer een aspect wat meer belicht. O: Welk aspect komt naar jouw idee het meeste	Met welke intentie geef jij muziekles? R4: Ik vind het leuk om melodielijnen te laten horen, van hoog en laag, dat ze soms in een refrein een keer in een zin omhoog en dan weer omlaag gaan. O: Maar als je bijvoorbeeld kijkt naar de doelen? R4: Ja daar wijs ik wel op bij het aanleren. Dat er klankverschillen zijn. De ene gaat omhoog, de ander gaat omlaag. O: Op welke manier besteed jij aandacht aan deze aspecten tijdens muziek? R4: Klank, doe ik dan wel met het aanwijzen van een melodie die omhoog gaat of omlaag gaat. Ook waar het staccato gezongen moet worden.	R2: Woorden uitbeelden passend bij de muziek. Klank hoogte let ik op - bromstemmen, let op hoe je staat, ademhaling. O: Klank aspecten voornamelijk en betekenis. Vorm? Komt die terug? R2: Die vind ik even lastiger. O: Wordt er rekening gehouden met het KVB-model? R2: Nee. Ik vind het lastig. O: En bij de andere groep, hoe zit het bij jullie? R3: Alles een beetje, maar het meeste betekenis? O: Hoe komt dit terug? R3: Ja echt in alles. Het uitbeelden, tekenen in 3 en lezen in 4.

	R1: Betekenis doe ik altijd. Klank: Klankjes hoog/laag, langzaam/snel komen wel bij regelmaat voor, maar minder dan het aanleren van een liedje. Vorm: R1: reageren op muziek - Want vloeiende bewegingen maken ze automatisch, dan wanneer het heel stacatisch is.	O: Als je kijkt naar de drie aspecten, welke komt dan het meeste terug? R2: Betekenis. O: Betekenis en dat is dan door middel van het uitbeelden van liedjes? R2: Ja en het dansen erbij en het bewegen. O: Als je kijkt naar klank vorm en betekenis en de vijf domeinen, Welk van deze drie aspecten heb jij ingezet tijdens de les? R2: Betekenis, vorm ook en ja ik ben niet heel bewust bezig met klank.	terug in jouw muzieklessen? R3: Betekenis. O: Waarom? R3: Omdat we de meeste lessen toch een lied aanleren. O: Oké en aan welke besteed je het minste aandacht of welke komt het minste terug in de lessen? R3: Ik denk vorm. O: En waarom denk je dat? R3: Omdat ik die andere twee vrij veel aanbied. Plus ik bied vorm wel aan, want dat is natuurlijk ook gewoon de herhaling van het couplet en het refrein. Dat soort dingen benoem ik wel. Dus er zit altijd wel een combinatie van alle drie, maar betekenis doe ik heel veel als ik een liedje aanleer en klank als ik er instrumenten bij haal. Dus dan komt vorm er automatisch bij	Betekenis kwam nu niet zo naar voren, maar ik koppel wel vaak terug wanneer er woorden in zitten waarvan ze de betekenis niet kennen. maar ook wat ik heel goed vind, is het uitbeelden van dat wat ze zingen. Dus dat is dan betekenis gekoppeld aan lichaamsbeweging, aan de inhoud van tekst. En vorm was? O: Bijvoorbeeld een couplet en refrein of a-b-structuur. R4: Ja, dat komt ook af en toe naar voren, bijvoorbeeld als iets wordt herhaald. O: Welk aspect komt het meeste terug tijdens jouw lessen? R4: Ja dat is een koppeling. Ik denk klank, veel. Betekenis ook wel als de klas het toestaat. Als er ruimte is om ze te laten bewegen.	Emoties minder. R2: Dat doe ik wel qua meditatie muziek, dan let ik op het gevoel wat je bij muziek krijgt. Bijvoorbeeld rustig en drukker worden van muziek.
De vijf domeinen:	Daarna gaan we het zingen –maken van de bewegingen. O: Op welke manier besteed je aandacht aan de vijf domeinen? Dus hoe komen die terug?	En welke van de domeinen heb je behandeld? R2: Luisteren en zingen. Ja en bewegen ook.	En we hebben ook lessen dat we juist echt naar de muziek gaan luisteren. Dat ze echt luisteren naar van hē nu wordt het spannend' dus dat je op die manier met muziek gaat werken.	Luisteren deed ik vroeger wel. Dat is allemaal weg. Met welke intentie geef jij muziekles? Ik vind het leuk als de ruimte er is om de	Ik heb eigenlijk wel, wat in de domeinen staat, die gebruik ik wel, maar niet in een specifieke volgorde of opbouw of wat dan ook. Bewegen:

	R1: luisteren is in eerste instantie wanneer je het voordoet- je kinderen naar elkaar laat luisteren, luisteren naar wat je hoort. Dat kan ook zijn dat je iets op het digibord aanzet en vraagt naar waar denk je dat het overgaat of waar zou deze muziek bij passen? Dus luisteren komt op allerlei manieren wel terug. Bewegen doen we heel veel. Zingen ook. Lezen en noteren niet. O: Dat is echt het maken en spelen van muziek, bijvoorbeeld met instrumenten. R1: Ja dat gebeurt echt te weinig. O: is bewegen het domein dat je het meeste inzet tijdens muziek? R1: Ja, ik vind dat heel belangrijk bij kleuters, bewegen op muziek. Want dan ervaren ze ook ritme en snel/langzaam en kinderen.	Op welke manier besteed je aandacht aan de vijf domeinen van muziek? R2: Nou zingen - luisteren. - Ze moeten bij mij luisteren, zo van waar gaat het over, wat hoor je, wie zingt er, hoeveel zijn het er, noem het maar op. Maken doe ik niet veel maar dan gebruik ik muziekinstrumenten. Bewegen heel veel, - Lezen en noteren doe ik nauwelijks of niet. O: Oké. R2: Zingen natuurlijk wel. O: welke komt het meeste terug bij muziek? R2: Zingen en bewegen.	O: Oké, gebruik je altijd dezelfde werkvormen of variëren de werkvormen gedurende alle lessen, dus niet specifiek deze les. R3: Ik heb ook dat ik af en toe een canon doe. En nu bijvoorbeeld met die beer, dat ze dan tegen elkaar zingen. Dan kijken we eerst naar het instrument en dan vraag ik hoe het instrument klinkt. Hoe kunnen we muziek maken? O: Op welke manier besteed jij aandacht aan de vijf domeinen? Hoe komen die terug? Je kunt kijken in de paarse cirkel. R3: Ja, bewegen doe ik door uit te beelden wat ze zingen. Luisteren. Ik luister altijd eerst het lied voordat we überhaupt gaan zingen. Zingen lijkt me logisch. Het lezen-noteren is natuurlijk luisteren wat ze zingen en ik teken en zij bedenken wat ik moet tekenen. Wat bedoelen ze dan met maken? O: Dat is muziek spelen, dus bijvoorbeeld instrumenten.	kinderen erbij te laten bewegen. Op welke manier besteed jij aandacht aan de vijf domeinen? R4: Zingen is duidelijk. Bewegen ook wel. Maken in mindere mate. Dat lezen en noteren... ik weet, dat heb ik wel geleerd, dat je dat met lijntjes en trapjes kunt aangeven. Dat doe ik nooit. Luisteren deed ik vroeger wel. Dat is allemaal weg. O: Welk domein heeft jouw voorkeur en waarom? R4: Zingen is gewoon het makkelijkste. O: Oké en welk domein zet jij het minste in? R4: Luisteren. Tenminste klassieke muziek luisteren. En maken vooral.	O: Waarom komt bewegen heel veel terug? R7: Omdat je zeker bij jonge kinderen muziek gebruikt om even te ontspannen en daarbij te bewegen. Dat doe ik meerdere keren per dag. R3: Ik leer kinderen vaak een liedje aan door bewegingen te onthouden. Je kunt het niet opschrijven, dus je gebruikt bewegingen. Noteren en lezen: O: In hoeverre komt dit aanbod? R4: Niet. R2: Te weinig. R3: Een keer per jaar met boomwhackers. Dan moeten ze kleurtjes lezen. Luisteren: O: Wat wel? R7: lessencyclus Muziek maken: O: Wat wel? R6: Klappen, stampen, met instrumenten. Waarom niet? R7 + R3: doen het te weinig
--	---	---	--	--	---

			R3: Die kwam dus nu niet aan bod en die komt vrij weinig aan bod. O: Welk domein heeft jouw voorkeur om te geven en waarom is dat zo? R3: Het zit allemaal aan elkaar verbonden, maar zonder het zingen, nou ja ik vind het wel leuk om naar muziek te luisteren, maar het leukst om met kinderen te zingen. O: Aan welke van de domeinen kom je het minste aan toe? R3: Muziek maken met instrumenten. O: En hoe komt dat? R3: Dus eigenlijk, omdat ik teveel kinderen heb en te weinig instrumenten. Bij de andere instrumenten bied ik hem aan in een kring en dan gaan we luisteren naar instrumenten.		
Leerkracht-vaardigheden:	O: Hoe ben je tot de werkvormen van de gegeven les gekomen? R1: Je luistert naar het liedje en je bedenkt van wat past er makkelijk bij. We hebben nu ook, waar je rekening mee moet houden bij een kleutergroep 1-2, kinderen van 4 en 6 en	Niet extreem bewust, maar ik weet wel wat ik kan doen als leerkracht • Gevoel O: Welke leerkracht vaardigheid denk jij het vaakst inzetten? R2: Voorzingen of laten voorzingen, maar	Dus dan tekenen we alles samen uit. O: Oké, gebruik je altijd dezelfde werkvormen of variëren de werkvormen gedurende alle lessen, dus niet specifiek deze les. R3: Als ik een liedje aanleer dan is het wel altijd hetzelfde bewegen	O: Oké en waarom hanteer je die muziekmethode niet? R4: Omdat ik niet goed ben in noten lezen. R4: En dan ken ik de liedjes niet goed. Ik heb dan iemand nodig die mij de wijs, de melodie, laat horen.	

	in die ontwikkeling zit een enorm groot verschil. We hebben de laatste tijd heel veel nieuwe kindjes gekregen en dat betekent dat je lessen op aanpast. We gebruiken muziek van het digibord of ik zet een CD. In hoeverre ben je je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziekonderwijs? R1: Ik ben er niet bewust meer mee bezig, maar dat komt omdat het vanzelf gaat. O: Zijn er dingen van die vijf domeinen waar je onzeker bij voelt? Bijvoorbeeld een oefening of opdracht, omdat je nog niet precies weet hoe het moet? R1: Nee, maar ik denk dat er best een hoop dingen zijn waar ik ook geen kennis van heb, waar ik me in zou kunnen verdiepen.	meestal zing ik wel zelf mee. O: Waarom zet je die het vaakst in? R2: Omdat ik het belangrijk vind dat ze het op de juiste toonhoogte kunnen horen. Dus als zij het op een te laag niveau horen dan gaan ze zelf zo laag zingen. O: Duidelijk, zijn er leerkrachtvaardigheden waarbij je je onzeker voelt? R2: Een begin hardop zingen, maar ik vind het daardoor wel belangrijk dat ik mezelf laat horen bij de kinderen. O: Waarom vind je het belangrijk dat je jezelf kan laten horen? R2: Omdat anders zij denken van de juf zingt ook niet, waarom zou ik dan ook gaan zingen voor jou. Doe het zelf goed voor, dan doe zij je na.	of ik teken erbij, zodat ze het kunnen onthouden, maar ik heb verschillende. Dus daar probeer ik wel in te differentiëren. Voel je je daar ook het prettigste bij om dat aan te bieden of maakt dat niet zoveel uit? R3: Jawel, ik denk omdat ik daar net wat meer ervaring in heb. Ben jij je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziek? Wat je allemaal moet doen en kunnen als leerkracht? R3: Wel een beetje, maar niet specifiek wat er nou echt anders is bij muziek. Natuurlijk dat alle kinderen zich veilig voelen en nooit bijvoorbeeld alleen voor de klas iets hoeven zingen als ze dat niet willen. Maar niet zo wat er nou echt specifiek wat er nou anders is bij muziek, dan bij de andere lessen. O: Ik zal een voorbeeldje noemen, bijvoorbeeld: leiding geven aan een lied en iets voorzingen.	O: Maar als je bijvoorbeeld kijkt naar de doelen? R4: Ja ik zing zelf graag voor en dat kinderen herhalen, dat het auditief binnenkomt. O: Je hebt vandaag vooral gezongen. Hoe ben je tot de werkvorm van de gegeven les gekomen? R4: Dus ik kies er vaak voor om het te houden bij het zingen van liedjes. Dan is er al voldoende reuring in de tent. Ik heb er wel over nagedacht hoor om bekkens en triangels en heel de reutemetut erbij te pakken, maar ik houd het bij zingen, omdat dat gewoon één eenvoudiger te doen is in een half uur, twee het minste onrust geeft en het makkelijk te organiseren is. Ik heb dus bewust gekozen voor zingen. O: Oké, varieer je in de werkvormen? R4: Nee het is bijna altijd hetzelfde patroon. Ik zing voor, de kinderen leren het aan. Dan grijp ik terug op de liedjes daarvoor, waarbij ik dan steeds meer mijn eigen zang	
--	---	---	---	---	--

			R3: Ja, jawel dat doe ik wel, maar dat doe ik automatisch en niet bewust. O: Ja. R3: Ja en ik zing ook altijd de melodie voor of ik laat het een kind doen, dat werkt ook heel goed. Bij een canon ben ik ook echt meer dirigerend bezig. Dus dat doe ik wel, maar daar ben ik me niet bewust van. O: Oké, zijn er leerkrachtvaardigheden waar jij je bij muziek onprettig bij voelt? R3: Nee.	weglaat. Dat ze het meer op eigen gelegenheid moeten doen en dan nog een keer het nieuwe liedje. Waarom passen de werkvormen bij de muzikale ontwikkeling van het kind? R4: Ik heb geleerd dat de methodiek van voorzingen en nazingen of een couplet in stukjes breken en dan twee zinnen. Ik heb op mijn opleiding geleerd dat dat een goede manier was om zo een liedje auditief aan te leren. O: In hoeverre ben je op de hoogte van de muzikale ontwikkeling? R4: Nee niet expliciet. Ben jij je bewust van de didactiek en de leerkrachtvaardigheden bij het geven van muziek? Wat je allemaal moet doen en kunnen als leerkracht? R4: Ja, daar ben ik me wel bewust van. Ik zie wel dat je daar leiding in moet nemen, maar ik zie ook wel dat muziek maken, wat dan ook een expliciet	
--	--	--	---	--	--

				onderdeel is, dat laat ik dan wel zitten. R4: Ja, dus ik zie dat ik bij zingen er ruimschoots aan voldoe. Bij bewegen komt het ook wel aan bod. Maar er zijn wel domeinen waar ik explicieter mee bezig kan zijn. O: Zijn er ook leerkrachtvaardigheden waar je je onzeker bij voelt? R4: Bijvoorbeeld het aanleren van nieuwe liedjes die ik zelf nog niet ken? R4: Ja, daar ben ik onzeker in. Dan moet ik het echt van een cd horen of van internet. Dus die zou ik niet gauw zelf pakken, nieuwe liedjes. Dus daar heb ik wel extra ondersteuning nodig. O: Bij welke vaardigheid voel jij je het meest prettig? R4: Ja zingen en bewegen. O: Maar wat specifiek wat jij als leerkracht daarbij doet bijvoorbeeld een didactiek. R4. Toonhoogte, uitbeelden, enthousiasmeren.	
--	--	--	--	--	--

Bijlage 6.2: samenvatting antwoorden op deelvraag 1

Label:	Respondent 1:	Respondent 2:	Respondent 3:	Respondent 4:	Groepsinterview:
Intentie:	Respondent 1 geeft aan voornamelijk aan de hand van thema's muziekles te geven. Sommige thema's lenen zich voor het sociaal-emotionele aspect.	Respondent 2 geeft aan thematisch te werken en daarbij ook te letten op muzikale vaardigheden. Tijdens een muziekles let ze op de stem, toonhoogte, bromstemmen en een goede ademhaling.	Respondent 3 geeft aan dat de muzieklessen gegeven worden om muzikale vaardigheden aan te leren. Daarbij wordt rekening gehouden met het thema en of er verschillende dingen worden aangeboden.	Respondent 4 geeft aan muziek vooral in te zetten als sfeerelement naast het leren. Daarbij probeert respondent 4 muzikale vaardigheden te integreren. Deze kunnen gebruikt worden tijdens het sparringpodium.	Respondent 2, 5 en 6 houden de thema's in de gaten bij het geven van muziek.
Organisatie:	Respondent 1 geeft twee tot drie keer in de week een muziekles van ongeveer een half uur.	Respondent 2 geeft een keer in de week muziekles van een half uur.	Respondent 3 geeft een keer in de week 20 à 25 minuten muziekles.	Respondent 4 geeft ongeveer 1 keer in de week 20-30 minuten muziekles. Respondent 4 geeft aan een domein niet meer te geven. Omdat de planning te vol zit. Hij schrijft muziek eerder aan de kant.	Het domein muziek maken wordt vaak overgeslagen vanwege de organisatie.
Methode:	Respondent 1 hanteert de methode 'moet je doen' niet en haalt inspiratie vanuit Youtube en andere sites.	Respondent 2 hanteert de digitale methode 'eigenwijs'. De respondent zet hem in ter inspiratie bij het vormgeven van een les.	Respondent 3 hanteert geen muziekmethode.	Respondent 4 hanteert geen methode en heeft een map waar hij zijn liedjes uithaalt.	x
Doorgaande leerlijn:	Leerdoelen hanteren en formuleren: Respondent 1 formuleert zelf de leerdoelen voor een les. Dit doet de respondent spelenderwijs en op gevoel. De respondent probeert hierin te variëren, maar heeft geen leerlijn van wat leerlingen allemaal	Leerdoelen hanteren en formuleren: Respondent 2 formuleert de doelen door te kijken naar het thema. De respondent bedenkt een doel en daaromheen wordt de les bedacht. De respondent maakt geen gebruik van TULE en houdt	Leerdoelen hanteren en formuleren: Respondent 3 geeft aan dat ze zelf ongeveer in haar hoofd heeft welke doelen behaald moeten worden, vanuit deze kennis en haar muzikale achtergrond weet de respondent wat ze wil	Leerdoelen hanteren en formuleren: Respondent 4 hanteert geen lesdoel tijdens zijn les. Zijn focus ligt op het maken van plezier. Respondent 4 geeft aan niet specifiek rekening te houden met de leerlijn van TULE, maar denkt wel dat	Leerdoelen hanteren en formuleren: Respondenten 2, 4 en 7 zetten de leerlijn van TULE niet specifiek in bij het geven van muziekles. De lessen die ze

	moeten hebben gehad. Hierbij wordt geen gebruik gemaakt van TULE. Doorgaande leerlijn: Respondent 1 hanteert geen doorgaande leerlijn. Reflecteren op het lesdoel: Respondent 1 geeft aan nu wel te hebben gereflecteerd, maar geeft ook aan dat normaal niet te doen. Respondent 1 geeft aan wel meerwaarde te zien in een reflectie wanneer er een doorlopende leerlijn is, zodat je informatie met elkaar kunt delen.	daar ook geen rekening mee. Dit komt omdat ze geen methode hanteert, waardoor er geen doel gekoppeld is aan de les. De respondent houdt daardoor ook geen rekening met wat aangeboden moet worden. Doorgaande lijn: Respondent 2 hanteert geen doorgaande leerlijn. Reflecteren op het lesdoel: Respondent 2 reflecteert af en toe op het lesdoel met de leerlingen. De respondent doet dit met als doel om te kijken of de kinderen iets geleerd hebben. De respondent pakt af en toe terug op het voorgaande lesdoel.	aanbieden. Daarbij probeert ze te variëren in het soort les en alles een beetje aan te bieden. De respondent is er niet zeker van of alle doelen aangeboden worden. De respondent geeft aan op de hoogte te zijn van de inhoudslijn van TULE. Deze doelen heeft zij eerder ingezien en heeft ze globaal in haar hoofd. De respondent is er bewust van dat er verschillende soorten lessen gegeven moeten worden om de doelen te dekken. Doorgaande leerlijn: Respondent 3 geeft aan dat er schoolbreed geen doorgaande leerlijn muziek is. De respondent probeert echter wel binnen haar jaar de doelen aan te bieden die aangeboden moeten worden. Dit uit zich in een opbouw gaande het jaar. De leerkracht geeft aan ongeveer rekening te houden met de leerlijn van TULE, maar zou hier in kunnen verbeteren door zich te verdiepen in de lijnen en het opstellen van een planning.	daar een koppeling mee is. Doorgaande leerlijn: Respondent 4 geeft aan geen doorgaande leerlijn te hanteren. Er zit een opbouw in de liedjes qua tekst en melodieën. Reflecteren op het lesdoel: Respondent 4 reflecteert soms met de kinderen op het liedje. De informatie gebruikt de respondent om te herhalen of om moeilijke stukken te herhalen en aan te leren. Respondent 4 reflecteert niet standaard vanwege tijdgebrek.	geven overlappen wel met de doelen die beschreven staan in de leerlijn. Respondenten 6 heeft bij het geven van muzikles de leerlijn van TULE ongeveer in zijn hoofd, maar weet niet of hij alles dekt. Respondent 5 en 3 gaan hier in mee. Doorgaande leerlijn: De respondenten geven aan dat er geen doorgaande leerlijn gehanteerd wordt. Binnen de leerjaren is wel enige opbouw.
--	---	--	---	--	--

			Reflecteren op het lesdoel: Respondent 3 geeft aan te reflecteren op het doel. De respondent pakt hier laten op terug. De respondent reflecteert, omdat ze vindt dat een les altijd beter kan. Ze doet dit voor haar eigen ontwikkeling.		
Muzikale ontwikkeling:	Respondent 1 benoemt verschillende aspecten waar zij rekening mee houdt tijdens een muziekles, zoals: beweeglijkheid, ervaren met het hele lichaam, het kiezen van een eenvoudig en duidelijk liedje.	Respondent 2 benadrukt dat ze veel ruimte maakt voor bewegingsvrijheid. Daarnaast benoemt de respondent dat ze het belangrijk vindt om de hoogte te raken bij het ontwikkelen van de stembanden. De respondent geeft aan dat de gegeven les aansluit op de muzikale ontwikkeling omdat er rekening gehouden wordt met bewegen en omdat ze liedjes zingen, luisteren, nazingen, meezingen, voorzingen en herhalen.	Respondent 3 geeft aan rekening te houden met de muzikale ontwikkeling doordat ze bij het aanleren van een liedje gebruik maakt van tekeningen en bewegingen, waardoor leerlingen liedjes kunnen meezingen en daarbij automatisch het ritme volgen.	Respondent 4 geeft aan dat hij rekening houdt met de muzikale ontwikkeling doordat hij denkt dat gedurende het jaar de kinderen steeds complexere liedjes kunnen leren.	
Klank, vorm, betekenis	Respondent 1 laat op de volgende manier de aspecten terug komen. Klank komt terug door middel van oefeningen die gericht zijn op hoog/laag, langzaam/snel. Komt in mindere mate voor.	De respondent 2 geeft aan tijdens de observatie betekenis en vorm te hebben laten zien. De respondent geeft aan op de volgende manieren aandacht te besteden aan klank, vorm en betekenis.	Respondent 3 geeft aan op de volgende manier aandacht te besteden aan klank, vorm en betekenis. Klank: Bij het gebruik van de dwarsfluit laat ze klank aspecten terugkomen.	Respondent 4 geeft aan veel aandacht te besteden aan klank. Hij vindt het leuk om verschillende melodieën met hoog en laag aan te leren en wijst deze ook aan met zijn hand. Ook benoemt hij dat hij let op staccato.	Respondenten 2, 5 en 6 geven aan aandacht te besteden aan betekenis en klank bij het geven van muziek. Betekenis komt terug in de vorm van uitbeelden van

	Vorm komt terug door middel van reageren op muziek, bijvoorbeeld het maken van vloeiende of stacatische bewegingen, Betekenis komt het vaakst terug door middel van het leren van een tekst en de betekenis daarvan.	Klank: de respondent let op bromstemmen en probeert zelf de hoogte te halen tijdens het zingen. Vorm: de respondent besteedt aandacht aan couplet en refrein. Betekenis: de respondent geeft aan het meeste aandacht te besteden aan betekenis. Door te bewegen op de tekst van de muziek en de betekenis uit te beelden.	Vorm komt terug door middel van het benoemen van refrein-couplet . Betekenis komt terug bij het aanleren van een lied. Door middel van tekeningen en bewegingen komt de betekenis van de muziek aan bod. De respondent geeft aan elke les een anders aspect te belichten en benoemd dat in elke les meerdere aspecten aan bod komen.	Betekenis komt terug door middel van het uitbeelden van tekst en het maken van bewegingen. Vorm komt terug bij het benoemen van herhalingen, refrein en couplet. Respondent 4 geeft aan dat klank het meeste terugkomt in zijn lessen, maar dat wanneer de klas het toestaat betekenis ook aan bod komt.	woorden. Respondent 2 laat ook het gevoel van muziek terugkomen en ze let op bromstemmen. Verder worden af en toe instrumenten gebruikt. Respondent 3,4 en 7 geven aan alle aan te bieden, maar voornamelijk betekenis laten terugkomen. Betekenis in groep 3 komt terug door middel van tekeningen en bewegingen. In groep 4 is dit in tekst vorm. Klank komt terug in de vorm van het aangeven van de hoogte en het ritme. Respondent 3 zet de dwarsfluit in bij het aanbieden van hoog en laag.
--	--	--	---	--	---

					Vorm komt terug bij het benoemen van een couplet en het refrein.
De vijf domeinen:	Respondent 1: Luisteren: in eerste instantie wanneer je het voordoet- je kinderen naar elkaar laat luisteren, luisteren naar wat je hoort en waar het bij past. Bewegen heel veel. Zingen heel veel. Lezen en noteren niet. Maken niet. Bewegen komt het vaakste terug, omdat de kinderen ritme en snel/langzaam ervaren.	Respondent 2 gaf aan te hebben gezongen en geluisterd tijdens de geobserveerde les. Zingen: veel Luisteren: Voor het zingen moeten de kinderen luisteren naar wat er gezongen wordt en hoe het gezongen wordt. Maken: weinig, maar wanneer aanbod -> in de vorm van muziekinstrumenten. Bewegen: Heel veel. Lezen en noteren: nauwelijks tot niet Zingen en bewegen komen het meeste terug.	Respondent 3: Luisteren: gericht naar de betekenis en luisteren voorafgaand het zingen. Luisteren naar instrumenten. Zingen: Canon, wisselzang Maken: Boomwhackers, het bespelen van instrumenten Noteren en lezen: het maken van tekeningen bij het liedje. Bewegen: uitbeelden wat er gezongen wordt. Meeste: zingen Minste: Muziek maken	Respondent 4: Luisteren: vroeger werd er wel geluisterd naar klassieke muziek, maar dat gebeurt niet meer. Zingen: komt veel aan bod. Maken: komt in mindere mate aan bod. Lezen en noteren: komt niet aan bod. Bewegen: Komt veel aan bod in de vorm van het uitbeelden van de betekenis. Het meeste aan bod: Zingen, omdat dat het makkelijkste is. Het minste aan bod: Luisteren naar klassieke muziek.	Respondent 5 geeft aan: Ik heb eigenlijk wel, wat in de domeinen staat, die gebruik ik wel, maar niet in een specifieke volgorde of opbouw of wat dan ook. 6 respondenten geven aan bewegen vaak in te zetten, omdat dit een makkelijke vorm is voor ontspanning en handig is bij het aanleren van liedjes. 6 respondenten geven aan zingen vaak in te zetten, omdat dit een makkelijke vorm is. 0 respondenten geven aan noteren en lezen in te zetten.

					1 respondent geeft aan luisteren in te zetten, bij het gebruik van de dwarsfluit. 3 respondenten geven aan muziek in te zetten en maken daarbij gebruik van instrumenten en geven aandacht aan ritme.
Leerkracht-vaardigheden:	Werkvormen: Respondent 1 houdt bij het bedenken van werkvormen rekening met de verschillen in de ontwikkeling. Overig: Respondent 1 geeft aan niet bewust bezig te zijn met de leerkrachtvaardigheden. Ze geeft wel aan dat er dingen zijn waar zijn nog geen kennis van heeft en waar ze zich in zou kunnen verdiepen.	Muzikale ontwikkeling: Respondent 2 geeft aan niet de muzikale ontwikkeling in beeld te hebben en voornamelijk op gevoel te handelen. Overig: Respondent 2 is niet bewust bezig met de leerkrachtvaardigheden bij muziek. Voorzingen is een leerkrachtvaardigheid waar ze veel mee bezig is, omdat ze het belangrijk vindt dat kinderen de goede toonhoogte aanleren. Ze voelt zich echter nog onzeker bij het hard op voorzingen van een begin, maar vindt het belangrijk om een goed voorbeeld te geven aan de leerlingen.	Werkvormen: Respondent 3 gebruikt vaak de methode van het uittekenen en bewegen op de betekenis van de muziek bij het aanleren van een liedje. Overig: Respondent 3 geeft aan dat zingen haar voorkeur heeft, omdat zij daar meer ervaring in heeft. Respondent 3 geeft aan dat ze een beetje op de hoogte is van de leerkrachtvaardigheden van muziek. Ze geeft aandacht te besteden aan de veilige sfeer. Veel leerkracht vaardigheden gaan automatisch, zoals	Methode: Respondent 4 geeft aan niet de methode te gebruiken, omdat hij niet goed noten kan lezen en daardoor niet de liedjes goed kent. Werkvormen: Respondent 4 geeft aan vaak te kiezen voor het zingen, omdat muziek maken veel onrust geeft en moeilijker te organiseren is. Respondent 4 geeft aan een vast patroon te hebben in zijn lessen en niet te variëren in werkvormen. Hij hanteert de methode van voorzingen en nazingen en het in stukjes breken van een couplet.	

			het voorzingen of het dirigeren bij een canon.	Muzikale ontwikkeling: Respondent 4 geeft aan niet op de hoogte te zijn van de muzikale ontwikkeling. Overig: Respondent 4 geeft aan zich bewust te zijn van de leerkrachtvaardigheden. Hij geeft aan dat hij muziek maken laat zitten, maar wel veel aandacht besteedt aan zingen en bewegen. Respondent 4 voelt zich onzeker bij het aanleren van nieuwe liedjes die hij zelf nog niet kent. Respondent 4 geeft aan vaak de toon voor te zingen, uit te beelden en te enthousiasmeren. Respondent 4 geeft aan graag voor te zingen en dat kinderen het herhalen.	
--	--	--	---	---	--

Bijlage 6.3: frequentie aangetoond observatie: N=4

Label:	Observatiepunt:	Aantal keer 'ja'	Aantal keer 'nee'	Aantal keer 'n.v.t.'
Intentie	1. De leerkracht geeft een les aan de hand van een thema.	3	1	0
Organisatie	Duur:	x	x	x
Doorgaande leerlijn	2. De leerkracht bespreekt een voorgaand leerdoel.	2	2	0
	4. De leerkracht activeert de voorkennis van de leerlingen.	2	2	0
Hanteren en formuleren leerdoelen	3. De leerkracht benoemt het leerdoel.	3	1	0
Reflecteren	14- De leerkracht reflecteert aan het einde van de les met de groep op het lesdoel.	1	3	0
Muzikale ontwikkeling	12- De muziek is eenvoudig van melodie, is kort van duur en heeft een kleine toonomvang (5 á 6 tonen) (bij groep 3-4 een octaaf).	3	1	0
	13- De leerkracht laat de leerlingen bewegen.	4	0	0
Klank, vorm, betekenis	6- De leerkracht besteedt aandacht aan klank, vorm en/ of betekenis.	4	0	0
De vijf domeinen	Luisteren 7.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein luisteren	2	0	2
	Zingen 8.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein zingen.	4	0	0
	Muziek maken 9.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein muziek maken.	0	0	4
	Noteren en lezen 10.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein noteren en lezen.	0	0	4
	Bewegen 11.1- De leerkracht besteedt aandacht aan het domein bewegen.	3	0	1
Leerkrachtvaardigheden	5- De leerkracht zet een muzikale werkvorm in die aansluit op het lesdoel.	3	1	0
	Luisteren 7.2- De leerkracht laat leerlingen bewust naar muziek luisteren en heeft daarbij aandacht voor klank, vorm of betekenis.	2	0	2
	Zingen 8.2- De leerkracht geeft de begintoon aan, dirigeert en sluit het lied door middel van een gebaar af. De leerkracht heeft daarbij aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.	3	1	0
	8.3- De leerkracht heeft bij het zingen aandacht voor de melodie, het ritme en de toonhoogte.	4	0	0

	Muziek maken 9.2- De leerkracht geeft de start en het einde aan van de muziek en heeft daarbij aandacht voor de klankaspecten (hard-zacht,, snel-langzaam, lang-kort).	0	0	4
	Noteren en lezen 10.2- De leerkracht hanteert de juiste vorm van notatie. (Picturaal of grafisch)	0	0	4
	Bewegen 11.2- De leerkracht besteedt aandacht aan bewegen en koppelt dit aan klank, vorm of betekenis aspecten.	3	0	1

Bijlage 6.4: antwoorden werkvormen

Tabel: focusgroep-interview - antwoorden op de vraag: "Hoe zetten jullie de leerlijn bij kerndoel 54 van TULE, dus die leerlijn die op het bord staat en die in je boekje staat, hoe zet je die in tijdens het muziekonderwijs?"

Groep 1 (respondenten 2, 5 en 6)	Groep 2 (respondenten 3,4 en 7)
• Meditatie muziek na het dansen met bewegingen. • Eenvoudige liedjes op rijm etc. • Klassieke muziek luisteren • Just dance • Rondom thema's liedjes aanbieden • Muziek maken, klappen meedoen, leerlingen tegenstellingen laten horen. • Zelf zingen, bedenken van liedjes • Liedjes op toonhoogte zingen	Zingen: • Korte, ritmische thematische liedjes in C doen we wekelijks • Meezingen met cd – eigenwijs • Ritme klappen • Refrein/couplet wordt besproken Groep 4b: • Articulatie zuiverheid Luisteren: • Luisteren – betekenis • Hard/zacht op fluit aanbieden 3a • Meezingen met de leerkracht minder met de cd • Hard/zacht, echo en canon • Snel/langzaam groep 4b

Tabel: focusgroep-interview – antwoorden op de vraag: "Hoe komt het KVB-model terug tijdens jullie lessen?"

Groep 1 (respondenten 2, 5 en 6)	Groep 2 (respondenten 3,4 en 7)
• Muziek uitbeelden -> woorden • Klankhoogte (bromstem) • Instrumenten gebruiken	• Betekenis tekst -> meeste aandacht • Klankhoogte aangeven en ritme • Fluit inzetten voor hoog en laag • Woorden verklaren • Refrein/couplet benoemen

Tabel: reacties respondenten op de vraag: "Welke domein komt vaak terug en welke niet?" (N=7)

Domein	Frequentie rood	Frequentie groen	Frequentie rood/groen
Luisteren	2	3	2
Zingen	-	7	-
Muziek maken	4	3	-
Bewegen	-	7	-
Lezen en noteren	7	-	-

Bijlage 7: data-analyse deelvraag 2,3 en 4

Bijlage 7.1: gelabelde stukken focusgroep-interview

Kansen en mogelijkheden:	Knelpunten:	Handvatten:
O: Resp. 4, welke kansen en mogelijkheden zien jullie? R4: Dat er een doorgaande lijn is die we moeten aanbieden. O: Zijn er nog meer dingen uitgekomen? R4: Ik zou kansen zien om meer af te wisselen, tussen de domeinen. R4: Het is nu heel eenzijdig hè. Liedjes, liedjes, liedjes. O: En nog meer? Want ik zie meerdere briefjes op het blad. R4: Meer achtergrond informatie voor de leerkracht. R4: En meer aandacht voor vergeten doelen. R4: Meer opbouw in de lessen. O: Qua structuur? R4: Ja makkelijkere liedjes aan het begin van het schooljaar en moeilijker aan het eind. R4: Zodat ze verder komen. Moeilijkere teksten, meer dynamiek in ritme. R5: Ja we kunnen ook gebruik maken van elkaars specialisme. R4: Ja. R3: Maar als er iets bedacht wordt, zou dit ook doorgetrokken moeten worden naar de bovenbouw. R3: Meer aandacht voor de andere vergeten doelen. O: En is het dan meer inzicht en kennis over de doelen en in de vakinhoud? R2: Ja. O: Gaat het dan ook voornamelijk over meer kennis over de vakinhoud van die domeinen die jullie aangaven minder te doen? R2, R5, R3, R7: Ja	Aanvulling op de vijf domeinen: <i>Noteren en lezen:</i> O: Waarom lastig? R2: Te weinig kennis. R4: Ik weet het zelf ook niet. R6: Weinig aanbod. R3: Wel eigen kennis maar weet niet hoe je het in moet zetten. R5: Voorbereidingstijd te kort. <i>Zingen:</i> O: Waarom zingen? R3: Tijd gebrek - liedje eenvoudiger voor te bereiden. <i>Luisteren:</i> Waarom wel? R3: Biedt het aan maar veel minder vanwege tijd. Waarom niet? R6: Tijdsgebrek. <i>Muziek maken:</i> R4: Tijd <i>Bij de domeinen maken en luisteren speelt tijd een grote rol bij het NIET aanbieden.</i> <i>Het domein zingen wordt veel aangeboden, omdat dit makkelijk voor te bereiden is en sneller aangeboden kan worden.</i> <i>Het domein noteren en lezen wordt niet tot nauwelijks aangeboden omdat de</i>	O: Op welke manier zien jullie die leerlijn voor je? Bijvoorbeeld dat er doelen vaststaan die aangeboden moeten worden of dat er overleg is tussen klassen? Hoe zien jullie die doorgaande lijn voor jullie? R3: Ik zou echt op papier willen hebben. Die doelen biedt je aan in groep 1-2 en die in 3-4 en die in 5-6. R4: Ja, precies. R2: En les opties bij wijze van spreken erbij. O: Oké. R3: Maar ook weer niet te vast. R2: Nee. R3: Want ik vind het ook heel leuk als we wel ruimte hebben voor thema liedjes. Als je een methode hebt die je iedere week moet geven, dan kun je eigenlijk niet eens een liedje aanbieden dat bij het thema past. R2: Dat het vrij is om wel de keuze te maken. R3: Ja maar, dat je dus ook wel de vergeten doelen aanbiedt. R4: Ja. R2: Ik heb ook meer instrumenten, we hebben heel veel instrumenten, maar als je meer van hetzelfde hebt kun je meer een dingen doen. Ook een methode, waardoor je dus opbouw hebt en van A tot Z een jaar volmaakt. Ook meer inzicht wat resp. 2 ook al aangaf. Dus meer inzicht waardoor je dus uitleg hebt en meer denkt 'oh ja, maar bij deze les kan ik ook dit erbij pakken'. R6: Bijvoorbeeld een muziekleerkracht die ondersteunt of een digitale ondersteuning. O: Hoe zien jullie een muziekleerkracht voor jullie? Bijvoorbeeld een leerkracht die tips geeft en workshops of die jullie lessen overneemt?

R3: En dan echt specifiek richting eigen groep. Vooral die vergeten doelen dan. O: Dus gericht op de leeftijd en de muzikale ontwikkeling? R3: Ja. O: Een methode ter inspiratie? R3: Naja, je moet dan wel afspreken. Dat wanneer je de methode aanschaft dat je ervoor zorgt je de doelen wel bereikt. Anders krijgen we nog steeds geen doorgaande lijn. Maar je moet wel nog tijd krijgen voor je eigen liedjes en niet dat je een liedje over bloemetjes moet aanleren, omdat dat toevallig die week in de methode staat. O: Zijn er verder nog oplossingen voor tijd en communicatie? R7: Ik denk dat je sowieso als je ergens voor kiest. Dat je dan sowieso moet afspreken wat je in welk jaar aanbiedt. R3: Maar we hebben het nooit tijdens vergaderingen over muziek. Terwijl dat voor de onderbouw heel makkelijk zou zijn, omdat we het toch allemaal doen. O: Dat zou een mogelijke oplossing kunnen zijn. R4: Jazeker! R3: En je kunt natuurlijk ook wel wat meer van elkaars kwaliteiten gebruik maken. R2: Ja, ik denk dat dat heel belangrijk is. Hanteren doorgaande leerlijn: Ik hoorde net bij mogelijke oplossingen evaluatiemomenten. Is die voor jullie ook van toepassing op deze vraag? R4: Ja, als we een goede methode hebben wel ja. O: En wanneer zouden jullie dat dan willen doen zo'n moment? R3: Dat kan tijdens de bouw. R2: Maar ook eerst zelf. Dat doe je toch eerst zelf in de klas? Eerst daar evalueren en de evaluaties	respondenten aangeven weinig kennis te hebben over de didactiek en de vakinhoud. Ook hierbij speelt de voorbereidingstijd een rol. Aanvulling op KVB: O: Wordt er rekening gehouden met het KVB-model? R2: Nee, dat vind ik lastig. R6: Dat komt ook, omdat je geen methode hebt. Leerkrachten geven aan dat ze geen rekening houden met het KVB-model, omdat ze geen methode hanteren. Knelpunten bij muziek: R3: Tijd. R4: Ja tijd. R3: Tijd, maar persoonlijk bij mij is het voorbereidingstijd. R4: Ja. R3: En niet de tijd in de klas, want ik heb gewoon een half uur van muziek. R6: Ja, want je zingt wel. R3: Ja, daar heb ik wel de tijd voor, want dat staat gewoon op je planning. O: Maar jij hebt dan geen tijd tijdens de les respondent 4? R4: Ja het staat er wel in, maar zo gauw er iets anders gedaan moet worden, ga ik toch maar spelling doen in plaats van muziek. R2: En ik denk bij de kleuters toch ook wel een tekort aan handen. Bijvoorbeeld bij het uitdelen van instrumenten. R2: Klopt. R6: Ja, klopt.	R6: Een leerkracht die muzieklessen overneemt. R2: Waarbij je zelf de vervolgles geeft. R3: Een actieve workshop. R4: Nee, een goede methode. R2: Ja, maar eerst wil ik het weten, voelen, horen, zien, meemaken en dan kan ik wel gaan lezen. R4: Oké. R2: Maar door het echt zelf toe te passen op het moment dat je met z'n allen betrokken bent, omdat we het met z'n allen willen, kan ik het beter eerst gehoord hebben dan ik weer een boek moet gaan pakken. R3: En dan ben je ook wel enthousiast. R4: Dat is waar. R5: Ik heb zo'n workshop gedaan van 1-2-3 zing op de onderwijsbeurs. Super leuk. R5: 1-2-3 zing is tot groep 8 en daar is iedereen zo enthousiast over. R4: Maar dat is een methode? R5: Ja en digitaal. Welke mogelijke oplossingen zien jullie voor deze knelpunten? R4: Een hele goede methode. R7: Een methode. R2: Een methode. R3: Een methode, maar niet zo'n methode dat je iedere week braaf zo'n les moet geven. O: Je bedoelt meer een methode, met veel verschillende domeinen, waarin.. R3: Je wat vrijer bent. O: Een methode ter inspiratie? R4: Een goed toegankelijke methode. O: Vinden jullie dan ook digitaal fijner, zodat je het op het bord kan laten zien? R2: Ja.
---	--	---

afvinken, met dit doen ze. Dat je het daarna in de vergadering doet, prima! Maar eerst zelf. O: Maar jij geeft heel duidelijk aan al, vooraf al met elkaar delen wat je gaat doen. Zou dat een onderdeel kunnen zijn van de workshop? R7: Ja, dat denk ik wel. R3: Ja. R5: Ja. R7: Ja het hebben over waar we staan en waar we naartoe willen. R4: Ja.	O: Dus ook een beetje klassenmanagement bij muziek. R2: Ja. R4: Ook en voldoende informatie, want ik heb mijn eigen map met liedjes en daar doe ik het mee. Want ik kan niet goed noten lezen. O: Dus echt voldoende materialen en inspiratie? R4: Ja precies. Ik moet echt een cd met liedjes horen voor hoog-laag. O: Zijn er verder nog dingen? Ik hoor nu tijd, klassenmanagement, materialen. R3: Is het niet zo dat iemand misschien handelingsverlegen zit over zijn eigen vaardigheden? R2: Nee. R2: Nee, maar als ik vals zing maakt me dat niet uit. O: Als je kijkt bij TULE heb je doelen. Zijn deze voor jullie specifiek genoeg? R3: Ik vind ze duidelijk genoeg, maar het zou fijn zijn als je echt praktijkvoorbeelden hebt bij de doelen, dus tips. O: Die zijn er wel als je doorklikt. R7: Maar hieruit blijkt wel dat dit er te weinig zijn en niet genoeg steun biedt.	R4: Ja. R5: Ja. R6: Ja. O: Zijn er verder nog oplossingen voor tijd en communicatie? R7: Ik denk dat je sowieso als je ergens voor kiest. Dat je dan sowieso moet afspreken wat je in welk jaar aanbiedt. R3: Als je een goede methode hebt zit dat er in. De school wil een doorgaande lijn realiseren. Mijn vraag is hoe denken jullie dat jullie dit kunnen realiseren? Die doorgaande lijn, wat is daar voor nodig? R3: Dan moeten er doelen vaststaan die je per leerjaar moet aanbieden. O: Oké en vinden jullie TULE daarbij een geschikte richtlijn? R3: Je hebt nu al dat je die doelen ziet en dat je denkt "ohh, dat doen we al". O: Oké, het is er dus al wel. Als je kijkt bij TULE heb je doelen. Zijn deze voor jullie specifiek genoeg? R3: Ik vind ze duidelijk genoeg, maar het zou fijn zijn als je echt praktijkvoorbeelden hebt bij de doelen, dus tips. O: Er is inderdaad geen kant en klare les. R4: Precies dat wil ik hebben. Hoe denken jullie dan de doorgaande leerlijn te kunnen behouden en te bewaken? Wat heb je daar specifiek voor nodig? R7: Eerst kennis, dan methode en dan evalueren. R4: Een hele goede methode. O: Dus kennis, een methode en evaluatie? R3: Ja. R4: Uhhuh.
---	--	--

		O: Ja precies. Hoe willen jullie het uiteindelijk vasthouden? R7: Regelmatig terug laten komen. R2: En ik wil gewoon dat ik bij wijze van spreken dat ik een rooster heb, dat ik kan inzien wat ik wanneer moet doen. R3: Er moet een doelenrooster komen. Of een methode of een doelenrooster. R2: Ja vijf dingen waarbij staat wat eronder valt en dan kan ik voor mezelf afvinken wat ik al gedaan heb. Zodat het inzichtelijk wordt. O: Dus jullie willen, als ik het goed begrepen heb, een soort jaarplanning met de doelen van dit kun je doen. R3: Ja of een methode en dan zit dat er automatisch in.
--	--	---

Bijlage 7.2: samenvatting gelabelde fragmenten

<u>Kansen en mogelijkheden:</u>	<u>Knelpunten:</u>	<u>Handvatten:</u>
<u>Mogelijkheden:</u> <u>Schoolbreed:</u> - Keuze ook geschikt voor de bovenbouw. - Doorgaande lijn muziek aanbieden. - Meer afwisseling tussen de domeinen - o (niet alleen liedjes). - Meer opbouw in de lessen gedurende het jaar. - Afspraken maken over wat welk jaar wordt aangeboden. - Afspraken maken over eventuele methodes. - Het vak muziek betrekken bij vergaderingen. <u>Leerkrachten:</u> - Meer verdiepen in de verschillende doelen en domeinen. - Kennis over de vakinhoud bij de domeinen gericht op de eigen groep. - Gebruik maken van leerkracht specialismen. <u>Hanteren doorgaande leerlijn:</u> - Evaluatie is een optie bij het hanteren van een methode. - Tijdens de bouwvergaderingen. - Eerst voor zichzelf evalueren, daarna in een vergadering. - Onderdeel van een workshop, waarbij gekeken wordt waar leerkrachten staan en wat ze willen.	<u>Knelpunten:</u> De respondenten benoemen dat tijd een groot knelpunt is. Respondenten geven aan geen voorbereidingstijd te hebben, waardoor domeinen vergeten worden en ze zich niet kunnen verdiepen in de doelen. Respondent 4 geeft aan muziek over te slaan in geval van tijdnoed. Respondent 2 en 6 geven aan dat ze bij de kleuters een tekort aan handen hebben bij het organiseren van complexere muzieklessen. Respondent 4 geeft aan te weinig kennis, materiaal en inspiratie te hebben bij het vak muziek. Niemand geeft aan handelingsverlegen te zijn. <u>Hanteren doorgaande leerlijn:</u> Respondent 3 geeft aan dat de doorkijkjes, onderwijslijn en lijn van de lerende van TULE niet genoeg steun bieden aan de leerkrachten.	<u>Handvatten:</u> <u>Handvatten:</u> <u>Het aanbieden van doelen:</u> - Doelenrooster met lesopties TULE als richtlijn met lesvoorbeelden - Digitale methode - Muziekleerkracht (1 les muziekleerkracht, vervolgles door groepsleerkracht) <u>Voorwaarde methode:</u> Digitaal, volgt de richtlijn, naast de methode ook ruimte voor eigen ideeën en lessen. <u>Overige materialen:</u> - Meer dezelfde instrumenten <u>scholing:</u> - Actieve workshop - Het ervaren van een methode - Inzicht en verdieping in de domeinen <u>Handvatten voor het hanteren van een doorgaande leerlijn:</u> - Kennis vergroten rondom muziek - Muziek methode hanteren - Handelen muziek evalueren tijdens bouw

Bijlage 7.3: antwoorden werkvormen

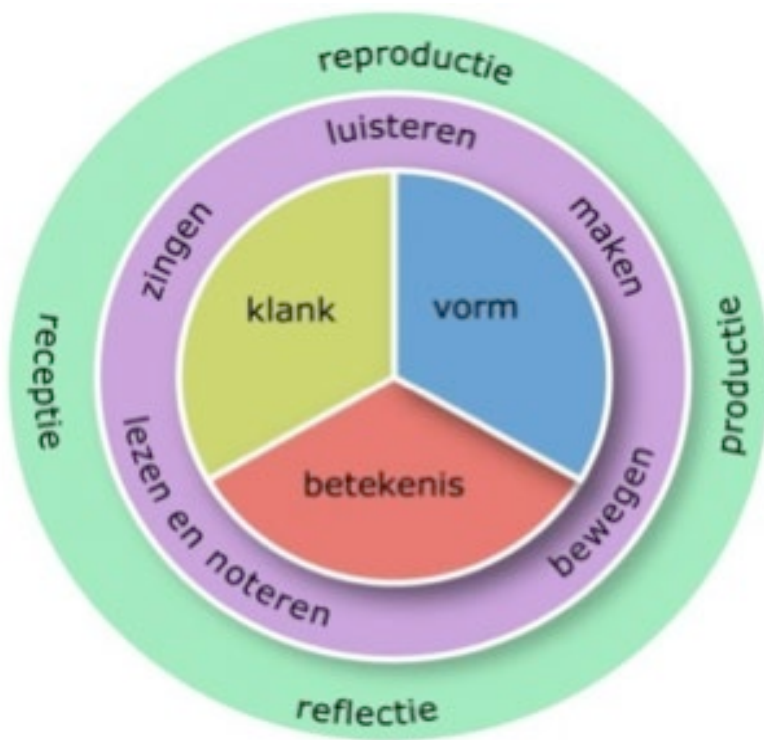
Tabel: Focusgroep-interview antwoorden op de vraag: "Welke kansen en mogelijkheden zien jullie om onderwijs te geven aan de hand van de leerlijn van TULE?"

Groep 1 (respondenten 2, 5 en 6)	Groep 2 (respondenten 3,4 en 7)
• Methode • Rouleren specialisme • Muziekleerkracht • 1-2-3 zing • Meer inzicht in de doelen + uitleg • Kant en klaar: lessen met opbouw • Boomwhackers • Meer instrumenten	• Helder wat je moet aanbieden. • Praktijkvoorbeelden • Doorgaande lijn (1 t/m 8) • Meer opbouw in de lessen • Meer informatie voor de leerkracht • Het notatiesysteem duidelijk over laten komen • Afwisseling tussen liedjes + luisteren • ☐ Meer aandacht voor de andere vergeten doelen/domeinen

Tabel: Focusgroep-interview antwoorden op de vraag: "Wat zijn knelpunten die jullie nu ervaren?"

Knelpunten genoteerd door respondenten:
• Tijd (voorbereiding) • Tekort aan handen • Meer variatie in liedjes/aanbod nodig

Bijlage 8: materialen interview
KVB-model:

(Cramer, Helmes, Van der Lei, Toenink, 2010, p.4)

Klank: klankduur, klankhoogte, klanksterkte en klankkleur

Vorm: vormprincipes, vormeenheden, vormtechnieken en compositievormen

Betekenis: muziek kan uitbeelden, een eigen betekenis geven en muziek heeft verschillende functies.

Leerlijn muziek bij kerndoel 54

<file:///C:/Users/rfmva/OneDrive/Documents/A-fase/Onderzoek/Instrumenten%20en%20methoden/Leerlijn%20printen.pdf>

In het bovenstaande linkje staat de leerlijn beschreven van tule bij kerndoel 54.

Hierin zijn de inhoudslijn, de lijn van de lerende en de onderwijslijn weergegeven per combinatiegroep.

Bijlage 9: aanbeveling digitale methodes

Opgehaald van Meer muziek in de klas (z.d.)

Eigenwijs: <http://www.eigenwijsdigitaal.nl/>

Eigenwijs is geschikt voor alle groepen in het basisonderwijs. Eigenwijs bestaat uit 4 methodes.

Eigenwijs is de zangmethode met 400 kinderliedjes. Muziekwijs is de muziekmethode en is gericht op alle domeinen die beschreven zijn in TULE (SLO, 2009b). Deze methode bevat 120 muzieklessen welke in een doorgaande lijn aangeboden worden. Verder bevat deze methode ook een dans- en dramamethode.'

- Makkelijk in gebruik
- Leerkrahtondersteuning / -scholing is mogelijk
- Doorgaande leerlijn
- Meerdere methodes aanwezig
- Ruimte voor afwisseling en eigen inbreng
- Sluit aan op de actualiteit

123-zing: <https://www.123zing.nl/muziekmethode.html>

Een digitale methode die eigentijds is en geschikt voor alle groepen in het basisonderwijs.

- Makkelijk in gebruik
- Veel verschillende genres
- Doorgaande leerlijn
- Ruimte voor afwisseling en eigen inbreng
- Sluit aan op de actualiteit
- Leerkrahtondersteuning / -scholing is mogelijk

Muziek Talent Express digitaal: <https://www.aslanmuziek.nl/muziektalentexpressdigitaal/>

Muziek Talent Express digitaal is een vernieuwde methode waarbij muziek wordt gecombineerd met dans en drama. Er staan 150 liedjes op de site.

- Zowel digitaal als in boekvorm
- Vakintergratief met dans en drama
- Doorgaande leerlijn van groep 1 t/m 8
- Scholing is mogelijk

Muziek in school: <https://www.muziekinschool.net/visie-en-inhoud>

Een digitale methode voor alle groepen. Speelse en vrolijke muzieklessen.

- Makkelijk in gebruik
- Thematische lessen
- Geen vaste volgorde nodig → daardoor geen strakke vaste doorgaande lijn

